

Leo Trotskij
Våra politiska uppgifter
(1904)

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Del I: Inledning.....	5
Måttstocken för partiets utveckling och hur man bedömer den.....	5
Den ”marxistiska” intelligentsians utveckling ”Ekonomism”, ”Kritik”, ”Idealism”, ”Socialistrevolutionärer”.....	8
”I marxismens namn” Iskra-perioden.....	14
Del II: Taktiska uppgifter.....	21
Innehållet i vårt arbete inom proletariatet.....	21
Åsidosättande av uppgifterna för proletariatets spontana aktivitet: ett arv från Iskra-perioden....	24
Men hur? Och med vilka medel? Socialdemokratisk politik eller Credos politik?.....	25
Så vad bör göras?.....	28
Några ord om propaganda.....	30
Från pedagogik till taktik.....	33
Ner med den politiska substitutionismen!.....	35
Del III: Organisatoriska frågor.....	39
En dialog på Sokrates’ sätt.....	39
Arbetsdelningen.....	40
Demokratism.....	44
Disciplin och centralism.....	47
Några slutsatser i form av utdrag ur brev.....	54
Ett vänskapligt handslag.....	57
DEL IV: Jakobinism och socialdemokrati.....	60
Antingen... eller!.....	65

(Översättning från engelska och tyska, Göran Källqvist.)

Översättarens not: den engelska upplaga som vi använt för denna översättning var behäftad med en stor mängd felöversättningar (efter vad vi sett vid en jämförelse med den tyska utgåvan). Vi har försökt korrigera översättningen mot den tyska. Det saknades också delar, som vi när vi upptäckt det översatt efter förmåga. Det sista kapitlet i tyska utgåvan fanns överhuvudtaget inte i engelska upplagan. Denna översättning kommer senare att kompletteras med detta kapitel.

Förord

Till min kära lärare

Pavel Borisovitj Axelrod

Det år som just passerat har varit ett år som känts svårt i vårt partis liv.

Det räcker att påminna om att just när hela världens revolutionära proletariat förhoppningsfullt tittar mot vårt parti – när historien har ställt oss inför den enorma uppgiften att kapa världsreaktionens gordiska knut – så tycks vi ryska socialdemokrater inte bry oss om annat än futtiga inre strider om behörighetsområden, som om vårt enda framtidsperspektiv var en sannolik splittring... det är i sanning en mardröm.

På ett tragiskt och hjärtskärande sätt ser vi hur stora delar av vårt parti nöjer sig med att förfalla till organisatoriska småaktigheter (samtidigt som vi i fjärran kan höra det åskmuller som förebådar ett överhängande historiskt oväder). De äldsta och bästa bland våra kamrater, de som står i främsta ledet inom socialdemokratin internationellt, börjar misstänkliggöras. De anklagas för att bryta mot teorin (även om de som anklagar dem är helt oförmögna att definiera dessa "försyndelser" konkret). Man uppmanar till ett korståg mot partiets ena halva. När deras politiska vänner föreslår försoning med "oppositionen" tar de avstånd från dem. De är kort sagt beredda att utlysa ett oförsonligt krig mot inte bara de aktiva "koncilianterna",* utan också mot alla som rör sig bland "koncilianterna" utan att ta på sig denna roll.

Vi har tillbringat hela året i denna i sanning mardrömslika atmosfär. Vid flera tillfällen verkade det oundvikligt med en splittring. Alla kände vi det fasansfulla i situationen. Nästan alla var medvetna om splittringens brottsliga karaktär, men ingen kunde frigöra sig från historiens järngrepp.

Den värsta fasen i krisen är över. Nu kan anhängarna till enighet se framåt med tillförsikt. De få fanatiska splittrare som för inte så länge sedan gjorde intryck med sin "orubblighet" möter idag hårt motstånd bland sina tidigare allierade.

Det är uppenbart att vårt parti har nått en vändpunkt i sin inre utveckling, en vändpunkt som vi tror gäller dess revolutionära verksamhet i sin helhet. Denna vändning borde leda till ett lugn som kan skapa gynnsamma förhållanden för att koncentrera oss på gemensamma uppgifter. Detta lugn som alla sunda delar i partiet eftersträvar innebär slutet som organisatorisk kraft för det som kallas "minoriteten".

Som företrädare för "minoriteten" betraktar vi detta framtidsperspektiv utan sorg. Ty oavsett hur egendomligt det kan verka vid första anblick, så är detta slut en naturlig del av våra planer. Inte för ett ögonblick har vi haft som mål att vrida partiet till "minoritetens" sida. En sådan handling skulle ha stått i motsättning till ordets själva mening (ett parti kan inte i sin helhet tillhöra dess egen "minoritet"), och ännu viktigare i motsättning till de uppgifter som gjorde det nödvändigt att bilda "minoriteten".

Vid en första anblick – men bara vid en första anblick – kan detta verka paradoxalt.

I själva verket har "minoriteten", den icke officiella delen av det officiella partiet, kämpat mot en mycket speciell regim i partiet: en regim som har skapats av en helt fantastisk uppfattning om hur en organisation som vår ska utvecklas. Enligt denna uppfattning utvecklas inte partiet genom att hålla liv i de mest progressiva taktiska och organisatoriska uppfattningarna, utan uteslutande genom att centralkommittén (eller det centrala organet, eller partirådet) som fått i uppdrag att leda och samordna proletariatet och partiet, på ett logiskt sätt drar nya taktiska och organisatoriska härledningar från de kända förutsättningarna. Denna rent rationalistiska ståndpunkt skapar en dogmatisk

* Konciliant = försoningspolitiker – öa.

och narcissistisk stelhet, och framställer det som en sjukdom att element som tänker annorlunda ”tränger sig fram”, en sorts organisatorisk böld som kräver ingripande från en auktoriserad kirurg med skalpell.

Varken i detta förord eller i den efterföljande boken kommer jag att gå in på de olika episoderna under den organisatoriska oreda som har varat under nästan ett år nu. Det finns redan en hel massa onödiga skrifter om detta ämne, skrifter som har fördunklat hela partiets sinnen. För närvarande är vi bara intresserade av en sak: att ”minoriteten” ska få medborgerliga fri- och rättigheter. Och eftersom kampen har förts i namn av principer, att samma sak också ska gälla alla framtida organisatoriska strömningar. Det senaste uttalandet från centralkommittén verkar göra ett bokslut över den omvälvning som har ägt rum i partiets tänkande, och utgör (om vi har förstått författarens avsikter rätt) ett avgörande steg mot ett verkligt enande. Låt oss hoppas att detta uttalande verkligen kommer att förpassa ”belägringstillståndets” funktionssätt och metoder till arkiven. Om denna parti-regim upphör innebär det också det organisatoriska slutet för vår ”minoritet”.

”Vila i frid” kan den säga med lättat hjärta när den löser upp sig i partiet. ”Vila i frid...”

Under kampen mot den speciella regimen i partiet sökte ”minoriteten” – eller mer exakt den lilla del av ”minoriteten” som befann sig i en särskilt gynnsam position – efter nya taktiska vägar, och utsatte partiets politiska praktik för en ny granskning. Dess organisatoriska frånfälle betyder inte att de upptäckter den har lyckats göra på detta område försvinner. Tvärtom. Vi är övertygade om att krossandet av den historiska mur som skiljde partiets två halvor kommer att göra det möjligt för oss att koncentrera alla våra krafter på att återupprätta vårt partis praktik och leda till en gemensam lösning på de nya taktiska problem som ställs idag och säkerligen kommer att uppstå när vi växer politiskt.

De rent av skolastiska diskussionerna om organisatoriska frågor har tröttat ut och försvagat kamraternas uppmärksamhet, och denna bok försöker rikta denna uppmärksamhet mot de politiskt taktiska problem på vilka hela partiets öde beror.

Men dessa problem utgör inte bokens enda innehåll.

Det senaste årets smärtsamma inre motsättningar visade bara att en viss *praktik* i den ”interna politiken” inte har klarat prövningarna: men de *grundläggande förutfattade meningar* som hängde samman med och härrörde ur denna praktik dominerar fortfarande många delar av partiets tänkande. Vi tvivlar inte på att dessa förutfattade meningar till sist kommer att dö bort, men det är vår plikt att verka för att de ska försvinna.

Det är därför jag har ansett det lämpligt att ägna en del av denna bok åt kamrat Lenins senaste verk, **Två steg framåt, ett steg tillbaka**, där en del av dessa uppfattningar i viss mån har systematiserats. Låt mig erkänna att jag utförde denna del av mitt arbete utan minsta tillfredsställelse. Innan detta verk kom ut kunde inte kamrat Lenin säga något av värde för att försvara sin ståndpunkt, eftersom den ståndpunkt han intog var helt desperat. Men å andra sidan förväntade vi oss inte ett så andefattigt tänkande. Efter att ha läst boken var min första tanke: låt oss bara gå vidare med de frågor som står på dagordningen. Men vid närmare eftertanke – och de viktigaste delarna av dessa tankar förklaras ovan – ansåg jag det absolut nödvändigt att vi förtydligade vår ståndpunkt. Det går inte att hoppa över det ödesdigra tillstånd som partiets medvetande befinner sig i.

De läsare som anser sig vara helt fria från byråkratiska och ”jakobinska” organisatoriska fördomar kan begränsa sig till de två första delarna i denna bok.

Under de månader då den skrevs (och den skrevs bit för bit) så hejdades jag mer än en gång av tanken att detta inte var rätt tillfälle.

Vid en tidpunkt då den döende tsarismen försöker blidka det borgerliga Nemesis – Japan – och bränner den plågade ryska nationens rikedomar och levande krafter på dess altare, när den osynligt

men oemotståndligt startar molekylära processer som samlar en revolutionär ilska som imorgon kanske kommer att bryta fram i dagsljuset med all sin elementära styrka, och precis som när strida vårströmmar spränger alla fördämningar inte bara kommer att dra med sig polishindren i sin väg utan också de organisatoriska konstruktioner som blivit resultatet av vårt myrlika arbete, när bara barrikadernas konst har något existensberättigande, vad är det då för vits att bekämpa organisatoriska fördomar? Eller att vid denna aldrig tidigare skådade tidpunkt i historien reda ut teoretiska spetsfundigheter, skriva om nya taktiska frågor eller leta efter de nya former under vilka proletariats självständiga handlingar kan utvecklas? De spontana revolutionära känslorna protesterar ilsket:

”Det här är inte rätt tillfälle!”

”Jo, det är det”, svarar det socialdemokratiska medvetandets tillitsfulla röst.

Och det är denna röst som avgår med segern.

Det är rätt tillfälle, det är alltid rätt tillfälle!

Ingen känner till dagen eller timmen på förhand. Och det är vår plikt att utnyttja varje dag, varje timme, varje minut som skiljer oss från den avgörande dagen. Vi måste rikta självkritik mot oss själva, förbereda oss politiskt så att vår roll under de kommande avgörande händelserna kommer att vara värdiga den stora klass till vilken vi har knutit vårt öde som revolutionärer. Vi känner varken till dagen eller timmen. Och om enväldet lyckas skjuta upp tidpunkten för sin död, om det uppstår en ny period av ”lugn” som sopar bort alla de oppositionella och revolutionära grupper som har uppstått under upprorsperioden från den politiska scenen, så kommer vi socialdemokrater att stå kvar vid vår post i proletariats led och genomföra vår stora uppgift. Och varken reaktionen eller revolutionen kommer att kunna få oss att vända oss bort från våra historiska uppgifter.

När dessa stora händelser kommer – och det kan mycket väl vara imorgon – så kommer vi som kommunister, som den nya socialistiska världens pionjärer, givetvis att veta hur vi ska fullfölja vår revolutionära plikt mot den gamla borgerliga världen. Vi kommer att kämpa på dess barrikader, vi kommer att erövra friheten åt den, en frihet som den inte klarar av att skaffa sig utan vår hjälp.

Men inte ens under dessa händelser varken vill eller kan vi kommunister glömma eller förkasta våra proletära uppgifter. Vi måste underordna vår revolutionära taktik under dessa uppgifter, inte bara under den grå politiska vardagen, utan också på randen till den revolutionära explosionen och under själva revolutionens storm. Vi måste se framåt, inte bara förbi tsarismens kriminella huvud utan ännu längre, över de revolutionära barrikaderna, förbi Peter och Paulfästningens rykande ruiner, framåt mot vårt eget öde: proletariats oförsonliga kamp mot hela den borgerliga världen.

Del I: Inledning.

Måttstocken för partiets utveckling och hur man bedömer den

E pur si muove!

- ”Den rör sig fortfarande!”

Under ett regn av fruktansvärda slag från en till tänderna beväpnad fiende, mitt under politiska svårigheter som ingen avdelning av vår internationella armé har behövt kämpa mot, ständigt dragen ur kurs av mäktiga underströmmar, ”rör sig” den ryska socialdemokratin ”fortfarande”. Den utvecklas, går framåt, inte bara som ett parti för Rysslands befrielse, utan också som proletariats parti.

Det ryska samhällets öde har ställt vårt parti inför en gåta: att principiellt förena de revolutionärt-demokratiska och de socialistiska uppgifterna – som uttrycker två oberoende historiska strömningar – och taktiskt samordna dessa uppgifter på grundval av denna förening.

Den ryska revolutionära rörelsen har aldrig lämnat kampen mellan dessa två tendenser. De är den direkta orsaken till att den första verkliga organisationen, *Zemlja y Volja*, splittrades i två delar. Det revolutionärt populistiska tänkandet fäktade desperat i greppet från denna grundläggande motsättning. Det hämtade sig aldrig från det. Bara marxismen lyckades göra det, och tog sig samtidigt an den revolutionära uppgift med vilken populismen hade kommit till korta.

”Den ryska revolutionära rörelsen kommer att segra som en *arbetarrörelse* eller också inte segra alls.” Redan från början förstod vi denna tanke, och den har varit innebörden i vår revolutionära praktik. Men det uttömmar bara ena sidan av frågan. Den andra kan formuleras så här: när den ryska revolutionära rörelsen har segrat som en arbetarrörelse, så måste den utan dröjsmål omvandlas till en metod för proletariatets politiska självbestämmande, annars är den ryska socialdemokratin *som sådan* en historisk villfarelse.

Att framhålla arbetarna som den viktigaste revolutionära kraften och göra revolutionen till deras politiska skola: häri ligger källan till alla meningsmotsättningar, brännpunkten för allt det interna bråk som fram till nu så allvarligt har undergrävt vårt parti. Redan den första socialdemokratiska gruppens första skrift, **Socialism och politisk kamp**, ställde denna fråga och löste den, och gav på så sätt den ryska socialdemokratin sin teoretiska rätt att existera.

Det första dokument som förespråkade tanken på en enda socialdemokratisk kraft i Ryssland, *Manifestet från den första kongressen*, försökte på ett programmatiskt sätt formulera hur marxister jämkade samman den ryska revolutionära rörelsens grundläggande ”konflikt”. ”Socialdemokratin ser det som hela partiets främsta uppgift”, säger *Manifestet*, ”att erövra *politisk frihet*, och marscherar framåt mot det mål som redan *Narodnaja Voljas* första ledare klart hade föresatt sig själva. Men de vägar och metoder som socialdemokratin väljer är annorlunda. Detta val avgörs av det faktum att den medvetet vill vara och förbli *de organiserade arbetarmassornas klassrörelse*.” Det kunde inte ha sagts bättre. Socialdemokratin ”vill medvetet vara och förbli *proletariatets klassrörelse*”. Denna subjektiva strävan, som ännu inte har genomförts politiskt, är en utgångspunkt utifrån vilken den kan utvärdera och kritisera, döma och fördöma, anta eller förkasta ”alla medel och alla vägar” för kampen för politisk frihet. Socialdemokratin befinner sig fortfarande långt från att ha slagit in på en oberoende proletär politisk väg: innehållet i dess arbete bestäms igår såväl som idag fortfarande helt och hållet av den ”främsta uppgiften” bland partiets omedelbara uppgifter, ”att erövra politisk frihet”. Men både igår och idag vill socialdemokratin medvetet ”vara och förbli” proletariatets klassparti, det vill säga vara och förbli just ett socialdemokratiskt parti.

Detta är den hyllning som en del av den ryska intelligentsian har givit och fortfarande ger till det internationella revolutionära proletariatets klasslära, till marxismen, som för dem framförallt besvarar den ”demokratiska” och inte den ”proletära” frågan, nämligen ”var de krafter återfinns som kan ta upp kampen mot enväldet”. Ett svar som dock redan därigenom ställde intelligentsians politiska medvetande under de proletära klassintressena kontroll och utsåg proletariatet till förkämpe för kampen om politisk frihet.

Om vi begrundar de olika strömningarna och tendenserna och den bittra kampen mellan dem, som vissa ”revolutionära” observatörer har försökt tolka som ett symptom på ”vårt partis sönderfall”, så kan man med en djup känsla av moralisk och politisk tillfredsställelse notera att de omväxlande ömsesidigt uteslutande tendenserna i allmänhet *alltid* har dominerats av samma ledande tanke: socialdemokratin ”vill medvetet vara och förbli *de organiserade arbetarmassornas klassrörelse*”. Utan tvivel har socialdemokratin mer än en gång övergivit detta mål i en del av sina uttalanden. Men i allmänhet har dessa otvivelaktigt kätterska uttalanden varit resultatet av att det unga, ännu inte konsoliderade partiet har försökt lösa motsättningen mellan det oerhört viktiga revolutionära målet och de begränsade revolutionära medlen, trots att det innebar att frågan om de grundläggande uppgifterna blev lidande.

Eftersom det fanns objektiva förutsättningar för detta ”självbegränsande” uppträdande (som kan

leda till att man ger upp politiskt), så kunde det utan tvivel innebära att det utvecklades en egen inre logik, och medföra att de som igår var förespråkare för proletarietets sak idag skulle kunna överge den och gå över till fiendens läger: just detta fenomen blev resultatet av "ekonomismens" förenklande metoder (som vi kommer att tala om längre fram). Men vi vill genast slå fast: det avgörande rättsnöret under vår inre partikamp har varit *proletariatets klasskamp*, och *ledmotivet* för dessa inre strider har alltid varit att förebrå olika motståndare för att "objektivt förråda proletariet till den borgerliga demokratins förmån".

Utifrån just denna ståndpunkt anklagar pamfletten **Om agitationen** (som i vår litteratur inledde den "ekonomistiska" perioden) socialdemokratins propagandister för att inskränka sina aktioner till att avskilja de medvetna arbetarna från massorna: "Den europeiska historien visar", säger denna pamflett, "att när villkoren för arbetarnas massrörelse mognar, men de verkliga företrädarna för deras intressen håller sig borta, så hittar arbetarmassorna själva *andra ledare*, inte teoretiker utan praktiker som kommer att leda dem *på bekostnad av att upprätta sig själv som klass*."

Iskra-tendensen som ersatte "ekonomismen" marscherade under följande fana: "... varje knäfall för spontaniteten i arbetarrörelsen", skrev till exempel författaren till **Vad bör göras?**, när han gjorde Axelrods och Plechanovs teser allmänt kända, "innebär... att den borgerliga ideologins inflytande på arbetarna stärks." Samme författare nämner att *Iskra* mer än en gång anklagade *Rabotjeje Delo* för att den "indirekt bereder marken för arbetarrörelsens omvandling till ett redskap för borgerlig demokrati".¹ När kamrat Axelrod slutligen, i sina två "pamfletter" gjorde sin bedömning av den politiska situationen i partiet, så anförde han att om kamrat Lenins så kallade "planer" skulle genomföras, så skulle vi i bästa fall ha en revolutionär politisk organisation för den demokratiska borgarklassen, som drar de ryska arbetarmassorna bakom sig. (*Iskra*, nr 57.)

Dessutom måste vi komma ihåg att det varje gång kom liknande anklagelser från *båda* sidor. "Propagandisterna" anklagar "ekonomisterna" för att begränsa sig till att väcka arbetarna utan att ge dem ett socialistiskt medvetande, och därmed bara gör dem till kanonmat för borgarklassens intressen. "Ekonomisterna" anklagar *Iskra* för att försöka skilja den "politiska" aspekten från den "ekonomiska" situationen, och därmed beröva arbetarnas kamp sin klasskaraktär. Slutligen kommer inte Lenin på något annat sätt att kompromettera sina nuvarande motståndare (Axelrod och hans politiska anhängare) i partiets ögon, än genom att anklaga dem för "opportunism" i organisatoriska frågor, en opportunism som inte går att förlika med proletarietets klassintressen och innebär att det planteras frön av borgerlig individualism i vårt parti.

Det vore icke desto mindre fullständigt fel att tro att dessa "klichéartade" anklagelser helt enkelt uppväger varandra, eller ännu värre att de bara är uttryck för ett gemensamt språkbruk i partiet. Utan sådana "klichéer" skulle kampen mellan de två strömningarna oundvikligen ha lett till en splittring av vårt parti. Som Bakunin skrev: "Det är absurt att oro sig om nattvarden ska utföras på två sätt eller ej, när det handlar om att kasta ut kristendomen i sin helhet genom fönstret." Bara det faktum att båda sidor erkänner möjligheten att vädja till en högre auktoritet, proletarietets klassintressen, gör det omöjligt att reglera alla konflikter "med hjälp av interna medel".

Om därmed den grundläggande *måttstock* utifrån vilken alla tendenser i vårt parti verkar, i grunden alltid har varit densamma, det vill säga proletarietets klassintressen, så motsvaras denna måttstock å andra sidan inte alltid av den *metod* som används för att göra utvärderingar, långt därifrån. Och den primitiva karaktären på denna måttstock är bättre än något annat ett tecken på hur primitiva våra politiska erfarenheter är. Varje grupp som representerar en ny inriktning utesluter sina föregångare. Var och en som kommer med nya idéer ser bara den föregående perioden som en grov avvikelser från den rätta vägen, ett historiskt missförstånd, en rad misstag, resultatet av en tillfällig kombination av teoretiska gåtor.

¹ Lenin, **Vad bör göras?**, på marxistarkiv.se, s 18 och 47.

Författaren till pamfletten **Om agitationen** anser att ”den ryska socialdemokraternas första steg var felaktiga”. Hans mål är att undanröja denna period av taktiska misstag. Författaren till **Vad bör göras?** går tillbaka till just den ”ekonomistiska” perioden, som för honom bara verkar vara tecken på en tillfällig och oväsentlig nedgång i förhållande till den situation som skulle ha existerat om inte polisens ingripande hade hindrat kamrat Lenins vänner från att arbeta.

Personer som kamrat Axelrod har naturligtvis alltid kunnat se saker och ting utifrån en *historisk* synvinkel, även när det gäller den komplicerade frågan om partiets interna utveckling. Men de har alltid varit isolerade. Hela tendenser har betett sig på ett nästan ”metafysiskt” sätt mot varandra, och ömsesidigt uteslutit varandra. Den så kallade ”minoriteten” utgör i själva verket det första exemplet där förespråkare för en ny tendens medvetet har försökt placera sig på föregångarnas skuldror, inte på deras brutna ben, genom att se på sig själva i perspektivet av partiets hela utveckling. Och det är ett gott tecken: både för minoriteten och för hela partiet. Och ”minoritetens” företrädare är bärare av de progressiva tendenserna i detta mognande tänkande.

Det är givetvis onödigt att betona att marxisternas historiska ståndpunkter inte har något att göra med de ”historiskt konservativa” uppfattningarna vilka, med Marx’ ord, ”historien bara vänder ryggen åt, precis som Israels gud vände ryggen åt sin tjänare Moses”. Hela denna uppfattning trasslar fullständigt in sig i frågan om att det absolut krävs empiriska orsakssamband, vars logiska konsekvens är politisk passivitet. Marxister, å andra sidan, är av uppfattningen att det behövs en *dialektik* som alltid är aktiv och revolutionär, som inte bara förklarar varje ny situation i förhållande till den föregående, utan också å ena sidan kan visa att det i var och en av dem finns element av utveckling och rörelse och å den andra element av stillastående och reaktion. Den dialektiska materialismens uppfattning står mot den historiskt konservativa uppfattningen, men berövar oss inte rätten att döma och ta ställning, utan kräver i motsats till den idealistiska uppfattningen att våra bedömningar grundar sig på utvecklingens inre tendenser, och där hittar de krafter som kan övervinna de inre motsättningarna och i framtiden förverkliga de teoretiska ”uppskattningarna”.

Det är lika nödvändigt att tillämpa denna metod på utvecklingen av de inre tendensernas i partiet som på det borgerliga samhällets utveckling i sin helhet. Man måste vara marxist inte bara i den ”yttre politiken” utan också i den ”inre politiken”. I det förstnämnda fallet är marxismens allmänna slutsatser redan utarbetade och kan användas som modeller. I det andra fallet kan de utarbetas genom att ständigt tillämpa en dialektisk metod...

Detta är mycket svårt för ett ungt parti som vårt. Med det menar vi inte att alla ledare i de gamla partierna, som det tyska partiet, är filosofiskt utvecklade politiker – långt därifrån – utan att det *kollektiva tänkandet* i dessa partier har slipats dialektiskt av debatter, strider, misstag och besvikelser. Denna visdom, som i viss mån har uppstått spontant, är ofta ett hinder för att utarbeta nya politiska metoder, men på samma gång skyddar den partiet från att tillämpa taktiska åtgärder som utgör ett ”brott” mot partiets traditioner.

Under nästan ett år har vårt parti stagnerat. Alla tänkande kamrater ställs inför frågan ”Vad bör göras?” För alla som berörs av detta problem är det uppenbart att orsaken till stagnationen är djupgående, att partiet måste övervinna en sorts organisk sjukdom. Men frågan ”Vad bör göras?” går inte att lösa med ”abstrakta resonemang”. Den går bara att ställa och lösa i ett visst historiskt perspektiv. Vad representerar vi? Vad har vi ärvt från det förgångna? Vi måste besvara dessa frågor. Men innan vi löser frågorna för den omedelbara framtiden måste vi titta tillbaka på det nyligen förgångna: den ”ekonomistiska” perioden och den gamla *Iskra*.

Den ”marxistiska” intelligentsians utveckling

”Ekonomism”, ”Kritik”, ”Idealism”, ”Socialistrevolutionärer”

”Ekonomisterna” ställdes inför ett *politiskt jungfruligt* proletariat, och det var detta som avgjorde

deras förenklade politiska metod. De socialistiska partierna i väst var tvungna att befria proletariatet från dess politiska underordnande under borgarklassens vänsterflygel, under vars ledarskap det mer än en gång hade kämpat: men de politiska uppgifter som hängde samman med denna situation existerade överhuvudtaget inte för våra "ekonomister". Den rent demokratiska ideologin hade fullständigt fallit sönder historiskt, och det innebar att vår borgarklass' revolutionära flygel inte kunde besvara den profetiska frågan: vad ska göras nu? Så med tanke på den historiska situationen i Ryssland blev de tvungna att ta socialismen som utgångspunkt för kampen för demokrati. Men just på grund av att socialismen hade fångat upp alla den revolutionära demokratins element, förlorade den möjligheten att ställa dessa element mot varandra, och på så sätt utveckla deras verkliga politiska natur. Frånvaron av konkurrens från den radikala borgarklassen om inflytandet över proletariatet gjorde att den för en tid kunde nöja sig med primitiva taktiska metoder. Och det gynnade förvrängda, förenklade tankar om perspektiven för arbetarklassens politiska utveckling, och jämförde den med "en enda reaktionär massa". Enligt denna åsikt skulle arbetarklassen utvecklas gradvis, metodiskt, med matematisk regelbundenhet, dag för dag, från det enkla till det komplicerade, och efter att ha börjat med krav på att få koka vatten till te, skulle den nå fram till kravet att överföra alla fabriker i producenternas händer.

Ett så förenklat tanke-system, och den mot detta system svarande taktiken, kunde varken öka klassmedvetandet hos den marxistiska intelligentsian eller bland proletariatets revolutionära delar. Ett sådant system kunde inte tillhandahålla verktyg för att politiskt sätta tryck på den radikala demokratin. Och om det under uppsvinget i början av seklet jämsides med socialdemokratin hade funnits en radikalt demokratisk rörelse full av initiativ, så skulle den ha haft alla möjligheter att kasta vårt parti ur sadeln. Detta har vi påpekat flera gånger. Även ett andra faktum står utom allt tvivel. En borgerligt radikal organisation kan inte plötsligt uppstå bara med hjälp av en revolutionär ingivelse. För att kunna vara beväpnad i de kritiska ögonblicken måste den ha beväpnat sig under den föregående perioden: men det kunde den bara göra genom att direkt eller indirekt kämpa mot socialdemokratin. Om det hade funnits ett borgerligt revolutionärt parti som på samma gång påverkade intelligentsian och proletariatet (eller åtminstone aktivt försökte göra det), så skulle det ha varit helt *omöjligt* att förenkla det socialistiska partiets uppgifter – en förenkling som bar ekonomismens kännetecken. Om den ryska marxismen inte hade hittat ett proletariat som politiskt låg i träda, utan att någon hade rest anspråk på det, så skulle det inte ha varit så lätt att lösa frågan genom att utan vidare spisning göra anspråk på detta område. Den hade varit tvungen att visa, och *visa politiskt*, att det verkligen var *dess* område. Med hjälp av den politiska konkurrensens själva logik, skulle den ha varit tvungen att ställa sin socialistiska klasspolitik mot den demokratiska politiken.

I denna mening har historien mer än en gång underlättat vårt partis första steg. Men eftersom ingenting är gratis, så har till och med den "lätthet" med vilket vi gjorde våra första framsteg orsakat politisk bräcklighet. Genom sin politiska praktik frambringade "ekonomisterna" själva sina politiska motståndare. Men som ett resultat av det vi förklarade ovan gjorde de inte minsta försök att varna massorna för dem. De trodde dessutom inte ens att de kunde uppstå. Icke desto mindre uppstod de. Oavsett hur primitiva "ekonomismens" taktiska metoder må ha varit, oavsett hur otillräckliga aktioner de vidtog för att ställa de proletära massorna mot alla aspekter av staten (det vill säga alla dess klassaspekter, liksom alla aspekter "ovanför klasserna"), så visade den sig ändå vara ett mäktigt vapen för att leda massorna i en sammandrabbning med den enorma polisapparatens makt. "Ekonomismen" väckte breda skikt av proletariatet och gjorde det till den revolutionära energins främsta reserv.

Det kunde inte undgå att leda till en hel rad konsekvenser. Det borgerliga "samhället" är politiskt knutet till de revolutionära massorna via den revolutionära intelligentsians känsligaste skikt. Det är en mätare på hur politiskt uppväckt "folket" är. Och vågen av studentrörelser har aldrig varit så hög. På vågtoppen framträdde ett antal heroiska, djärva personer som samhället med en blandning av smärta och stolthet erkände som sina egna barn. Den demokratiska rörelsen inledde sin marsch, och

vällde i en rad på varandra följande vågor från vänster till höger ner i den politiska floden. Den demokratiska rörelsens höger avslöjade genast vad den hade för grund: de inflytelserika delarna av oppositionen i *zemstvoerna*. På *zemstvo*-intelligentsians våg bars gestalter fram som inte var det minsta hjältemodiga. Samhället hade kluvna känslor till dem, en blandning av självbelåtenhet ("Det är våra män!") och krämarklassens inneboende misstro.

Denna politiska process, under vilken en del gick till ytterligheter – en del i galgen på Sclüsselberg, andra på de stilla landsbygdsgatorna i Stuttgart ("långt från den tsaristiska polisens och censurans verksamhetsområde") – denna politiska process ägde naturligtvis inte rum automatiskt, utan krävde och orsakade en *ideologisk* utveckling under och via vilken intelligentsians politiska grupper formades och befästes. Den febrila förändring som under de senaste 15 åren har skett av de filosofiska läroarna och teoretiska begreppen lyder under *det mänskliga tänkandets och kunskapens allmänna logik*. Men jämsides med denna finns en annan, mycket mäktigare och orubblig logik, *de politiska intressernas logik*. Den sistnämnda underkastar sig den förstnämnda och påtvingar den sin vilja och lag.

Utgångspunkten för det politiska uppvaknande som ägde rum inom breda skikt av intelligentsian efter 1880-talets blytung halvsvöm, var att teorin om "ekonomisk materialism" började uppträda i vår lagliga litteratur. Marxismen steg fram, legitimerade sig och lade under sig ett vidsträckt område som den i själva verket inte hade någon historisk rätt till. Men eftersom marxismen var ett skoningslöst vapen för att bekämpa populismen som hade blivit helt igenom reaktionär, och även gav ett övergripande teoretiskt berättigande av intelligentsians naturliga förkärlek för att europeisera det ryska samhällslivet, så befriade sig intelligentsian, och i synnerhet dess allt starkare högerflygel, slutligen från marxismens proletärt revolutionära slutsatser, först försagt och sedan alltmer självsäkert. "Den egna befrielsen" framträdde i form av "en skoningslös omvärdering av trossatserna" och en "pulvrering av marxismen", som den framlidna Michajlovskij framställde det. Men oavsett vad idealisterna i den positivistiska eller "metafysiska" skolan tror om det, så berodde inte denna "pulvrering" på lärans teoretiska förmåga, utan den hade samhällseliga orsaker som bara marxismen kan förklara.

Vi sa redan tidigare, att vårt parti efter att ha sugit upp den demokratiska rörelsens alla aktiva delar hade undandragit sig möjligheten att konfrontera den, och det förutbestämde under en lång period dess primitiva karaktär. Men "kasta ut naturen genom dörren så kommer den flygande tillbaka genom fönstret": sprickan mellan de proletära och de borgerligt-demokratiska elementen, som borde ha "samlat" den socialistiska rörelsens klassenergi, började inom sig utveckla en troslära – den vulgära marxismen. Dessutom var det inte de socialistiska elementen som började avskilja sig från de borgerligt-demokratiska elementen, utan snarare de senare som under parollen om "kritik" aktivt började rensa sitt tänkande från marxismens hela klassinnehåll. Den revolutionära läran förlorade sin klasskärpa. Systematiskt, halvt instinktivt, halvt medvetet, trubbad den socialistiska dogmatismen av den, antingen inom marxismens formella ramar, eller i form av öppen "kritik" när dessa ramar visade sig vara alltför trånga.

Vi sa att marxismen har tagit över delar av samhället som den egentligen inte kunde göra anspråk på: men var det verkligen så? Är det inte snarare så att dessa element tog över marxismen för att tjäna sina tillfälliga mål? Idag behöver man inte vara särskilt klarsynt för att besvara denna fråga. Vad marxismen egentligen betydde för den ryska demokratiska rörelsens mål framstår klart för oss av dagens "idealister", gårdagens "kritiker" och "marxisterna" från i förrgår. Herr P G [Struve], en av författarna till **Idealismens problem**, erkänner att marxismen har förtjänsten att ha "tillhandahållit ett nytt folkligt program som är klart och praktiskt". Samma författare förkunnar på föregående sida att "socialismen (på Tjernytjevskij's tid) som sådan inte kunde ange och inte heller nu kan ange ett klart folkligt program." Med andra ord erkänner han att marxismen inte har några förtjänster utom där den inte är socialism. Men vad har marxismen för betydelse utan socialism?

Herr P G:s svar är ytterst träffande: ”Den ryska marxismens oerhörda *förtjänst* [författarens kursivering]” är ”att vetenskapligt ha visat kapitalismens historiska nödvändighet i Ryssland”, det vill säga att ”rättfärdiga den som en historisk nödvändighet”. Med andra ord har marxismen befriat intelligentsians samvete från plikten att försvara någon eller någonting från kapitalismen. Marxismen har gjort det möjligt för intelligentsian att kämpa för att europeisera samhällsstrukturen. *Marxismen har givit intelligentsian den teoretiska grundvalen för dess kamp för politisk frigörelse.* Däri ligger *hela* dess ”förtjänst”. Man kan då förstå följande uttalande från herr P G om herr Struve, som vid första anblick är fullkomligt orimligt (och låt oss i förbigående säga att han på ett opassande sätt beundrar Struve): ”genom att överge positivismen har [Struve] därmed övergivit marxismen i *filosofisk mening*” (författarens kursivering). Bara filosofiskt? Ja, ”marxismens vetenskapligt bestämda resultat och de föregående framstegen i dess program för massorna påverkas inte av en metafysisk sväng” (Struves). Således anser sig *Osvoboazdenijes* redaktör vara ”marxist” i ordets politiska mening. Samma sak för herr Bulgakov. Han avvisar till och med ”marxismens filosofiska samhälleliga lära” och utgår ”från en helt annan filosofisk grund”: men även han är lojal mot marxismen ”i allt som gäller den konkreta sociala politikens grundläggande frågor.” (**Från marxism till idealism**, s 315.)

I själva verket är herr P G en grov och oförblommerad representant för förhållandet mellan marxismen och den ryska intelligentsian på 1890-talet. *Idag* när många brador har slocknat och många löv har fallit, kan herr P G ifrågasätta marxismens värde i namn av sitt förflutna, i den uppenbara avsikten att ge borgarklassen en ursäkt: marxismens innebörd är tydligen att rättfärdiga kapitalismen. *Förut*, under 1890-talets första hälft, var marxismen både för intelligentsian och till och med för den vördnadsvärde P G något annat än bara ett rättfärdigande av den kapitalistiska utsugningen. Herr P G gör sig visserligen skyldig till att behandla sitt eget förflutna på ett övermodigt sätt, även om det verkligen hade en del ”romantiska” drag, men det hindrar honom inte från att ge ett rättframt svar på följande fråga: vad var det hos marxismen som gav den tillträde till de flesta litterära salongerna? Som vi just har sett var det att den tillhandahöll ett helt ”folkligt program” som hade rensats från all socialism.

Det är uppenbart att de personer som värderade marxismen *på detta sätt* ingalunda var marxister, de var – och förblir – filosofiska parasiter på en sida av marxismen som de har isolerat och skiljt från helheten, nämligen att använda samhällsutvecklingens inneboende lagar för att teoretiskt ”rättfärdiga” vissa givna samhälleliga förhållanden. Ett sådant ”rättfärdigande” isolerar på ett mekaniskt sätt dessa förhållanden från en dialektisk syn på världen, och kan ”ge stöd åt” ytterst konservativa slutsatser. Men enligt den verkliga och inte förfalskade marxistiska uppfattningen, är detta ”rättfärdigande” helt underordnat den materialistiska dialektikens revolutionära sida: alla samhälleliga förhållanden skapar själv sina egna motsättningar och blir till slut sitt eget offer. ”Kritiken” måste alltså beröva marxismen denna andra sida, som finns inneboende i dess lära. Eftersom detta rensande av marxismen på alla ”icke vetenskapliga” (det vill säga revolutionära) spår snart tog formen av kamp mot de revolutionära marxisterna, så förlorade hela marxismen snart all lockelse för herr P G: den blev en *främmande* lära.

Se hur uttrycksfullt detta ögonblick beskrivs av en av de som genomlevde det: ”Jag kände att marken gradvis tog form under mina fötter. Det återstod bara några få väggar av det byggnadsverk som så sent som igår föreföll så harmoniskt och fullständigt. Vissa krav av social natur [vi känner till vilka – T] som verkligheten själv slagit fast behåller givetvis sitt praktiska värde, oavsett all teori. Var och en som tänker igenom det lutar naturligtvis icke desto mindre åt att förstå dessa olika krav på ett vetenskapligt sätt, och intellektuellt uppfatta dem som en enhet mellan världsåskådning och ideal. Och den enhet som marxismen tidigare tillhandahållit försvann.” (Bulgakov, **Från marxism till idealism**, Förord, s XIII.) Vår pennfäktare tror att allt detta i våra ögon som marxister ”reduceras till det faktum att vissa orättmätiga utlöpare till marxismen av ett eller annat skäl (huvudsakligen av praktiska skäl) har kapitulerat för idealismens skenbild av hänsyn till en stillsam

plats där behagliga ljud och böner genljuder.” (**Från marxism till idealism**, Förord, s V och VI.)

Det är bara struntprat. I den ”förklaring” (eller anklagelse) som herr Bulgakov lägger i marxisternas mun mot honom själv, ersätts kollektiva psykologiska motiv med individuella ”praktiska” motive-ringar, och materiella förklaringar ersätts av etiska bedömningar. Och herrarna Bulgakov och Berdejajev, som ”av praktiska skäl” är på väg mot de stilla betesmarker som genljuder av behagliga ljud och böner, ansluter sig till idealismen, som breda skikt av intelligentsian bekänner sig till. De i allt väsentligt *personliga*, praktiska eller ”religiösa” ”orsaker” av vilka den ena eller andra ledaren för idealismen har lämnat vissa ståndpunkter, är en fråga för levnadstecknarna, under förutsättning att ”idealismens” ledare är av intresse för dem. Men å andra sidan hör frågan om vilka samhällliga och politiska omständigheter som har skapat de psykologiska problem som leder till att ”några orätmätiga utlöpare till marxismen” ”byter ideologiska band” utan tvekan till den historiska materialismens behörighetsområde, och bara den kan lösa den.

Vi har redan sagt att proletarietets lära, marxismen, har lett till resultat som dess upphovsmän inte förväntade sig: den har givit den ryska demokratiska rörelsen moralisk rätt att med rent hjärta och högt huvud gå i ”kapitalismens skola”. Efter att vår demokratiska intelligentsia slog in på vägen till ”kritiken”, så renades deras samvete, som hade väckts av proletarietets politiska liv, från alla hänsyn till den sociologiska läran i allmänhet och den vetenskapliga socialismen i synnerhet – och detta var det samvete i vilket marxismen hade ingjutits som ett medel för att bekämpa den reaktionära populismen.

Under en period av ökande motstånd, när den demokratiska rörelsen förbereder sig för att utveckla den största politiska entusiasm som den kan uppbåda, räcker det inte med ideologiskt snyltande i form av en skoningslös *kritik* av marxismen, en annan samhällsklass’ lära, för att garantera att breda skikt av den demokratiska rörelsen kan fortsätta att existera. Vi har just hört Bulgakov säga att ”var och en som tänker igenom det lutar naturligtvis... åt att förstå dessa olika krav på ett vetenskapligt sätt, och intellektuellt se dem som en enhet mellan en världsåskådning och ideal.” Liberaler som ”tänker” efter att ha sagt adjö till marxismen, ”lutar naturligtvis åt” att bygga sig ett nytt tempel där de kan dyrka sin herre utan att bli störda. Men det var helt otänkbart för herr Bulgakov och alla som följde samma utveckling att bygga detta filosofiska tempel med stenar av realistiskt tänkande: ty det ryska realistiska tänkandets traditioner grundades oundvikligen på marxismen. Detta stod skrämmande klart för alla med erfarenheter från kampen mot den sociologiska ”subjektivismen” och populismen. Att vända sig till den filosofiska ”realismen” innebar att träffa på marxismen som man så noga och smärtsamt just hade rensat från allt ”icke vetenskapligt” – så noga att det inte blev någonting kvar. *Att förkasta marxismen var att förkasta det realistiska tänkandets traditioner överhuvudtaget.*

Efter att flyktigt ha genomgått marxismens skola och teoretiskt ha ”fördärvat” av den, såg sig den ryska liberalismens ideologer tvingade att söka sin andliga tillflykt till den idealistiska metafysikens moln, och – för att använda Feuerbachs uttryck – ”teologins fristad”.

Den liberal ”som tänker” har naturligtvis en benägenhet att föreställa sig den demokratiska rörelsens ”olika krav” på ett systematiskt sätt. Men hans klassinstinkter skiljer honom från den historiska och samhällliga ståndpunkt som marxismen har monopol på, det sociologiska tänkandets högsta stadium. Marxismen har omvandlat den historiska och samhällliga ståndpunkten till en klasständpunkt, och ”omfattar” de ”olika kraven” utifrån klassintressen. För liberalen eller ”demokraten som tänker” hade det varit politiskt självmord att anamma en sådan ståndpunkt. I sina egna ögon skulle de faktiskt ha blivit representanter för de härskande klasserna. Det är därför de var tvungna att leta efter stöd *utanför* den historiska processen och klassverkligheten. De var tvungna att vända sig till en *överhistorisk* värld. Istället för det föränderliga, empiriskt förnimbara ”varat” måste de återopa den oföränderliga, permanenta ”nödvändigheten”. De återopade moralens kategoriska imperativ*

* **Kategoriskt imperativ:** ovillkorligt bindande befällningssats, utan hänsyn till ändamål etc – öa.

för att ”systematiskt förstå” och filosofiskt utarbeta de olika krav som *Osvobozjdenije* i Stuttgart tog sig för att formulera. Objektivt såväl som subjektivt var det helt *nödvärdigt* för liberalismens ideologer att framställa sitt program som ett uttryck för moralens eviga lagar och inte som en primitiv plattform för den ”progressiva” borgarklassen. Och vi har sett hur idealismen som ett svar på denna absoluta nödvändighet inte överger sin överhistoriska inställning till frågorna, utan med hjälp av bedrövliga slutsatser förklarar att: ”moralens formella principer undanröjer den etiska konservatismen såväl som den etiska utopin om en perfekt värld. De fördömer... själva tanken på att det är möjligt att uppnå universell samstämmighet vad gäller intressen och krafter för att få till stånd detta ideal.” (Sid 288.) För att fatta sig ännu mer kortfattat: som vägledande princip inom politiken ”undanröjer” det kategoriska imperativet den oförsonliga konservatismen och ”bifaller” liberalismen. Och utifrån sin egen logik är herr Bulgakov i sin fulla rätt att säga: ”Denna princip räcker för att ge en grundval åt vår tids strävan efter frigörelse.” (**Från marxism till idealism**, Förord, s XXXI.)

Därefter befästs ståndpunkten: under direkt skydd av det kategoriska imperativet måste ”människans och medborgarens omistliga rättigheter” från och med nu bli grundvalen för en kamp på två fronter: idag mot den tsaristiska polisen, imorgon mot proletariatet; idag mot absolutismen, imorgon mot socialismen.

Medan intelligentsians måttfullt liberala del försökte förskansa sig i metafysikens elfenbenstorn, bestämde sig några mellanliggande element i denna intelligentsia, som hade befriats av samma ”kritik”, att från och med nu *är allt tillåtet!* Den revolutionära demokratin i Frankrike firade inte Förnuftets gudinna med lika stor glädje som vår ”socialistrevolutionära” intelligentsia firade att den hade befriats från alla förpliktelser mot det teoretiska förnuftet. Det räcker att läsa *Den ryska revolutionens budbärare*, den frihetliga socialismens organ: en sorts ”socialistrevolutionär” **Decamerone**, en samling noveller som konstnärligt är underlägsna Boccaccios historier, men som på samma gång förkroppsligar det borgerliga ”köttets” glödande revolt och våldsamma protester när det väckts till insikt om de tyranniska kedjor som den ”ortodoxa” kyrkan under en hel period hade påtvingat det utan möjlighet att överklaga.

I den atmosfär som ”kritiken” hade ”befriat” från marxismens intellektuella tyngd, kände breda skikt av intelligentsian att de – efter sitt öronbedövande inträde i den revolutionära kampen – var oberoende av alla stränga ”läror”. Men dessa skikt, där ”socialistrevolutionärerna” var ett exempel, förkastade inte marxismen helt och hållet. Ett sådant förkastande skulle ha givit dem alltför stora förpliktelser. De nöjde sig med att utnyttja den som rövare, för att rättfärdiga den ena eller andra politiska äventyrligheten. ”Socialistrevolutionärernas” inställning till marxismen är bara en återspeglning – på teoretisk nivå – av deras inställning till proletariatet. De erkände det inte som en självständig politisk kraft, även om de ännu inte vände ryggen åt det. De kom överens om att utnyttja det politiskt.

Det som Europa på ett smärtsamt sätt kom fram till och uttalade sig om socialt och politiskt, kunde den ryska intelligentsian med lätthet tillgodogöra sig genom böcker och tidningar, men ack, vid första bästa förändring av omständigheterna så befriade den sig lika lätt från det. Den behövde bara känna sin egen revolutionära styrka och bli medveten om, eller åtminstone få en föraning om, sin framtida politiska betydelse för att omedelbart utveckla sin fallenhet för ideologiskt förfall, som inte minst förutsågs av 1890-talets marxister. Detta förfall tog formen av en populism förklädd i historisk subjektivism och idealistisk metafysik. De marxistiska leden krympte alltmer samman. Titeln ”före detta marxist” eller ”före detta socialdemokrat” blev över en natt inträdesbiljett till de litterära ”bordellernas” ”bästa lokaler”, och ingen utanför en mycket liten grupp insåg att denna ”titel” bara innebar att man hade gått över från den proletära armén till fiendens läger. Ett sådant byte av läger kunde bara göras av en politisk överlöpare.

Vid denna tidpunkt packade våra följeslagare från igår raskt sina väskor som om de var rädda för att

missa tåget. Majoriteten av partimedlemmarna, som till kropp och själ var hängivna proletariats sak, kunde inte inse den politiska innebörden i den förändring av intelligentsian som ägde rum mitt framför ögonen på dem. De ”ekonomistiska” socialdemokraterna satte inte något särskilt högt pris på marxismens två eller tre överförenklade teser, som i deras ögon gav stöd åt deras framgångsrika taktik. De förhöll sig till marxismen i sin helhet med ett ointresse som var detsamma som självmord. Än mer var de själva mottagliga för den borgerliga ”kritiken”. Partiet hade ingen ”teoretisk atmosfär” och ”ekonomismens” praktik genomdränktes av den legala journalismens fördärvliga atmosfär, med dess ”marxistiska” försvar av borgarklassen och sin ”kritik”. På det hela taget var det en period där intelligentsian i massiv omfattning lämnade marxismen, allt medan de proletära massorna började röra sig i bakgrunden. Från ett grundläggande, uppenbart *faktum* blev det socialdemokratiska partiet en mycket komplicerad *fråga*.

Det var just som en komplicerad fråga som *Iskra* behandlade frågan om partiet.

”I marxismens namn”

Iskra-perioden

Och Gud sade: ”Varde ljus” och det blev ljus. Han skiljde himlen från jorden, dagen från natten, den borgerliga demokratin från den proletära demokratin. Det primitiva kaoset försvann och den revolutionära socialdemokratiska politikens välde inrättades. Så skulle *Iskra*-kommittéernas uttalanden och anslutningsanförande låta på bibelns språk, och i grunden kännetecknas de av en total frånvaro av historiska perspektiv. *Iskra* har inte valt sina uppgifter ”godtyckligt”. De har påtvingats dem av de aktuella omständigheterna såsom vi har beskrivit dem ovan. ”Ekonomisterna” hade väckt nya krafter, men upptäckte att de inte klarade av att styra dem. De hade väckt en massrörelse men lyckades inte med uppgiften att ge den en otvetydig klasskaraktär. Via arbetarrörelsen hade de väckt den demokratiska intelligentsian. Men de hade inte fått kontroll över den. När intelligentsian inledde en teoretisk kampanj mot principen om proletariats oberoende klasspolitik kapitulerade de tvärtom för den.

Dessa två fakta avgjorde hela *Iskra*-periodens grundläggande uppgifter. I synnerhet den andra (den demokratiska rörelsens snabba tillväxt) satte en outplånlig prägel på vår första politiska tidnings karaktär.

I så måtto som man hade tilltro till socialdemokratiens politiska förmåga, var det absolut nödvändigt att mycket aktivt kämpa för en politisk ”differentiering” av den demokratiska intelligentsian, för att i marxismens namn vinna största möjliga antal medvetna anhängare till arbetarklassen. ”I marxismens namn!” var den paroll som var förhärskande under denna period, och runt den samlades den revolutionära intelligentsian. Det blev en lika fruktad paroll som *Slovo y Djelo*, ”ord och handling”, hade varit dessförinnan.

Iskra har inte utfört några mirakel. Den har inte skiljt himlen från jorden, eller land från havet. Men med stöd av *Zarja*, som återigen tog upp marxismen, bidrog *Iskra* enormt till den politiska differentieringen av den demokratiska intelligentsian. Den ”ekonomistiska” perioden hade varit en direkt och odelad kamp om inflytandet över de proletära massorna, inte bara mot de demokratiska partierna utan också mot bristen på kultur inom proletariatet själv och mot de barbariska ryska politiska förhållandena. I objektiv politisk mening var *Iskra*-perioden en period av kamp om politiskt inflytande över den revolutionära intelligentsian, där proletariatet i bakgrunden var indragen i den demokratiska kampen. Denna grundläggande skillnad ”rättfärdigade” historiskt de två senaste perioderna i vårt partis liv. *Alla som vill få ens en ungefärlig förståelse för frågan om de nuvarande motsättningarna i vårt parti måste framförallt inse denna skillnad, det vill säga meningen med hela Iskra-perioden.*

Iskra-perioden var en period av kamp om inflytandet över intelligentsian. *Iskra* förkunnade att ”det

är absolut nödvändigt att avskilja sig.” Och den avgränsade och avskiljde sig. Det betyder inte att *Iskra* utarbetade taktiska metoder för att omedelbart skilja proletariatet från borgarklassen. Istället använde den marxismens teoretiska grund (som togs upp av *Zarja*) för att ”avgränsa” proletariatets viktigaste *anhängare* från borgarklassens möjliga anhängare inom den demokratiska intelligentsian. ”Man måste avskilja sig.” ”När det kommer till kritan” innebar detta givetvis proletariatets självbestämmande i form av en självständig klasspolitik. Men detta ”slutmål” existerade bara subjektivt. Uppgiften för den nya, rika period som redan gryr för vårt parti är att ge liv åt det.

Men den gamla *Iskras* uppgift, som den genomförde effektivt, var att använda det sista inom den marxistiska läran för att hålla kvar alla de element i den demokratiska intelligentsian som inte var definitivt förlorade till ”tanken på ett fjärde stånd”.

Här måste vi göra ett förbehåll. Vi talar om den objektiva uppgift som *Iskra* genomförde. När vi talar om *Iskra* så tänker vi inte på *Iskra* som den var tänkt eller som den började utan som den har blivit. Subjektivt hade *Iskra* satt upp mycket mer omfattande mål: framförallt att höja den spontana arbetarrörelsen till en politisk rörelses nivå, och därefter (i namn av proletariatet, den befriande klassen) leda ”alla för vilka namnet frihet är kärt!” (Nummer 3.) I egenskap av socialdemokratisk tidning ska en politisk tidning fungera som en ledstjärna för det revolutionära proletariatet, och i egenskap av demokratisk tidning vägleda demokratins kämpande krafter. Men det visade sig omöjligt att med hjälp av litterära medel uppnå politiska resultat som inte ligger i linje med de politiska styrkeförhållandena. Socialdemokratin kunde inte kämpa istället för arbetarna, och inte heller kunde en socialdemokratisk tidning kämpa istället för socialdemokratin. Om socialdemokratin, trots sitt inflytande över de proletära massorna och sina politiska aktioners höga energi och effektivitet, inte kan tillkämpa sig en avgörande plats i den demokratiska kampen, så är det fåfängt för en socialdemokratisk tidning att försöka dra hela den demokratiska rörelsen bakom sig, bara i namn av den befriande klassen. Historien tillåter inte ”ersättningar”.

Den demokratiska rörelsen har inte låtit sig fjättras av rent litterära medel, ty det är just på detta område som intelligentsian är starkast och därför mest självständig. Att utifrån *Iskras* levande exempel ge ut två tidningar som *Osvobozdenije* och *Revoljutsinnaja Rossija*, och på så sätt undandröja alla till och med ”tillfälliga” förpliktelser mot proletariatets parti var ett arbete som tog ett eller högst två år.

Så tillvida som den demokratiska rörelsen hade skaffat sig sina ”ideologiska” vapen, så visade sig arbetarklassens politiska försening i det faktum att dess eget parti vid denna tid riskerade att om inte helt så åtminstone delvis upplösas i den demokratiska rörelsen. *Iskra* ville förbli trogen proletariatets sak, och ansåg sig inte längre behöva samla den demokratiska rörelsen ”i proletariatets namn” utan att skilja sig från den ”i marxismens namn”. Med eller mot sin vilja tvingades den lägga ner huvuddelen av sitt arbete på det ”avskiljande” som ursprungligen bara *Zarja* skulle genomföra. Enligt den ursprungliga planen var det tänkt att *Iskra* skulle stå i ledningen för den övergripande, gemensamma demokratiska kampen under det proletära partiets herravälde, men i själva verket omvandlades den till ett självförsvarsorgan för den socialdemokratiska intelligentsian, i kraft av sin objektiva uppgift, som var att få proletariatet bakom sin egen fana under den allmänna demokratiska kampen. Denna halvt spontana vändning gav tidningen dess stridslystna och ”våldsamt polemiska” prägel, som man tänker på närhelst namnet *Iskra* nämns. I en utmärkt artikel av kamrat Starover i nummer 35 gjorde *Iskra* ett bokslut över de objektiva förändringar som hade ägt rum, och vilka hade påverkat tidningens yttre drag. ”Den omsvängning som har ägt rum i toppen på den demokratiska rörelsen”, skriver Starover, ”är ett fullbordat faktum. Tanken att proletariatet skulle leda kampen för frihet har ersatts av en annan teori som bara tilldelar proletariatet en underordnad roll.” (”Demokratins två ansikten”).

Lejonparten av *Iskras* arbete utgjordes av att kritisera ”ekonomismen” och de populistiska, terroristiska och nationalistiska fördomarna. Som vi redan har sagt var inte *Iskra* någon politisk utan en

polemisk tidning. Den har anklagats för att inte så mycket bekämpa enväldet som andra fraktioner inom den revolutionära rörelsen. Om argumentet vore konsekvent, så skulle man av denna förebräelse dra slutsatsen att *Iskra* inte hade några andra politiska teorier att föra fram än de som delades av den demokratiska rörelsen i sin helhet, att den med andra ord var överens om att upplösa klassteorin i den demokratiska ideologin. För socialdemokrater skulle det vara detsamma som att överge alla sina egna perspektiv. Tack och lov för partiet gjorde inte *Iskra* detta. Tvärtom riktade den huvuddelen av uppmärksamheten på de ”fraktionella åsiktsskillnaderna inom intelligentsian”. Genom att kämpa mot populismen, terrorismen och nationalismen visade *Iskra intelligentsian* vägen till att kämpa för proletariats historiska intressen. Den uppgift som direkt vilade på *Iskra* var inte att politiskt avgränsa proletariatet, utan att klargöra för intelligentsian vilka denna klass’ historiska intressen var.

Lassalles bittra kamp mot de ”progressiva” var en direkt kamp om inflytandet över de arbetare som redan var indragna i den demokratiska kampen, bland vilka de ”progressiva” hade organiserade anhängare. Men när vi bekämpar populism och idealism så tänker vi inte direkt på arbetarna, utan på intelligentsian som till en början kommer att lämna oss för att gå till arbetarna med sin småborgerliga populism eller borgerliga liberalism. *Iskra* ställde inte ”socialistrevolutionärerna” inför proletariatets *politiska* domstol som Lassalle gjorde med de ”progressiva” (och våra kommittéer gjorde det bara i obetydlig omfattning). Den fördömde dem bara *teoretiskt* utifrån proletariatets klassintressen, och bara i denna mening indirekt i proletariatets namn.

Vi kan bara rycka på axlarna åt att vissa småaktiga motståndare gick mycket långt för att visa att den gamla *Iskra* begick en hel rad teoretiska misstag och under sin första blomning fördärvade en hel ”generation” socialdemokrater, och att om dessa misstag hade rättats till i enlighet med de linjer som föreslogs, så skulle partiet för närvarande uppleva en kraftfull tillväxt. Det är inte där problemets kärna ligger. Den ligger i teoretiska förbiseenden (exempelvis av förhållandet mellan ”spontanitet” och ”medvetande”). Grunden till problemet fanns inte så mycket i dessa frågor som i att den uppgift som en grupp socialdemokrater blev påtvingade av proletariatets klassintressen under en given historisk period var av en *politiskt begränsad* karaktär. Det rör sig om den snabba och febrila processen att förflytta och omgruppera den demokratiska intelligentsian, som spårlost skingrade alla element som dittills hade knutits samman till en oskiljaktig helhet av den subjektiva strävan att ”vara och förbli” (ett medvetet verktyg för) ”de revolutionära massornas klassrörelse”.

Det räcker inte att erkänna *Iskras* historiska förtjänster, och än mindre att räkna upp alla dess olyckliga eller tvetydiga uttalanden. Vi måste gå ännu längre: att förstå den historiskt begränsade roll som *Iskra* spelade. Den har i stor omfattning bidragit till processen att avskilja intelligentsian, men den har också hämmat dess fria utveckling. Den översatte alla salongsdiskussionerna, den litterära polemiken, de intellektuella debatterna över en kopp te, till det politiska programmets språk. I materialistisk mening knöt den diverse teoretiska och filosofiska sympatier till bestämda klassintressen. Och det var genom att använda denna ”sektaristiska” uppdelningsmetod som den vann en stor del av intelligentsian till proletariatets sak. Slutligen befäste den sitt ”byte” med hjälp av de olika resolutionerna under den Andra kongressen i frågan om programmet, taktiken och organisationen.

Men allt detta arbete är bara ett förspel till socialdemokratins verkliga politiska arbete. För närvarande står frågan så här: vilken är den nya rörelsens centrala uppgift? Måste den fortsätta differentieringen – inom intelligentsians nu begränsade ramar, som nu är knuten till socialdemokratins med ett gemensamt program – eller behöver den utarbeta metoder för att få till stånd ett omedelbart politiskt särskiljande av det verkliga (och inte inbillade) proletariatet från den (verkliga) borgarklassen?

Vi vidhåller det andra svaret. Det parti som ska skapas, och för vilket den gamla *Iskra* förde samman dessa få medlemmar av intelligentsian, måste *omedelbart* lösa denna uppgift, som består

av att politiskt *avgränsa* proletariatet från borgarklassen. För oss är denna uppgift grundläggande och det enda som förklarar och berättigar *Iskra*s arbete, en uppgift som varken tidningen själv eller den periodens praktiker knappt föreställde sig.

Det är sant att partiet nu för första gången åtminstone närmar sig proletariatet. På "ekonomismens" tid inriktades arbetet helt och hållet på proletariatet, men för det första var det ännu inte *socialdemokratiskt* politiskt arbete. Under *Iskra*-perioden antog arbetet en socialdemokratisk karaktär, men det inriktades inte direkt *mot proletariatet* (och i den mån det gjorde det, så hade det bara en "primitivt demokratisk" karaktär som vi ska tala om senare). Det är först nu som socialdemokratien som sådan vänder sig till proletariatet som sådant.

Genom att definiera situationen så här kan vi av själva sättet att ställa frågan förstå varför det inte bara är möjligt utan nödvändigt med de nuvarande meningsskiljaktigheterna i partiet. Varje period har sina egna rutiner, och tenderar att påtvinga rörelsen i sin helhet sina tendenser. I sin förvirring likställde "ekonomisterna" den "fackliga och hantverksrörelse" som de ledde med den socialdemokratiska rörelsen. På samma sätt uppfattade "*iskraiterna*" kampen för att få principen om proletariatets klasspolitik erkänd alltför ofta som detsamma som att faktiskt ha genomfört denna politik, och till sist fick denna identifiering dem att fullkomligt förbise sin omedelbara uppgift – det vill säga att förverkliga de allmänt accepterade proletära politiska principerna i den dagliga politiken. Men vi ska återvända till detta senare.

När Lenin tillskrev Kautsky den absurda tanken om förhållandet mellan de "spontana" och de "medvetna" delarna av proletariatets revolutionära rörelse, så förklarade han bara på ett grovt sätt vår epoks uppgifter. Han talade till intelligentsian, som – med tanke på de komplicerade frågor som ställdes – var *Zarjas* (och *Iskras*) enda publik, och de som kunde vara den tändande gnistan. Han sa till dem: "Först ska vi tillföra er marxismen, som en koncentrerad dos av medvetenhet, vi ska genomsyra er med misstro mot den borgerliga demokratin, och sedan ska vi gå till verket och attackera spontaniteten!" Det var just detta uppgiften bestod av: att "fylla" intelligentsian med marxism, binda dem till händer och fötter för att hindra dem från att komma undan, förråda och öppet angripa Marx – med andra ord att hindra dem från att andas! Det var dessutom en ytterst brådskande uppgift, eftersom den marxistiska intelligentsian smälte samman inför våra ögon och gled mellan fingrarna på oss för att gå... till socialistrevolutionärerna och liberalerna.

Vi menar naturligtvis inte att *Iskra* lät sig ryckas med av arbetet att "avskilja" intelligentsian och gick så långt att den ignorerade sina viktigaste uppgifter och siktade mot "en annan klass i befolkningen". Inte alls! Den intelligentsian som *Iskra* var ute efter var *först och främst* partiet självt. Det var politisk överlevnadsinstinkt som låg bakom kampen mot "kritiken", bernsteinismen, terrorismen, populismen och idealismen, alla de ideologier som innehöll ett element av oordning och upplösning i den miljö där *Iskra* hoppades bygga ett förenat parti. Mellan den lilla gruppen utomordentligt skickliga socialdemokrater och den uppvaknande arbetarklassen fanns ett skikt obeslutsamma medlemmar i intelligentsian, och det gick inte att urskilja "vårt eget" folk i "kaoset". Vår politiska tidning var inte ett organ som *omedelbart* ledde proletariatets politiska kamp, utan en principiell politisk plattform som var ett sätt att skilja den marxistiska delen inom intelligentsian från den halvmarxistiska delen och från den del som knappt var påverkad av marxismen alls.

Icke desto mindre måste man komma ihåg att *Iskra* fick ett väsentligt och mycket värdefullt arv från den "ekonomistiska" perioden: *de uppväckta proletära massorna i städerna*.

Denna historiska grundval gjorde att kampen om inflytandet över intelligentsian var en helt annan uppgift än den som Gruppen för arbetets frigörelse stod inför på 1880-talet och delar av 1890-talet. Då måste man visa på kapitalismens oundvikliga utveckling i Ryssland, och utifrån den härleda socialdemokratins historiska berättigande i Ryssland. För att fullborda denna uppgift behövdes inte en tidning utan en tidskrift, det var inte *Iskra* utan *Socialdemokraten* som blev den vetenskapliga socialismens *propagandist*. Det problem som *Iskra* stod inför var ett helt annat. Den skulle inte

skola propagandister utan *politiska ledare* för en redan existerande massrörelse. Det gick inte att uppnå detta mål bara genom att teoretiskt redogöra för marxismens metoder, utan man måste påvisa dess giltighet utifrån ”aktuella” fenomen i det sociala och politiska livet. Men utarbetande av dessa metoder, liksom hur de användes journalistiskt, skulle helt och omedelbart tjäna ett enda mål: att stärka och politiskt skola den marxistiska intelligentsian.

Vi har fortfarande inte uttömt hela den senaste periodens innehåll. De spontant uppväckta massorna i städerna (arvet från den ”ekonomistiska” agitationen) avgjorde genom själva sin existens inte bara vilka metoder som användes för att få grepp om intelligentsian, utan krävde framförallt att man visade dem tydlig uppmärksamhet. ”När proletariatet märkte att den radikala delen av samhället på allvar var redo för en styrkemätning med regimen”, skrev *Iskra* nummer 3, ”gick det ut i strid utan att dess ledare visste det... Den ryska socialdemokratin måste överväga att ha detta som en *grundval för sitt praktiska arbete* – denna uppenbara strävan från arbetarmassorna att *delta aktivt i den kamp för frigörelse som hela den ryska demokratiska rörelsen har inlett*. Om den inte ska missa tåget, om den inte vill avstå från sin rätt att ta ledningen över den proletära rörelsen och överlämna den till andra politiska krafter så måste den det.” Och den ryska socialdemokratin gjorde verkligen denna ”arbetarmassornas strävan” till grund för sitt politiska arbete.

I viss mening har partiets praktik fullständigt förvandlats under *Iskra*-perioden, men givetvis inte bara under inflytande från *Iskra*. Istället för rörelsen med ”yrkesstrejker” som knappast sträckte sig utöver de olika yrkesgruppernas gränser, har det kommit en systematisk politisk agitation inom proletariatet med hjälp av övergripande politiska ”fördömanden”. Denna skillnad är så tydlig att den kan uppfattas – och blir uppfattad – som en skillnad mellan tradeunionism och en proletär klasspolitik. I detta perspektiv framställs förhållandet mellan *Iskras* och partiets arbete, och därmed *Iskras* roll, på ett ytterst förenklat sätt: den revolutionära socialdemokratiska tidningen leder direkt proletariatets revolutionära socialdemokratiska politik. En sådan uppfattning är lika felaktig som den är lockande.

Det var helt omöjligt för partiet att genomföra alla de uppgifter som *Iskra* och *Zarja* föreslog på det politiskt praktiska området. Man kan inte helt enkelt ”sätta igång” en socialdemokratisk taktik var som helst och när som helst. Bara det faktum att proletariatet existerar räcker inte. Det är absolut, kvalitativt nödvändigt att breda skikt av proletariatet är indragna i *den demokratiska politiken*. Men något sådant proletariat existerade inte. Först måste den ryska socialdemokratin skapa denna sorts klasspolitik genom att fullgöra den borgerliga demokratiska rörelsens historiska uppgifter: det vill säga proletariatets spontana uppvaknande (den ”politiska” perioden). Metoden med politiska ”fördömanden” skulle ge dessa uppvaknade instinkter karaktären av en medveten *medborgerlig protest*. Oavsett hur olika de två föregående periodernas innehåll var, så var de därför ändå lika varandra i att de objektivt representerade ett resultat av det borgerligt-demokratiska arbetet – som genomförts i namn av socialismens principer och subjektivt har utförts med rent socialistiska motiv.

Om ”ekonomismens” teoretiker och politiska skribenter hänsynslöst rullade ihop socialismens fanor, så är *Zarja-Iskra*-gruppen å andra sidan helt oskyldig till denna försyndelse mot den helige ande: de förelade sig själva och hela partiet en uppgift som är gemensam för hela den internationella socialdemokratin: att förena arbetarrörelsen och socialismen (*Iskra*, nummer 1). De utvecklade detta tema teoretiskt och polemiskt i sina publikationer, och samlade sina anhängare runt denna uppgift och behovet att förstå den. Men det arbete som de genomförde inom proletariatet (inte bara deras utan också deras ”motståndares” arbete, ty alla drevs av samma objektiva krav) var uppfyllt av uppgiften att befria arbetarmassornas medvetande ”från de sekelgamla politiska fördömandenas ok, från en blind tilltro till regeringen och tsarens nåd, och den felaktiga tron att proletärerna är *jämlika medborgare med de andra*, i ett samhälle som lever på deras arbete.” (Nummer 1.) På teorins område visade *Zarja*, och på journalismens och den programmatiska polemikens område visade *Iskra* det direkta sambandet mellan en ”jämlik medborgare under lagen” och en proletär, och när detta samband väl hade slagits fast så lärde de sin publik en socialistisk politik. Men de uppväckta

massornas politiska liv genomsyrades inte av en medvetenhet om detta samband, det var helt uppfyllt av paroller om frigörelse i allmänhet. ”Om jag tycker om *Iskra* så mycket”, skriver en arbetare från Petersburg, ”så är det för att den betraktar arbetaren som en medborgare. Det är väldigt viktigt!” (*Iskra*, nummer 14.)

Det vore historiskt felaktigt att påstå att *Iskra* ledde proletariats politiska liv på ett direkt sätt i den mening att den stödde sig på rörelsens omedelbara erfarenheter och gav omedelbara svar på omedelbara behov. Under arbetet att ”differentiera” intelligentsian har *Iskra* spelat en fullständig ledande roll: den var teoretiskt beväpnad till tändarna, och under den sortens kamp betyder en teoretisk arsenal allt. Men i sig själv var denna kamp inte allt. *En proletär teori om den politiska utvecklingen är ingen ersättning för ett politiskt utvecklat proletariat.* Denna sanning visade sig inte bara i *Iskras* olyckliga försök att under sin tidiga period underordna alla strömningar i den demokratiska rörelsen under socialdemokratins ledarskap ”i proletariats namn”. Den var också uppenbar i *Iskras* totala oförmåga att befrukta proletariats egen rörelse med det intellektuella bidrag som den hade givit till den revolutionära intelligentsians tänkande.

Under de senaste tre eller fyra åren har *Iskra* verkligen direkt och indirekt påverkat denna pånyttfödelse av praktiken. Men bara för att ge order som bedöms i praktiska termer och paroller som tagits upp i praktiken. *Abstrakt sett* behövde inte *Iskra* vara *Iskra*: den kunde bara ha varit en revolutionär tidning. Vad gäller de komplicerade politiska tankar som *Iskra* bidrog till i egenskap av en ”gnista” så var de mindre viktiga för nutiden än för framtiden. Dessa idéer omvandlades inte direkt till praktik, och i medvetandet hos partiets ledande element var de en förberedelse av de intellektuella förutsättningarna för att slå fast den proletära revolutionära politikens uppgifter, på de ”materiella” grundvalar som hade skapats av de föregående ”partigenerationernas” ansträngningar.

Vi har sagt att det under den senaste perioden inte räckte med en abstrakt revolutionär demokratisk ideologi för att återuppliva praktiken. Men om proletariats ”inträde” på ”människans och medborgarens” område skulle leda till en process där proletariatet som klass uppnådde *självbestämmande*, så var det helt nödvändigt att skapa den vetenskapliga socialismens enorma och komplicerade ideologiska arsenal, den enda arsenal som klarar av att stå emot de olika formerna av borgerligt-demokratisk ideologi och oåterkalleligt knyta rörelsens ledare, det vill säga de element som kommer från den demokratiska intelligentsian, till proletariats historiska ideal.

Några speciella men ytterst talande exempel visar i vilken mån *Iskra* fungerade *olika* under den ideologiska ”differentieringen” av intelligentsian och under proletariats politiska självbestämmande. *Iskra* var skoningslöst hård mot all ”tvekan” från de intellektuellas sida, men gav prov på betydande och till och med otillåtet överseende med varje uttalande från proletära element som hade vaknat för politiken. *Iskra* iakttog en nästan godkännande tystnad när en arbetare från Petersburg uppvisade en intensiv glädje över att man slutade med allt tal om mervärde (och därmed också socialism). På samma gång lät den hela sin teoretiska vredes tyngd falla på socialistrevolutionärerna, som plötsligt hade beslutat sig för att anta en ”inte alltför dogmatisk” definition av klassen, som en kategori som bestämdes av distribution och inte produktion. *Iskra* citerade frikostigt arbetare som bad att utan dröjsmål få lära sig ”hur man ska gå ut i strid”. Samtidigt var de bitande ironiska mot den ”historiska vändning” där arbetarna blev tillradda att bilda ”anfallsbataljoner”. I själva verket var stridsropet ”bilda bataljoner!” ett abstrakt svar på den abstrakta frågan: ”Hur går vi ut i strid?”

Detta förklaras framförallt av det faktum att obalansen mellan *Iskras* ”teori” och ”praktik”, i grund och botten ledde till att den hade två sorters måttstockar. Intelligentsian måste utan dröjsmål fjättras med den socialistiska lärans sjudubbla knut. Men å andra sidan anlätades inte proletariatet (som ”befriats från mervärdet” och var på väg att bli medvetet om de ”mänskliga och medborgerliga rättigheterna”) för sin egen skull, utan bara för att det – om jag får uttrycka det så – med hjälp av sina revolutionära egenskaper skulle kunna öppna ögonen på de intellektuella ”svanspolitikerna”

(chvostisterna).

Idag är vi inte bara ansvariga för vad som ska hända i framtiden, utan också i viss mån för det som har hänt förr. Vårt framtida "beteende" avgör inte bara den ryska socialdemokratins öde under de närmaste åren, utan också hur värdefullt det arbete kommer att vara som fram till idag har genomförts *i riktning mot socialismen*.

För att allt det tidigare arbetet inte ska gå förlorat ur socialistisk synvinkel (och därmed inte bara ur revolutionär synvinkel), så måste vi framförallt fullt ut inse de två viktigaste villkoren för vår verksamhet på senare tid. Därnere vaknar massorna politiskt och de knyts till oss av traditioner som nu är tio år gamla. Där uppe finns en absolut respekt för marxismen som en metod för politiskt tänkande, å ena sidan av rädsla och å den andra som resultat av ett medvetet val. Dessa två element måste bli de viktigaste delarna i det fortsatta arbetet. De uppmaningar som hörs här och var att helt enkelt "undanröja" den ena eller andra av dessa förutsättningar måste bestämt tillbakavisas en gång för alla som ett befängt försök att överge hela den politiska kultur som vi skaffat oss med stora ansträngningar, och förutan vilka vi skulle vara lika fattiga och nakna som Job.

Iskra och *Zarja* har inte utfört några mirakel. I historien finns det faktiskt inga mirakel. Men varje partimedlem som är tillräckligt marxistisk för att inte kräva att de marxistiska skrifterna utför mirakel kan med stolthet betrakta den föregående periodens polemiska kampanj.

Arbetet att återupprätta marxismen från dess beläggning av "kritiken" genomfördes givetvis av *Zarja* med kamrat Plechanov i ledningen. Vera Zasulitj visade intelligentsian de element av idealism som återfanns i vår ryska materialistiska socialism, och riktade sin vänliga men dödliga ironi mot intelligentsians nya idoler. Och hon fick tillbaka intelligentsian i proletariats tjänst. Starover vann över de deklarerade intellektuella, genom att visa dem deras egen bild, subtilt förskönad på det sätt som Marx använde. Martov, *Iskras* Dobroljubov, kastade ett så klart och direkt ljus på vårt fattiga, outvecklade, intetsägande samhällsliv att dess politiska strukturer, med andra ord klasstrukturer, framträdde med genomträngande klarhet. Och när man skulle besluta, befästa, binda fast eller fastslå flytande kunskaper, när det var nödvändigt att förhindra "vankelmod", så var det kamrat Lenin som steg fram på ett beslutsamt och begåvat sätt.

"Och kamrat Axelrod?", frågar ni. Det är detta som är så intressant: under hela denna period spelade inte kamrat Axelrod någon särskilt aktiv roll, för det var inte *hans* period. Han var en trofast, fram-synt bevakare av den proletära rörelsens intressen, och var den förste som slog larm på randen till den period som *Iskra* har satt sin noggranna och lysande prägel på.

Det är själva strukturen på hans tänkande och inte bara hans syn på världen, hans politiska "sinnes-tillstånd" snarare än anpassning till "programmet", som gör Axelrod till en äkta proletär ideolog i den mening som bara finns i Tyskland. Han kan inte handla subjektivt gentemot intelligentsian, utan bara objektivt. Han talar inte med intelligentsian, bara om dem. Intelligentsian är för honom inte en publik vars känslor han måste vädja till, den är bara en politisk kraft vars vikt han måste bedöma. Det är därför P B Axelrod inte kunde spela någon aktiv roll under denna period, som helt och hållet rörde sig kring den försvinnande ryska intelligentsian. Inte bara på grund av hans många "artiklar" (i allmänhet uttrycker sig inte Axelrod i artiklar, utan mer i koncentrerade matematiska formler, utifrån vilka andra, även Lenin, skriver många artiklar), utan på grund av den plats som Axelrods taktiska "formler" hade i *Iskras* litterära kampanj. Det direkta sökandet efter taktiska metoder för proletariats politiska självbestämmande under enväldets historiska och samhälleliga förhållanden, ett sökande som under hela denna period var kamrat Axelrods "egen linje", hamnade så att säga aldrig på dagordningen, ty det var ett arbete som handlade om "inre differentiering". Kamrat Axelrod ingrep igen mot slutet av "*Iskra*-perioden" och sa: "Nu räcker det! Nu måste vi på ett genomgripande sätt förändra tyngdpunkten för vårt arbete. Det är helt nödvändigt att på ett levande sätt omsätta den möjliga kraft som *Iskra* har vunnit för proletariats sak!" Axelrods "anmärkingar" i nummer 56 och 57 av *Iskra* tillkännager inledningen av en ny period i vår rörelse.

Det kan förefalla egendomligt att höra mig tala om *Iskra* i form av en dödsruna: *Iskra* lever, verkar och kämpar. Jag tycker icke desto mindre att jag har rätt att tala om *två Iskra*, varav en i imperfekt. Den nya *Iskra* är ett direkt sidoskott till den gamla *Iskra* (och i viss mån är målet med min pamflett att klargöra detta). Men de åtskiljs av en avgrund. Och det beror inte på att någon blev missledd, gjorde ett misstag och rättades till, och ännu mindre därför att någon lämnade, utan på grund av att det har varit tre år av motsättningar som har lämnat djupa spår hos alla huvudpersoner – tre intressanta år fyllda av liv som inte kommer att upprepas, så mycket bättre eftersom vi framför oss har en hel rad av ännu livligare och mer intressanta år.

Del II: Taktiska uppgifter

Innehållet i vårt arbete inom proletariatet

Utan tvekan står vi inför intressanta år, och aldrig tidigare skådade händelser förbereds. Men just nu måste vi absolut ta oss ur den återvändsgränd som vårt parti har kämpat i under nästan ett år. Kommittéerna genomför sitt arbete under bedrövliga förhållanden. Det finns nästan inga politiska ”kontakter” med massorna och de organisatoriska banden till dem är svaga. Därför rodnar vi om öronen när det idag talas om proletariatet som förtrupp för den övergripande kampen. För varje politiskt tänkande socialdemokrat måste det vara uppenbart att vårt arbete lider av en djupgående sjukdom, vare sig det fick den av ”ekonomismen” eller ”ådrog sig den” under *Iskra*-perioden, och att denna ”sjukdom” förhindrar oss från att resa oss i vår fulla längd. Det vore naivt att tro att det är inre motsättningar som är orsaken till tillbakagången. De är bara ett symptom på den.

Om vi bortser från inre meningsskiljaktigheter, organisatoriska konflikter, ömsesidiga ”bojkotter”, etc, och bara betraktar innehållet i vårt partiarbete, så blir vi överraskade av hur kvalitativt och kvantitativt torftigt det är. Varje verksamhetsfält täcks av olikstora vita pappersark, på vilka det står allmänna fraser om behovet att störta enväldet ”i socialismens namn”. Dessa pappersark kallas för ”kungörelser”, och av okänd orsak kallas summan av dessa kungörelser för det ryska socialdemokratiska partiet. Eller är det inte så?

Kärnpunkten i ”ekonomisternas” arbete var *strejken*. Under den efterföljande perioden spelade *demonstrationen* mer eller mindre samma roll. Utan sådana ”knutpunkter” vore det helt omöjligt för oss att arbeta bland massorna. Bortsett från att rörelsens tempo i väst på senare tid varit ojämförligt mer regelbunden, så utgörs de ”kritiska ögonblicken” under den revolutionära ”produktionsprocessen” även i väst av de återkommande valkampanjerna. Strejker och demonstrationer utgör komplicerade övningar i massmotstånd, som stärker känslorna av solidaritet, och utvecklar en kampberedd inställning – och i en skala som varken går att uppnå med agitation eller skriven propaganda. Det vore helt utopiskt att – som de första lavristerna gjorde – tro att det går att utveckla en politisk klasstyrka i proletariatet samtidigt som man nöjer sig med att förklara arbetarnas kamp i andra länder, eller visar på behovet att kämpa, utan att samtidigt visa vilka kampformer som är möjliga vid varje given tidpunkt, och uppmanar arbetarna att tillämpa dem. Under de två föregående perioderna var strejkerna och demonstrationerna kampens höjdpunkter, och de gav inte bara uttryck för de protestkänslor som hade uppstått inom proletariatet efter den skriftliga och muntliga agitationen, utan vidgade också plötsligt och snabbt området för denna agitation och ökade kvalitativt massornas mottaglighet för tanken på nya ännu viktigare och mer komplicerade kampformer.

Alltefter vilken plats den ena eller andra formen för vårt arbete i massornas oberoende aktioner och aktivitet fick i den övergripande revolutionära kampen, så svängde organisationen mellan två typer: antingen betraktades den som en teknisk apparat för att i massiv skala sprida litteratur som hade publicerats här eller utomlands, eller som en revolutionär ”hävstång” för att dra med massorna i den tilltänkta rörelsen, det vill säga utveckla deras egen förmåga till självständig aktivitet. Speciellt

”ekonomisternas” ”hantverksorganisation” var av denna andra typ. På gott och ont var denna sorts organisation anpassad till vissa former av ”praktiskt proletärt motstånd mot kapitalisterna”. På gott och ont bidrog den direkt till att ena och fostra arbetarna under den ”ekonomiska kampen”, det vill säga i huvudsak strejkrörelserna.

För att hitta ett i det närmaste rent förkroppsligande av den första sortens organisation, så måste vi vända oss till det polska socialistpartiet (PSP). Under försöken att minska de ömsesidiga kontakterna med massorna till ett minimum, gick PSP så långt att det i sina konferensresolutioner av konspiratoriska skäl förbjöd all cirkelpropaganda, och slutligen helt och hållet anförtrodde uppgiften att mobilisera massorna till skriftlig aktivitet: delvis i sina tidningar, men framförallt i sina kungörelser.

”Partiet är medvetet om de negativa sidorna hos detta arbetssätt” (att organisera partiet i små propagandacirklar), skrev PSP:s andra kongress 1894. ”Det har inriktat alla sina ansträngningar på att agitera med hjälp av pressen och har begränsat cirklarnas arbete till att skola agitatorer. *Publicering och massdistribution av socialistisk litteratur är de viktigaste* (enda? - LT) metoder som PSP kommer att använda för att mobilisera arbetarmassorna i kampen mot regeringen och kapitalisterna.”

Enligt författaren till **En kortfattad historia över den socialistiska rörelsen i det ryska Polen**, ”avgjorde en sådan syn på partiets uppgifter PSP:s hela verksamhet och gav den en speciell karaktär som låg långt från ett verkligt proletärt partis ideal.” Samma författare säger vidare att de strejker som bröt ut spontant i allmänhet dog bort utan resultat. *På grund av det stora avståndet mellan organisationen och massorna* hade PSP ingen kontakt med dem, och var inte bara oförmöget att leda och metodiskt styra striderna, utan visste inte ens hur det skulle använda dem på ett vettigt sätt i agitationen (s 190). Apparaten var ytterst väl anpassad för att sprida revolutionär litteratur, men visade sig vara helt oanvändbar för att samordna massornas levande revolutionära energi.

Vi vill absolut inte att partiet ska återgå till ”ekonomisternas” hantverksorganisation. Men PSP:s organisation – och här är vi helt överens med författaren till denna intressanta **Kortfattade historia** – är också oändligt ”långt från ett verkligt proletärt partis ideal.” För mig förefaller detta odiskutabelt. Även om vi socialdemokrater skulle distribuera vår litteratur på ett perfekt sätt, så skulle vi i och med det faktiskt inte (och jag ska försöka förklara det senare) utgöra ett socialdemokratiskt parti. Det organisatoriska ideal som vi har utformat under loppet av kampen mot ”ekonomisternas” hantverksorganisation, och vilket påtvingades och fortfarande påtvingas oss av en hel rad objektiva både stora och små omständigheter, för oss närmare och närmare PSP, det vill säga ett parti som vi just har sett anser att ”massdistribution av socialistisk litteratur” är det grundläggande, eller rättare sagt enda, sättet att ”förbereda arbetarmassorna för kampen mot regeringen och kapitalisterna.”(!)

I själva verket har vår organisation för länge sedan upphört att underkasta sig den ”fackliga” kampens krav och behov, i synnerhet den form som kampen oftast tar: strejken. Under loppet av vår kamp mot ”ekonomismen” (mot vilken vi hela tiden har ställt metoden med ”politiska fördömanden”), har vi inte bara fullkomligt glömt bort konsten att leda strejker, utan har till och med börjat misstänka alla ”fackliga” strider överhuvudtaget, och bedömt att de inte är ”politiskt sunda”.

I början av det nya seklet, som i Ryssland förkunnades med så högljudda händelser, hade demonstrationen redan ersatt strejken som det viktigaste sättet att föra kamp lokalt. I en hel rad städer började kommittéernas aktivitet begränsas till att förbereda gatudemonstrationer, under vars lopp kommitténs samtliga – eller nästan samtliga – krafter mycket ofta var indragna i att organisera en aktion som i själva verket inte alltid var så braskande. Men när demonstrationer utan exakta mål, mot den befintliga regimen ”i allmänhet”, demonstrationer för sin egen skull, väl hade förlorat nyhetens behag så tappade de all dragningskraft. Det överflöd av upprymdhet som demonstrationerna lyckades uppnå uppvägde inte längre kostnaderna i form av materiella och mänskliga krafter. I de städer där demonstrationer redan hade ägt rum var inte massorna så pigga på att ställas inför

bajonetter, kulor och *nagajka* (kosackernas piskor) bara för att sjunga revolutionära sånger och vifta med den röda fanan. Demonstrationer kommer bara att uppstå igen (jag säger detta för att undvika alla missförstånd) om de växer fram ur ett användande av mer sammansatta metoder för att dra in massorna på det område där det existerar frågor som är av levande politiskt intresse.

När våra kommittéer löste upp eller till och med avbröt de rent ”fackliga” förbindelserna till massorna i syfte att göra sin organisation mer ”konspiratorisk” och flexibel, och på ett mer definitivt sätt anpassa den till massdemonstrationernas revolutionära inriktning, så ryckte de undan marken under sig själva. Dessutom tvingades de övertyga sig själva att demonstrationerna alltmer sällan var framgångsrika. Därefter började kommittéerna följa minsta motståndets lag och sköt ”demonstrationerna” helt åt sidan – bort från sitt verksamhetsområde. Det är därför vi såg allt fler försök att anpassa kommittéerna till gatustridernas uppgifter. I vilka kommittéer kan man fortfarande höra de tal som var så vanliga för två år sedan, om ”väpnat motstånd”, ”militära förband” och ”kampgrupper”? I inga. Vad betyder det? Kommittéerna har inga band till massorna, de leder inga strejker, de uppmanar inte längre till demonstrationer och tar inte längre ledningen över dem.

I avsaknad av direkta revolutionära drivfjädrar inskränks kommittéernas arbete till att trycka och dela ut flygblad. Organisationen omvandlas alltmer till en apparat som bara är anpassad till denna tekniska funktion. Till och med utdelningen av flygblad följer minsta motståndets lag, och eftersom organisationen befinner sig långt från massorna försummar man till och med *arbetarna* (se det intressanta brevet från en arbetare i Odessa i nummer 64 av *Iskra*).

Till skillnad från PSP – och detta är en avsevärd skillnad – sprider organisationen fortfarande *socialdemokratisk* litteratur. Men det vore ett allvarligt misstag att tro att vi fortfarande bygger ett socialdemokratiskt *parti* om vi begränsar vårt arbete till att sprida socialdemokratisk *litteratur*. Givetvis måste vi ha en fungerande konspiratorisk organisation – vem förnekar det? Det är dubbelt, tredubbelt nödvändigt – men *för att göra vad?* Att uteslutande, eller i huvudsak, på ett framgångsrikt sätt sprida socialdemokratisk litteratur till en viss del av massorna? I sig själv ska inte denna uppgift avgöra strukturen på vår organisation och apparatens form. Nej, tusen gånger nej! Det räcker inte att sprida litteratur som bär den ena eller andra partiinstitutionens emblem. Den måste också bli läst av de arbetande massorna, och det kräver att vi ständigt håller massornas politiska intresse uppe. Men detta mål kan inte begränsas till att dela ut flygblad. Och ju svårare denna tekniska funktion blir, desto mer kommer vi att hänge oss åt den. Om inte organisationen anpassas till sin grundläggande uppgift – att utarbeta eller välja de taktiska former som uppstår spontant, och med hjälp av vilka arbetarna kan *reagera* gemensamt mot alla de samhällshändelser som vår partilitteratur har till uppgift att förklara – då kommer litteraturen inte att tränga ner på djupet och bara beröra massorna ytligt. Det är just denna uppgift våra ledande partipolitiker ska ägna huvuddelen av sina ansträngningar och kreativa tänkande åt. Det är just under detta mål som partiorganisationens form ska underordnas. Det som annars händer är att centralorganet kommer att skriva om allting, och – i bästa fall – kommer centralkommittén att se till att proletarietets övre skikt kommer att läsa lite, då och då.

Om partiet är den organiserade klassens *medvetande* och *vilja* (och det är en korrekt definition), då måste en förutsättning för dess utveckling logiskt sett vara att dessa två kategorier systematiskt finslipas. Att regelbundet påverka proletarietets medvetenhet genom att i ”massiv skala” sprida socialdemokratisk litteratur är ännu inte att bygga ett proletärt parti. I själva verket är partiet inte bara den organiserade klassens *medvetande*, utan också dess organiserade *vilja*. Partiet börjar existera när vi, på grundval av en viss medvetenhetsnivå, organiserar klassens politiska vilja med hjälp av taktiska metoder som motsvarar det övergripande målet. Bara om de taktiska åtgärder som visar den politiska ”viljan” hos klassens mest medvetna delar också höjer den politiska lyhördsheten hos tidigare inte indragna element, och på detta sätt förbereder den materiella och ideologiska grunden för nya mer bestämda taktiska åtgärder av större politisk vikt och mer resolut klasskaraktär – bara på detta sätt kan partiet växa och ständigt gå framåt med hjälp av det ömsesidiga sambandet

mellan ”vilja” och ”medvetande”.

Så länge vi bara reser frågorna och inte presenterar medlen för att lösa dem använder vi allmänna psykologiska termer, eftersom vi här inte vill komplicera framställningen genom att översätta dessa grundläggande tankar till konkreta exempel och beskrivningar. Men om läsaren försöker få en klar bild av vilken roll *strejken* spelade i ”ekonomisternas” praktik, och vilken roll *demonstrationen* spelade för praktiken under den efterföljande perioden, och om han slås av det faktum att den nuvarande praktiken saknar alla de element som gav liv åt arbetet på den tiden, och gör en noggrann analys av hur långt vi har kommit och betraktar allt detta ”råmaterial” politiskt – då kommer inte dessa argument att verka abstrakta för honom, och tillsammans med oss kommer han att ställa sig följande fråga: var finns de taktiska former där proletarietets medvetna element inte bara framträder som politikens objekt utan också dess subjekt, inte bara som politisk publik utan också som ”kollektiv skådespelare”, inte bara som läsare av *Iskra* utan också som aktiv deltagare i de politiska händelserna?

Var och en som bara *ställer sig* denna fråga kommer säkerligen att inse att partiet inte bara är ett politiskt område under tidningens direkta inflytande, att partiet inte bara består av hängivna läsare av *Iskra*, utan också arbetare som dagligen uttrycker sin kollektiva praktik. Låt oss upprepa: det är för att uppväcka denna kollektiva aktivitet, få den att gå framåt, samordna den och ge den form (och bara för det), som vi behöver en smidig, rörlig organisation, kapabel till initiativ, en ”organisation av yrkesrevolutionärer”, inte sådana som sprider litteratur utan politiska ledare för partiet.

Åsidosättande av uppgifterna för proletarietets spontana aktivitet: ett arv från Iskra-perioden

Många, alltför många, kamrater är döva och blinda för de frågor vi just har ställt. Denna dövhet och blindhet är inte några enskilda, tillfälliga brister, utan ett kännetecken som uppstod som tendenser under perioden av ideologisk avveckling, under ”ekonomismen” och ”hantverksdilettanteriet”. Många iskraiter måste bli klart medvetna om dessa brister och ”undanröja” dem, och ju förr desto bättre.

Vi iskraiter har alltid haft en benägenhet att betrakta partiet som tidningens tekniska organ, och sätta likhetstecken mellan innehållet i vårt partis politiska arbete och innehållet i vår press.

Utan att göra ett bokslut över ”minoritetens” energiska försök att göra slut på denna inskränkta uppfattning, så försöker kamrat Lenin i sin senaste pamflett ännu en gång begränsa frågan om innehållet i vårt partiarbete till innehållet i programmet, eller till och med några få nummer av *Iskra* (se **Ett steg framåt, två steg tillbaka**). Med detta är kamrat Lenin formellt lojal till traditionen från **Vad bör göras?**, och delvis till traditionen från den gamla *Iskra*. Men *Vernunft wird Unsinn* [förnuft blir oförnuft]. Detta likställande av partiet med dess tidning – som i viss mån var organisatoriskt vettigt i förhållande till den föregående periodens uppgifter – förvandlas idag till en ytterst reaktionär kvarleva.

Den nya periodens problem avgörs av *motsättningen* mellan å ena sidan partiets teoretiska grundvalar, som under den föregående perioden arbetades fram i dess skrifter och formulerades i dess program, och å den andra det politiska innehållet i partiets inflytande över proletarietet, och proletarietets inflytande på samhällets samtliga politiska grupper. Den uppgift som sätts på dagordningen i Axelrods ”anmärkningar” är att övervinna denna motsättning, och det är detta som ger mening åt ”minoritetens” kamp mot ”majoritetens” trångsynthet, begränsningar och politiska formalism. Att som Lenin säga att vi befinner oss i ett socialdemokratiskt parti därför att vi har ett socialdemokratiskt program är en rent byråkratisk utväg ur ett problem som kan bli *ödesdigert* för vårt parti. I teorin har inte vårt program tagit ett steg framåt i förhållande till det program som ”Gruppen för arbetets frigörelse” utarbetade för 10 år sedan. Men de aktionsformer som vårt parti använder i

samhället har blivit både rikare och mer mångsidiga.

Vernunft wird Unsinn! De extremt primitiva organisatoriska ”planer” som författaren till **Vad bör göras?** lade fram var oansenliga på tänkandet område, men genom det sätt på vilka de spreds av *Iskra* och *Zarja* var de icke desto mindre otvivelaktigt en framgångsfaktor. Tre år senare uppträder dessa planer på nytt i arbetet av deras ”epigon”, författaren till **Ett steg framåt, två steg tillbaka**, i form av ett ursinnigt försök att förhindra socialdemokratins att till fullo bli sig själv.

Som vi tidigare sa, kämpade den gamla *Iskra* direkt om inflytandet över den revolutionära intelligentsian för att underställa den proletariats politiska program som den hade utarbetat på ett mycket energiskt sätt. Denna kamp hade sina egna metoder. Dess enda vapen är den litterära polemiken, ty det litterära livet är den speciella miljö där den ryska intelligentsian inte bara *lär sig* utan också *lever*. Det är i och genom litteraturen som den professionellt ”intelligenta” intelligentsian ansluter sig till en viss klass’ politiska principer. *Iskras* plan var att skapa ett teoretiskt och politiskt organ och kring sig samla de revolutionära element som vanns till proletariats sak. *Iskra* var en politisk plattform och på samma gång ett vapen – i grund och botten för att bekämpa intelligentsians politiska ”fördomar”. I själva verket sattes det ett likhetstecken mellan innehållet i partiets arbete och innehållet i *Iskra* – om man abstraherar från (och allting gjordes faktiskt abstrakt) det omedelbara arbetet inom proletariats, ett arbete som hursomhelst rörde sig allt längre från partiets grundläggande uppgifter och plikter. Om man försöker att inte se Lenins *Brev till en kamrat om våra organisationsuppgifter*, hans artikel *Vad skall man börja med?* eller till och med hans bok **Vad bör göras?** som yttringar av en byråkratisk penna, så var givetvis inte Lenins ”organisatoriska plan” en uppenbarelse utan ett bra svar på denna fråga: *vad skall man börja med, vad bör göras* för att samla de utspridda medlemmarna i den framtida partiorganisationen och på så sätt göra det möjligt att slå fast bredare politiska uppgifter? Givetvis undvek man hur denna organisation, när den väl hade byggts upp, skulle fullgöra sina grundläggande uppgifter. Jag upprepar, den så kallade ”organisatoriska planen” rörde inte så mycket själva partiets uppbyggnad som det ”material” som behövdes för att bygga det (jämför **Vad bör göras** sid 221 [engelska upplagan]).

Den andra kongressen, då ”minoriteten” bara i största hast kunde föra fram vissa taktiska frågor (och hursomhelst fick mycket liten uppmärksamhet, eftersom det ”viktigaste” redan hade genomförts: *Iskra* konsoliderades och centralkommittén underordnades den), den andra kongressen med sin plan för ”ortodox teokrati” var ett reaktionärt försök att – för tid och evighet – utsträcka de arbetsmetoder och förhållanden som hade visat sig vara användbara på det begränsade område som utgjordes av kampen mot ”ekonomism” och ”hantverksdilettanteri” till hela partiet i syfte att skapa en centraliserad organisation av socialdemokratiska yrkesrevolutionärer. Men oavsett hur enväldiga kongresser må vara, så kan de inte bromsa historiens utveckling mer än vad absoluta monarker kan.

Mot sin vilja har den andra kongressen blivit ett verktyg för nya anspråk. Den ville bara befästa framstegen från ”likvidationsperioden”, men har i själva verket inlett en ny period och har fått oss att upptäcka ett helt universum av nya uppgifter. Och dessa nya uppgifter – och däri visar sig den inre logiken hos dessa på varandra följande perioder – härrör bara från våra gamla grundläggande frågor, som först nu tack vare framförallt den gamla *Iskras* arbete framträder i en äkta, omedelbar form: utvecklingen av proletariats *medvetande* och *självständiga aktivitet*.

Men detta är mer än det vi har gjort hittills. För att lösa detta problem räcker det inte att i teorin ställa den proletära klassens *principer* mot borgarklassens *principer*. Det är helt nödvändigt att *politiskt* ställa *proletariatet* mot *borgarklassen*.

Men hur? Och med vilka medel?

Socialdemokratisk politik eller Credos politik?

Hur, och med vilka medel? Innan jag söker ett svar på denna fråga ska jag citera några stycken ur de

ej publicerade memoarerna från en kamrat i Odessa, för att visa hur ”ekonomisterna” organiserade proletariats ”fackliga” vilja (som i andra sammanhang hänсыftas till som ”ovilja”). Det gäller cigarettarbetarnas strejk i början av 1896:

Strejken hade förberetts sedan länge. En fond hade inrättats för en hotande konflikt med cheferna (trots att strejkunderstödet i själva verket bara betalades ut i yttersta nödfall). Det räckte att arbetarna på de fabriker som tillverkade cigaretter av högsta och mellankvalitet gick ut i strejk för att fabriker skulle stanna. Trots allt var strejken mycket svår att organisera. Den berörde nästan bara familjer med ganska gamla arbetare, som på grund av sin situation var mer ”förbehållsamma” mot att gå ut i strejk. Vi höll flera förberedande möten där vi analyserade frågan om kraven, och framförallt frågan om när lagret av cigaretter som fabriksägarna hade skulle vara så litet att en veckostrejk skulle ha möjlighet att segra. Vi kom fram till att januari 1896 var mest sannolik. Strejken inleddes därför kring lönekrav. För att hushålla med strejkfonden, och framförallt för att samla de arbetare som var obeslutsamma, så organiserade vi gemensamma måltider. Arbetarna spreds ut så att övertygade strejkande blandades med osäkra i varje grupp som åt. Det var tack vare denna handling från de ”beslutsamma” sida gentemot de ”svaga”, och överhuvudtaget de ständiga kontakterna mellan oss, som strejken kunde hålla ut så länge. Den avbröts av den plötsliga arresteringen av många av de strejkande i februari 1896.

Detta ger oss en detaljerad bild av det gemensamma arbetet. En strejkfond inrättas. Kraven beslutas gemensamt. Tobakslagren beräknas. Komplicerade psykologiska överväganden ligger bakom anordnandet av gemensamma måltider för de strejkande. Om vi tar hänsyn till att strejken spred sig till de flesta fabriker i Odessa, så blir det uppenbart att en aktion av denna omfattning krävde att deltagarna hade en känsla för organisation, uthållighet, disciplin och kunskap om omständigheterna – den krävde dessa egenskaper samtidigt som den skapade dem.

Genomför vi för närvarande något liknande? I former som är anpassade till de vidare uppgifter som våra organisationer nu ställer sig? Vem vågar svara ja?

Det är väl känt att arbetsköparna ofta har gjort omedelbara eftergifter till arbetarna så fort det har kommit ut flygblad som fördömde en eller annan orättvisa, utan att invänta strejken. Men eftergifterna har alltid beviljats under hot om en eventuell strejk. Det är lätt att förstå hur kommittéerna av ”ekonomister” aldrig kom på tanken eller praktiken att genomföra kampen på arbetet med hjälp av flygblad till arbetarna utan att behöva ta till så allvarliga vapen som strejken. Kommittéerna kunde inte besluta sig för ett så allvarligt vapen som strejken. Kommittéerna kunde inte besluta sig för en så enkel politik eftersom konsekvenserna skulle ha blivit omedelbara: fabriksägarna skulle ha slutat att göra eftergifter och de fördömmande flygbladen från kommittén, som inte längre skulle kunna stödja sig på arbetarnas ”fackliga” vilja, skulle ha förlorat allt inflytande.

Och om denna sorts förenkling är otänkbar redan under kampen på arbetsplatserna, där varje aktion så att säga bedöms utifrån de omedelbara resultaten, så kan vi inse att det inte går att i smyg ersätta de proletära medvetna elementens politiska vilja med en kommittés ”yrkesrevolutionära” vilja på det politiska området, där förhållandet mellan kampmetoder och resultat är oändligt mycket mer komplicerat och mycket svårare att bedöma. Det är inte ens nödvändigt att visa det – vi kan peka direkt på det.

I ett brev berättade en propagandist i Petersburg om en mindre men talade episod: ”Så fort jag hade återgivit vad som hade hänt med Pronin och Stepanov under kongressen, reste sig en arbetare upp och frågade, mycket rörd: *Men vad ska vi göra nu?*, och de andra sa att de var ledsna för att *allt detta hände utan dem*, att de inte hade förstått någonting och inte haft någon del i det...”

Jag måste erkänna, att jag när jag läste detta också reste mig upp som denna arbetare och frågade mig själv upprört: *Vad ska vi göra nu?*... ty det här är ödesdigert: en ytterst viktig politisk händelse äger rum som berör hela staden och landet. Arbetarna får höra talas om det i förbigående i en rapport från en propagandist, och tvingas fråga: ”Vad ska vi göra nu?” Propagandisten vet inte vad

han ska svara dem. Inte heller kommittén gör det. Och vad värre är, kommittén ställer sig inte ens frågan: ”Vad bör göras?”

Samtidigt ställer vi ytterligare en fråga som följer direkt ur den första: är det så stor skillnad mellan ”ekonomisterna” och oss? Finns det någon *grundläggande* skillnad i arbetets innehåll? Tyvärr, tyvärr! Under den ”ekonomistiska” perioden befann sig proletariatet i ett politiskt ghetto, som det fortfarande inte har kommit ur.

Den radikala demokratiska rörelsen står ansikte mot ansikte med reaktionen, men det revolutionära proletariatet står vid sidan om och frågar sig förvirrat: ”Vad bör göras nu?” Händelsen i Petersburg, som vid en första anblick verkar vara av ringa betydelse är symbolisk: den sammanfattar de typiska kännetecknen för hela vårt partiarbete. Det revolutionära proletariatet deltar inte i de politiska ”aktionerna”. Det görs inte ens några försök att dra in dem. Givetvis informeras de *efteråt* i kungörelser om vad som har ägt rum, vilket inte lämnar dem några andra val än att förvirrat börja fråga ”Vad bör göras?”, utan att få något svar. Det är denna sorts praktik som för närvarande dominerar partiet. *Bara fariséer kommer att förneka det. Varje ärlig socialdemokrat kommer att erkänna det och göra Petersburgarbetarens fråga till en uppgift för sitt eget politiska medvetande.*

Jag upprepar: vad är det för skillnad mellan ”ekonomismens” praktik och denna ”ekonomism” som vi så skoningslöst har fördömt? Och dessutom: har inte vårt politiska arbete fört oss mycket närmare *Credos* program – som vi högtidligt har lovat att bannlysa – än ”ekonomisterna” själva?

Ju närmare man betraktar följande fyra figurer: ”programskrivaren” Stepanov, den legale demokraten, den marxistiska propagandisten från kommittén och ”ekonomisten”, ju mer man urskiljer deras individuella drag, desto mer ser man att var och en av dem ”representerar” sin egen politiska gruppering och förkroppsligar dessa respektive gruppers roll i landets politiska liv. Och desto mer känner man sig förpliktigad att svara jakande på den fråga som ställdes ovan: ja, vi har tagit en lång omväg... för att genomföra *Credos* program.

”För ryska marxister”, sa detta program, ”finns det bara en väg: att delta, det vill säga stöda proletariatets ekonomiska kamp och samarbeta i den liberala oppositionens verksamhet.” Med andra ord: att å ena sidan leda de primitiva yttringarna av proletär klasskamp och begränsa dem till dessa embryonala former, och å den andra aktivt ingripa inom den radikala och liberala borgarklassens led.

Om vi tittar på innehållet i vårt *arbete* – och inte bara på vad som finns i våra huvuden, vårt program eller vårt centralorgan – så ser vi ett ”parti” som placerats ovanför proletariatet (åtminstone som kamrat Lenin och hans anhängare uppfattar ordet parti), och mer exakt ser vi en organisation som till tre fjärdedelar, om inte nio tiondelar, består av marxistiska intellektuella som leder de primitiva yttringarna av proletariatets (både ekonomiska och politiska) klasskamp, och som sedan av och till lämnar den för att bedriva kampanjer ”bland befolkningens samtliga klasser”, det vill säga delta i den radikala borgarklassens politiska strider. Man kommer att replikera att detta är ett skämt, eller åtminstone en litterär överdrift.

Tyvärr stämmer kommittéernas praktik helt och hållet med denna ”överdrift”. Även om som vi har sagt kommittéerna håller på att glömma denna konst, så leder de primitiva former av ekonomisk kamp (strejker) eller politisk kamp (halvt spontana demonstrationer från proletariatets sida, med diffusa revolutionära paroller), och dessutom ”rör de sig bland samhällets alla klasser” i en eller annan form (oftast i form av kungörelser). Och det är allt!

Vissa kamrater har med stolthet pekat på att uteslutningen av Pronin och Stepanov från ”Kongressen för frågor rörande teknisk och yrkesutbildning” hade förberetts av partiets Petersburgkommitté. Jag medger gärna detta. Men det understryker bara hur giltig den analys är som jag fört fram här. Utan att det medvetna proletariatet deltog eller ens blev informerat fann sig Petersburgkommittén vara överens med den radikala intelligentsian, som med dess hjälp enade sig under en viss paroll,

visade sin styrka och tog ett steg framåt i sin politiska utveckling. Genom att stöda den demokratiska intelligentsian med sitt initiativ och med praktisk hjälp, så hjälpte Petersburgkommittén på detta sätt den demokratiska kampen mot absolutismen. Men man får inte glömma att proletariet, det verkliga proletariet i Petersburg, stod fullständigt utanför dessa händelser, och först *efteråt* kunde fråga partiets utsände: "Vad ska vi göra nu?" Gruppen av "yrkesrevolutionärer" gick inte *i spetsen* för det medvetna proletariet, de handlade (i den mån de handlade) *istället för* proletariet.

Denna praktik att *politiskt ersätta* klassen är uppenbarligen långt från en lokal demokratisk praktik. Den ligger mycket närmare *Credos* program än ekonomismens praktik. När ekonomismen stod i ledningen för kampen begränsade den sig medvetet till att resa arbetarrörelsens primära (fackliga) krav. *Credos* teoretiker tog hänsyn till de samhällsliga och politiska förhållandena i Ryssland och såg proletariets avsaknad av en självständig politik som ett oundvikligt faktum. De var logiskt konsekventa när de krävde att den socialdemokratiska intelligentsian skulle genomföra sina medborgerliga plikter, det vill säga ta en aktiv del i det politiska livet. Men utan en självständig proletär politik kunde detta bara innebära en sak: att delta i de liberala elementens oppositionella politik. Här var marxisternas motvilja mot att upplösa sig i den borgerliga oppositionen bara dogmatisk envishet, och de skadade således "i grund och botten alla de som är förpliktigade att kämpa för lagliga former utan samarbete med arbetarklassen, som ännu inte har beslutat om sina politiska uppgifter" (*Credo*). "Ekonomisterna" var därmed inkonsekventa, och i denna mening visade de sig till största delen vara "envisa".

Men vad gjorde de "politiska" elementen när det blev deras tur? De återvände till "ekonomismens" praktik. De fullbordade "ekonomismens" praktik – och gjorde den sämre i ett avseende och bättre i ett annat – genom att fullgöra den andra uppgift som *Credo* ställde sig, och som i grund och botten är en borgerlig uppgift. Och oavsett hur förvånansvärt det verkar, så kan folk som inte kan lyssna på ett ord från *Credo* säga: "De har inte kommit för att förstöra utan för att göra."

Så vad bör göras?

Om Petersburgkommittén varje timme och varje minut hade känt att den inte var en *ersättning* för proletariet utan dess politiska *ledare*, så skulle den ha handlat på ett kvalitativt annorlunda sätt. Det är en enorm skillnad, och det skulle ha återspeglat sig i kommitténs hela uppträdande.

Om "Kongressen för frågor rörande teknisk och yrkesutbildning" hade någon politisk mening så skulle man förvisso ha utnyttjat den. Vi håller med om det. Men hur? *Genom att stanna kvar inom proletariet och inte genom att lämna det*. Om socialdemokraterna i Petersburg inte hade drabbats av den sjuka som får "yrkesrevolutionärer" att frigöra sig *från* proletariet, så tror jag att de inte skulle ha reagerat genom att vända blicken mot kongressen och ryggen åt arbetarna i Petersburg. Det hade gått till på ett helt annat sätt: långt innan kongressen skulle kommittén ha presenterat en kungörelse för proletariet i Petersburg. I denna kungörelse skulle kommittén ha förklarat vad förberedelserna inför kongressen handlade om och vad arbetarna i Petersburg kunde och måste kräva av den. Kommittén skulle ha blivit tvungen att samla ihop alla sina propagandister och hade instruerat dem (inte i förbigående, utan genom att lägga fram saker och ting för dem eftertänksamt och i detalj, och knyta denna uppgift till de delar av programmet som rör stöd till oppositioner och revolutionära rörelser, och till de tillämpliga resolutionerna från den andra kongressen) – instruerat dem att bekanta de utvecklade arbetarna med de politiska grunddragen i den kommande kongressen och socialdemokratins förhållande till den. Givetvis skulle kongressen ha blivit ämne för diskussioner vid speciella möten. Kanske det också skulle ha blivit nödvändigt med nya diskussioner i propagandacirklarna.

Kampanjen skulle ha utvecklats, intresset för kongressen skulle ha ökat – åtminstone inom de mest utvecklade skikten. Därefter skulle kommittén ha utarbetat en resolution som presenterade Petersburgarbetarnas krav för kongressen. En av kommitténs medlemmar skulle ha diskuterat resolutionen

i detalj med propagandisterna och agitatorerna. Dessa skulle i sin tur ha spridit den till alla celler i organisationen och samlat underskrifter. Så fort de hade fått ihop 100 eller 200 underskrifter så skulle resolutionen ha tryckts upp och spridits för att samla fler underskrifter. Den skulle naturligtvis ha skrivits under med kryss. Arbetare som var med i propagandacirklarna – i synnerhet yrkesagitatorerna – skulle ha satsat allt på att samla ihop största möjliga antal underskrifter och med alla medel väcka största möjliga intresse bland arbetarna för kommitténs kampanj. I dussintals fall skulle det utan större ansträngning ha gått att ersätta det mödosamma insamlandet av underskrifter med att läsa upp resolutionen högt och räkna röster med hjälp av handuppräckning. Listorna med kryss och antalet röster skulle ha överlämnats till kommittén. Och i den mån kampanjen utvecklades i bredd och djup, och förvandlade det ”beslut” som den marxistiska Petersburgintelligentsians officiella representanter hade tagit till en medveten viljeyttring från Peterburgproletariatets sida, så skulle kommittén sakta ha börjat resa sig ur sitt tillstånd av ”yrkesrevolutionär” dvala och försökt känna sig som en ledare för det revolutionära proletariatet. Det är en ytterst stark känsla, som vi tyvärr har fått känna alltför lite av.

Kongressen skulle ha inletts. Petersburgkommittén skulle ha lagt fram sin resolution, presenterat kraven från 500, 1.000, 5.000 Petersburgarbetare. Resolutionen skulle bland annat ha föreslagit att det var helt nödvändigt att utesluta Pronin och Stepanov. Varenda arbetare som hade skrivit under skulle ha vetat att det var *deras egen resolution* som lades fram inför kongressen, och att kongressen skulle vara tvungen att svara *inför dem*. Om den hade gått med på att kasta ut Pronin och Stepanov så skulle inte den revolutionära arbetaren ha frågat Fröken propagandisten, och ha uttryckt sin ilska och bittra missnöje och känsla av maktlöshet: ”Vad ska vi göra nu?” Han hade redan gjort det som behövde göras.

Presentationen av resolutionen inför kongressen skulle ha öppnat två möjligheter: kongressen skulle ha kunnat gå med på Petersburgarbetarnas krav, uteslutit de reaktionära bovorna ur sin krets, och i sitt eget namn ha fört fram kraven på 8-timmars arbetsdag, församlings- och yttrandefrihet etc. I och med att den radikalt demokratiska intelligentsian har allt intresse av att bevara sin prestige i det revolutionära proletariatets ögon så hade detta varit fullt möjligt. Om kongressen hade samtyckt så skulle proletariatet därmed ha ingripit aktivt som *förtrupp* för den allmänna demokratiska kampen, och med hjälp av sina politiska initiativ och sitt inflytande hade det dragit med den demokratiska rörelsens icke proletära delar så att de agerade djärvare och förde fram mer bestämda krav. Men om kongressen å andra sidan hade varit mer intresserad av att bevara sin lagliga, måttfulla karaktär än sitt demokratiska rykte, och på något sätt hade visat sitt förakt för Petersburgarbetarnas krav, då skulle de ha fått en konkret, oförglömlig lärdom i den borgerliga oppositionens typiska benägenhet för kompromisser och bristande beslutsamhet. Med andra ord: oavsett hur kongressen skulle ha reagerat på det medvetna proletariatets röst, så skulle inte kommitténs ansträngningar ha varit förgäves. De arbetare som påverkades av ”påtryckningskampanjen” mot den radikalt demokratiska rörelsen skulle således ha *lös gjort* sig från den. De skulle ha utvecklat sin egen roll och hade – om man kan säga så – vant sig vid att vara politiskt medvetna om sitt eget (klass)jag.

Allting kretsade naturligtvis inte kring kongressen. Den är bara ett exempel. Oavsett hur eländigt vårt samhällsliv är så erbjuder det ändå ett antal tillfällen där proletariatets parti kan ingripa politiskt på ett aktivt sätt.

Utnyttjade Petersburgkommittén de senaste valen till *duman*, som i och med de sänkta kraven ägde rum i en så livlig atmosfär? Den liberala pressen var fylld av dem, censurliberalerna befäste sina positioner, den ”perifera” intelligentsian organiserade sig kring valagitationen. Försökte kommittén höja proletariatets röst i denna kör? Försökte den på ett eller annat sätt konfrontera arbetarna *med denna frågeställning*, regeringen Plehve, de reaktionära och liberala dumakandidaterna, den ”radikala” intelligentsian? Försökte den förena de medvetna arbetarna kring lösningen: *allmän, lika, direkt rösträtt*? Nej, det försökte den inte, det föll den inte ens in att det var dess skyldighet.

På initiativ från inrikesministern debatterade *zemstvoerna* förra året frågan om kraven för att få rösta vid valen till dessa institutioner. *Zemstvo*-medlemmarna intygade att de på ett anspråkslöst sätt lutade åt att "tillåta" ett visst deltagande för folket i det framtida Rysslands politiska liv. Den liberala pressen rasade och föreslog med den största radikalism som dess natur tillät att man skulle sänka de ekonomiska kraven och införa rösträtt som grundade sig på "utbildning" och bostadsort. Men höjde proletariatet sin röst i protest mot dessa två sistnämnda sorters rösträtt? Nej. Försökte de ledande organisationerna ens en enda gång fästa proletariatets uppmärksamhet på denna fråga? Inte alls! Det enda partiet gjorde i detta avseende var att publicera en ledare i *Iskra* nummer 55 ("Med eller mot folket?"). Det centrala organet fick så att säga i uppdrag av kongressen att skriva under istället för det politiskt omogna proletariatet. Har vi i så fall ens det minsta skäl att hoppas på att detta proletariat som har hållit så tyst kommer att kunna ingripa aktivt för att försvara folkets intressen när liberalerna i *Zemskij Sobor* (*zemstvo*-församlingen) börjar inkräkta på folkets politiska rättigheter? Eller ska man hoppas att *Iskra*, med mandat från en specialkongress, i det avgörande ögonblicket kommer att ta initiativet och pressa liberalerna att kräva *allmän rösträtt*?

Substitution på substitution!

Detta halvår av krig har inte gjort någonting för att politiskt skola proletariatet. Men kriget ger faktiskt vårt parti oersättliga möjligheter till allryska politiska kampanjer, just därför att det påverkar medvetenheten hos samhällets lägsta skikt. Partiet har exempelvis ställt sig uppgiften att ägna en eller två eller tre månader åt att samla de revolutionära styrkorna kring parollen: *Inte ett öre till kriget!* All agitation som har genomförs under ledning av ett politiskt funderande och vaksamt centrum utvecklas längs samma linjer. I alla cirklar och grupper, under interna diskussioner och i bredare församlingar, och i publicerade kungörelser kommer alltid samma tema upp. Den liberala pressens underdåniga eller tvetydiga natur vare sig det är i Moskva eller Stuttgart, *dumornas* och *zemstvoernas* förräderi, utgör ett outtömligt förråd för att utveckla en intensiv muntlig och skriftlig agitation. När marken är tillräckligt förberedd kan kommittéerna – under ledning av politiskt tänkande och vaksamma centra – organisera en allrysk protest mot de självstyrande organens (*dumorna*, *zemstvoerna*, etc) skandalösa uppträdande och mot pressen – i form av protestresolutioner och närhelst det är möjligt massdemonstrationer.

Om vårt parti hade genomfört en enda kampanj längs de linjer som vi föreslår, så skulle det ha varit på god väg, och de (idiotiska) klagomålen mot "inre fiender" skulle ha upphört. Partiet hade blivit ett helt huvud större!

Några ord om propaganda

När vårt partis politiska verksamhet växer både på djupet och bredden, kommer stora förändringar också att ske på propagandans område. Frågan om propagandans plats i vårt arbete har alltid varit en känslig punkt. Vi genomför ett aldrig tidigare skådat historiskt experiment: vi måste skapa proletariatets parti inom absolutismens ramar (inte bara dess polisiära ramar utan också dess samhällshistoriska ramar). Som vi redan har sagt är vårt partis hela historia därför en historia om olika försök (det ena efter det andra utifrån en inre logik) att *förenkla* de socialdemokratiska uppgifterna, och ta hänsyn till vår politiska fattigdom. Som ett botemedel mot denna spontana förenkling har vi alltid propagerat den vetenskapliga socialismens teorier i små cirklar. Men propagandan har ofta förts fram "i smyg". Varken under "ekonomismens" praktik eller i kamrat Lenins så kallade "plan" betraktades cirkelpropagandan i grund och botten som en normal del av vår verksamhet. Den betraktades nästan alltid som ett nödvändigt pris som vårt parti måste betala för sin socialdemokratiska karaktär. "Under förhållanden då den socialdemokratiska verksamheten är olaglig", anmärker en polsk kamrat under en diskussion med PSP, "är och förblir cirkelpropagandan det viktigaste sättet för den socialistiska organisationen att skapa största möjliga antal intelligenta, erfarna agitatorer och ledare från arbetarrörelsen." (**En kortfattad historia över den socialistiska rörelsen i det**

ryska Polen, s 188.) Under perioden av organisatorisk fetischism kunde vi, precis som PSP, inte överge cirkelarbetet till förmån för ett centralistiskt, konspiratoriskt partibygge, och det är till stor del detta som är skulden till de ”små svagheter” i vår organisations sätt att fungera som ofta har lämnat oss utan publikationer, och vilka på så sätt tvingade oss att ta till cirkelpropagandans ”hantverksmetoder”.

Den uppgift som den nya perioden i partiet ålägger oss är följande: att befria vår propaganda från sin abstrakta och ofta formalistiska karaktär och ge den ett levande politiskt innehåll, att lämna hantverksdilettantismens ”kvarlevor” bakom oss och göra propagandan till *en grundläggande del av vårt bredare, djupare politiska arbete*. I den mån cirkelpropagandan är organiserad, så organiseras den vanligtvis i linje med någon sorts program som utarbetats av kommittén, ett mycket invecklat program som man egentligen aldrig håller sig till: Slaveri – feodalism – lönearbete, eller: befrielse av bönderna – populism – *Narodnaja Volja* – utveckling av industrin – socialdemokrati, etc. Propagandisterna, åtminstone de seriösa, klagar över att arbetarna sover. Redan när man når fram till socialdemokratin har antalet deltagare minskat. Och när man med möda har nått dit, så talar man om det på ett fruktansvärt abstrakt sätt, varefter det tar slut. Propagandisten inser inte att hans uppgift är politisk, inte pedagogisk, och inom politiken mer än någon annanstans gäller ”var dag har nog av sin egen plåga”. Han upplever inte, och är än mindre medveten om, att hans uppgift består av att beväpna arbetarna i sin cirkel ideologiskt, att ge dem ett bagage av idéer och erfarenheter som gör det möjligt för dem att omedelbart hitta rätt bland alla de händelser som äger rum i städerna, på landsbygden, i hela världen; att han måste lära dem att inte bara hitta rätt på egen hand utan också kunna utnyttja alla händelser som levande material för agitationen. Men propagandisten har bara en sak i tankarna: han har blivit ombedd att ge arbetarna en ”kurs”. Om om han under lektionen om böndernas frigörelse överraskas av industrins kris, den internationella socialistkongressen, eller kriget med Japan, så kommer han att sopa frågan om kriget åt sidan och som tidigare fortsätta att förklara jordbruksreformernas historia. Som om arbetarna vore elever som måste förbereda sig inför en tentamen genom att följa en kurs, och inte politiskt aktiva människor! Är det då förvånande att arbetarna gäspar öppet? Det skulle de inte göra om propagandan vore oupplösligt knuten till en *politisk kampanj* som de kan uppleva direkt eller själva genomföra.

Man låt oss, för att visa hur man ser på propagandan, först citera några stycken ur en pamflett som har skrivits av ett antal ”cirkelpraktiker och ledare”. Efter att ha redogjort för sitt ”program”, som varken är bättre eller sämre än dussintals andra ”program”, skriver pamflettens författare:

Dessa kurser tar lång tid, och sträcker sig över 20 kvällar. Så varje cirkel med 10 arbetare tar den intellektuelle 5 eller 6 månader. I praktiken har det visat sig att majoriteten av åhörarna inte helt och hållet kan ta till sig innehållet i dessa kurser. När den intellektuelle uppehåller sig vid någon fråga så minskar arbetarnas uppmärksamhet och mottaglighet. Det är uppenbart att lektionens alla detaljer är verkningslösa, att man borde säga så litet som möjligt, kort sagt att kursen i realiteten skulle förvandlas till ett agitatoriskt tal. Vi är inte barn längre och vi har genomsyrats av propaganda länge nog. Det har till och med funnits fall där arbetare har bett om att få diskutera första bandet av **Kapitalet** i cirkeln. (*Brev till kamrater propagandister*, 1902, s 6.)

Så här redogör en annan kursledare, som också har ett eget ”program”:

De första två eller tre lektionerna var ganska livliga. De förstod mig, ställde frågor och förväntade sig synbarligen något nytt och mäktigt från mig. Men efter ett tag började intresset svalna. Antalet frånvarande ökade. De som blev kvar blev passiva. Ofta såg de uttråkade ut i ansiktet, och i deras ögon syntes den tysta frågan: ”Varför berättar han allt det här för oss?” Jag försökte ändra tonen i mina tal och försökte, när det handlade om någon särskilt uppenbar orättvisa från administrationens eller regeringens sida, ofta betona de himmelsskriande bristerna i hela systemet och att det var absolut nödvändigt att kämpa mot det. Jag lyfte blicken mot åhörarna, och vad fick jag se? De satt framför mig, helt likgiltiga och såg trötta ut. Och ändå är vår arbetar-

klass en djupt revolutionär kraft. Den kräver handling och söker efter den. Vad samma arbetare förvandlades när jag talade om deras kamraters pågående kamp, de mest betydande strejkerna och demonstrationerna! Så passionerat de som redan hade deltagit i dessa rörelser redogjorde för sina intryck! Den samlade revolutionära energin måste få utlopp. Till och med utan våra predikningar vet de att kapitalisterna och regeringen är deras fiender och måste bekämpas. Vi måste visa dem medlen att kämpa med och driva dem framåt.

Så vändas kursledarna över om deras lektioner ska ha en agitatorisk eller propagandistisk karaktär för att försöka väcka åhörarnas intresse. Och de kommer mycket nära att inse roten till det onda: *tanken sover när viljan saknas*. Hur ska man övervinna det? Hur ska vår propaganda fyllas med liv?

Vi har talat om ”Kongressen för frågor rörande teknisk och yrkesutbildning”. Låt oss ta upp detta exempel en gång till. Kommittén organiserar den sammansatta politiska kampanj som skisserades ovan. Efter att ha slagit fast kampanjplanens viktigaste konturer, förklarar en av kommitténs medlemmar planen för propagandisterna, och rekommenderar att de ska ge en grundläggande förklaring av den i propagandacirklarna. Ni kan vara säkra på att inga arbetare kommer att somna under de därefter följande cirkelmötena. I ett slag kommer propagandisten inte längre att känna sig som en lärare, utan som ett politiskt verktyg: han kommer att känna att han aktivt och direkt deltar i ett komplicerat politiskt arbete. Hans kurs kommer att handla om en politisk kamp som han på förhand noggrant har samlat ihop alla kunskaper om. Han rapporterar om den planerade kongressen, förklarar dess politiska innebörd och möjligheter. Därefter skisserar han planen: att förena proletariats samtliga medvetna element kring ett gemensamt anförande till kongressen. Han förklarar den demokratiska intelligentsians roll och vårt förhållande till oppositionen och de revolutionära strömningarna. Alla dessa frågor måste diskuteras ur principiell synvinkel och således knyts till de tillämpliga delarna av vårt program. Om kampanjen sträcker sig över flera veckor, så kommer arbetarna säkert att komma till de följande mötena med en hel rad frågor som uppstår direkt ur deras praktik som agitatorer. Svaren på dessa frågor skulle inte gå in i ena örat och ut ur det andra, utan skulle präglas in i deras minnen eftersom det inte bara är något som påstås under ”kursen”, utan tvärtom skulle vara aktuellt och direkt oundgängligt för att på ett tillfredsställande sätt slutföra ett bra, fascinerande åtagande.

Om propagandan genomfördes på detta sätt så skulle den ge liv åt den andra kongressens resolutioner och de delar av programmet som hänför sig till dem. Arbetarna skulle märka att programmen och resolutionerna inte är en fälla utan ett sätt att leda både stora och små politiska strider. Så från en kampanj till nästa skulle partiets hela program ”bli föremål för granskning” i propagandacirklarna. Förvisso skulle man i detta fall inte följa den logiska ordningen, men oavsett vilket propagandasystem man har, så är det hursomhelst omöjligt att upprätthålla en sådan ordning: antingen försvinner cirklarna eller så svänger antalet åhörare, eller så arresteras propagandisterna, etc.

När lokalorganisationen är mycket svag och bara har ett begränsat inflytande, det vill säga när kommittén inte är stark nog för att planera komplicerade politiska operationer – eller ens i fall av större och mäktigare kommittéer under politiskt lugna perioder – då kan propagandan organiseras utifrån en kurs’ logiska följd. Men det är svårt för en kommitté att hitta en bättre logisk ordning för kurserna än den som vårt partiprogram följer. I den mån propagandaarbetet absolut måste följa en modell, så är det vårt program man ska välja: kurser kan anpassas till de på varandra följande styckena i programmet. Målet för en sådan kurs är att få varje cirkeldeltagare att bli en medveten partimedlem, det vill säga en som måste ”erkänna” och därmed, framförallt, förstå partiprogrammet.

Men låt oss upprepa att den bästa metoden för att studera partiets program är att ta levande exempel, analysera händelserna den ena efter den andra, alltid med ett ”praktiskt” politiskt mål. Först då kommer propagandan inte längre att se ut som en *eftergift* (mot klassen, partiets socialistiska karaktär) – som det var för ”ekonomisterna” och deras arvtagare. Propaganda som uppfattas på

detta sätt ger inte vårt parti personer som bara verkställer tekniska funktioner, utan aktiva medlemmar som inte står handfallna någonstans.

Från pedagogik till taktik

Brev till kamrater propagandister som citerades ovan skrevs i slutet av 1901 och publicerades 1902 och gav på den tiden inte minsta resultat, då det beskrivna problemet inte stod på dagordningen. I detta brev återfinns vi följande intressanta rader:

Hela tiden uttrycker arbetarna missnöje med detta sakernas tillstånd. Dag efter dag, månad efter månad, gör de inget annat än lyssnar utan att kunna uppenbara något av sin egen revolutionära inställning. Sedan börjar de hamna i slagsmål med informatörer och argumenterar med sin förman. Man måste ge dem något utlopp för sin styrka och energi, så kommittén måste inlemma dem i systemet med solidaritets- och protestmeddelanden. Exempelvis håller regeringen tyst om problemet med svält. Man kan ge ut ett antal flygblad om detta och fördöma det avskyvärda arbete regeringen utför genom att "förvandla" svälten till dåliga skördar. Efter att givit ut en kungörelse som uppmanar arbetarna att protestera skriftligt utarbetas protestskrivelsen och läses upp i alla cirklar, och den går från hand till hand bland arbetarna för att samla ihop underskrifter (anonymt så klart), och slutligen publiceras den i kommitténs namn med uppgift om hur många arbetare som protesterar. Detta lätta, enkla arbete kommer att återställa arbetarnas moral en aning, och om det upprepas ofta kommer det att förbereda dem för att genomföra viktigare uppgifter. Om det bryter ut strejker någonstans kan man på samma sätt skriva solidaritetsmeddelanden som sprids i stor skala med nyheter om hur strejken utvecklas, insamlingar, även små sådana, kan genomföras bland arbetarna, etc. Kort sagt: protester vid varje tillfälle som berättigar det, upprepa allt som kan väcka arbetarnas solidaritet. Varför inte försöka bojkotta en hatad förman eller organisera en strejk om en småsak som fabriksägaren eller chefen kan ge upp lätt?

Solidaritet, känslan av kamratskap, ömsesidig hjälp och alla de fina egenskaper som arbetarna är trötta på att höra talas om och som bara går att utveckla i praktiken, måste utövas så mycket som möjligt för att förena arbetarna i de olika verkstäderna och fabriker till en enda solidarisk massa som genast svarar på de förtrycktas nödrop. Det är därför vi föreslår att kommittéerna så ofta som möjligt ska dra in arbetarna i aktiva protester, strejker och solidaritet med sina kamrater. Vi är övertygade om att detta motsvarar massornas nuvarande sinnesstämningar, och att det kommer att bli mycket givande om de vänjer sig att reagera på alla dagshändelser. (*Ibid*, s 15.)

I dessa lärorika rader ställs ännu inga *taktiska frågor* i ordets egentliga mening: författaren rekommenderar utan åtskillnad både protester mot regeringens åtgärder mot svälten och bojkott mot en hatad förman, eller strejker om diverse "små saker". Men den grundläggande uppgiften framstår tydligt av hans anmärkningar i förbigående, och den kan beskrivas som att utveckla proletariatets egen aktivitet. Vi har redan pekat på att denna tanke passerade obemärkt på den tiden. Om inte arbetarnas egen aktivitet betraktades med misstänksamhet på grund av syndikalism, så var den bara ett ord, utan tvekan ett mycket viktigt och värdefullt ord för många personer, men ändå bara ett ord. Någonstans säger Hauptmann att "ord bara får liv ibland... och i det dagliga livet förblir de en död bokstav". Det är samma sak med partiets politiska paroller och slagord. Det krävdes den andra kongressen, en oändlig mängd palatskupper i partiets organisation och en hel rad bittra motsättningar på alla områden – innan stridsropet (nästan vrålet) "*Till massorna! In i massorna!*" hördes från partiet, och slagordet "*proletariatets egen aktivitet*" blev en levande och låt oss hoppas livgivande paroll.

Partiets hela tidigare utveckling ställer idag frågan om en *socialdemokratisk taktik* på dagordningen, en taktik som helt och hållet grundas på de politiskt medvetna och aktiva massorna. Precis som vi påpekade i inledningen har denna utveckling skapat alla de nödvändiga materiella och ideologiska förutsättningarna. Och man kan vara förvissad om att allt det publicistiska eller praktiska arbete som handlar om att utveckla arbetarklassens egen aktivitet inte kommer att vara resultatlös och inte

kommer att krossas.

Författaren till *Brev till kamrater propagandister* har mål som vi har uttryckt i psykologiska termer: att utnyttja proletariats *medvetande* och *vilja*. Jag upprepar – detta är ännu inte taktiska frågor i ordets egentliga mening: att bojkotta en hatad förman, strejka om småsaker, protestera mot regeringens avskyvärda hantering av svälten – enligt författaren måste alla dessa olika ”möjligheter” användas lika mycket för att de socialdemokratiska organisationerna ska kunna fullgöra de uppgifter som de står inför, och vilka, säger han, är mer pedagogiska än politiska. Han bedömer bara samlandet av arbetarna bakom den ena eller andra parollen utifrån subjektiva, psykologiska resultat, och inte utifrån objektiva politiska resultat. Det är fullt förståeligt.

Under övergången från cirkellivet (”hantverkslivet”) till livet som politiskt parti, bedöms de i grunden nya taktiska metoder som vissa revolutionärer funderar kring fortfarande utifrån den gamla pedagogiska ”hantverksståndpunkten”, och inte politiskt. Denna inskränkta uppfattning motsvarar bara partiorganisationernas begränsade materiella och ideologiska resurser under denna övergångsperiod. Men det viktiga för oss i det aktuella fallet är det tänkande som inte nöjer sig med *cirkelpropaganda* och *distribution av litteratur*, utan söker bland massorna efter aktionsformer som i sig själva innehåller möjligheter att utvecklas vidare och omvandlas från skolande metoder till taktiska metoder. Precis som ett frö döljer en majscolv inuti sig, så döljer det sig en del nya politiska taktiska metoder i en del av de pedagogiska ”hantverks-”förslag som *Brevets* författare för fram. Även här övergår kvantitet i kvalitet. Om arbetarnas protester mot regeringens inställning under svälten bara omfattar 100 eller 200 arbetare i en eller annan stad, så kommer de faktiskt att förbli en rent ”skolande” åtgärd, men om de genomförs i allt större vågor över hela Ryssland och samlar tusentals och tiotusentals protesterande röster inom proletariats så kommer de att få en politisk innebörd. Nästa åtgärd från ett politiskt påpassligt centrum, som har samlat alla levande element i partiet kring sig, kommer att vara uppmaningar till studenterna och alla ”anständiga medborgare” att ansluta sig till massprotesterna. Nästa steg kommer att bli att den liberala pressen tystnar – inte ens när folket lider vågar den bryta mot censurans veto. Sedan kan man uppmana den härskande klassens både permanenta och tillfälliga samhällsliga institutioner att på ett eller annat sätt ta ställning till regeringens åsikter, och slutligen måste det uppstå protester bland de revolutionära massorna när dessa samhällsinstitutioner, framförallt alla *zemstvoer* och *dumor*, förblir svarslösa. Det är också så här *proletariats mest medvetna skikt konfronteras politiskt med den härskande klassens institutioner under själva den demokratiska kampen mot tsarismen*. Det är just så här vi ger vår politiska kamp en klasskaraktär.

Under den fackliga kampen drabbar vissa arbetargrupper samman med enskilda kapitalister. Under den politiska kampen drabbar proletariats samman med enväldet. Men stora skikt av borgarklassen, som ännu inte är en del av den härskande klassen i Ryssland, går också mot enväldet. Regeringen utgör ännu inte borgarklassens verkställande kommitté som den gör i de parlamentariska länderna. Det är därför det ännu inte är möjligt för oss att kämpa mot den på ett allmänt sätt på den politiska nivån. Men det är just denna kamp som ger proletariats rörelse en klasskaraktär. Först i ett framtida fritt Ryssland, där vi (och inte exempelvis herrar socialistrevolutionärer) naturligtvis kommer att bli tvungna att spela rollen som oppositionsparti och inte regeringsparti, kommer proletariats klasskamp att kunna utvecklas i sin fulla omfattning. Men om proletariats kamp för detta ”fria Ryssland” under socialdemokratins ledning ska kunna förbereda kampen för klassens diktatur, så måste vi redan idag gå mot alla både permanenta och tillfälliga institutioner för den klass som imorgon kommer att ta statsrodret. Det räcker inte att bara gå emot dem på en teoretiskt principiell nivå, i vårt program, eller bara på litterär nivå i vår press. Det är helt nödvändigt att oppositionen är ett levande faktum, en del av den politiska verkligheten. Det är denna ”nyhet” vi vill föra in i partiets liv.

Under ett antal år har P B Axelrod propagerat muntligt för en ny taktik, och på så sätt förberett den helt nödvändiga psykologiska grunden i medvetandet hos kamraterna i rörelsens ledning. Kamrat

Axelrod har förstått att partiet för att kunna ta itu med dessa uppgifter måste vara organiserat, det vill säga måste ha skapat de nödvändiga förutsättningarna för att alla dess delar ska kunna agera gemensamt. Under hela *Iskra*-perioden avbröt inte kamrat Axelrod en enda gång sin propaganda för icke hantverksmässiga arbetsmetoder, och i denna mening hade han stora förhoppningar på kongressen, men ”var dag har nog av sin egen plåga”, och de kamrater som Axelrod hade diskuterat frågorna om den politiska taktiken med var antingen bara överens med honom rent formellt eftersom de inte hade förstått den verkliga innebörden i hans förslag, eller så gjorde de olika invändningar mot honom, och betonade att en sådan syn på saker och ting var ”alltför ny och alltför komplicerad” och dessutom inte passade med polisförhållandena i Ryssland. De betonade att *zemstvoerna* och *dumorna* (som Axelrods taktik siktade mot) hade en ”alltför obetydlig” politisk roll, etc. Oavsett hur sanna alla dessa överväganden må vara så är de inte några giltiga invändningar mot de taktiska uppgifter som Axelrod utarbetade.

1. Konspiratoriska förhållanden gör det inte svårare att organisera komplicerade politiska kampanjer än strejker eller demonstrationer. Det räcker att påminna om att de första propagandisterna trodde att de kunde upphöra med sin agitation bland massorna genom att hänvisa till polisförhållandena, och att ”ekonomisterna” alltid använde detta argument för att gå mot den ”vansinniga idén” om politiska demonstrationer.
2. De nya arbetsmetoderna innebär inte en ”risk” att bryta med de gamla, beprövade och betrodna kampmetoderna, utan bara en *mer sammansatt kombination av dessa gamla metoder*: propaganda, muntlig och skriftlig agitation, ledning av ”massaktioner”.
3. *Zemstvoerna* och *dumorna*, i synnerhet *zemstvoerna*, kommer under den revolutionära perioden att spela en allt viktigare roll. Det liberala medborgarrättspartiet kommer mest troligt att se *zemstvoerna* som ”den sten på vilken kyrkans framtid kommer att byggas”. Kampen för allmän rösträtt – under och efter avskaffandet av enväldet – kan då med lätthet omvandlas till en direkt kamp mot tillämpningen av de medborgerliga rättigheterna under valen till *zemstvoer* och *dumor*. Det är vår plikt att förbereda oss för denna kamp.

Oavsett hur liten roll *zemstvoerna*, *dumorna* och kongresserna, den liberala pressen och de borgerliga klassernas alla andra institutioner har under kampen mot tsarismen, så är det allt vi har i form av en direkt organisering av borgarklassens vilja. Det vore brottsligt att bortse från allt det som utgör en verklig utgångspunkt för proletariatets självbestämmande i den existerande regimen. Det vore att vägra göra lite bara för att man inte kan göra mycket.

Hursomhelst är det helt fruktlöst att redan på förhand vilja slå fast resultaten av den taktik som vi tvingas ta till, både utifrån partiets inre utveckling och den allmänna politiska situationen i landet. När den revolutionära perioden når den punkt då alla politiska krafter gör sina bokslut, så kommer historien själv att göra bokslut över våra resultat. Den kommer varken att dra ifrån eller lägga till någonting på förhand. Det finns inget tvivel om att den på ett eller annat sätt kommer att räkna med den minsta smula av det klassmedvetande och proletariatets egen aktivitet som vi har planterat i den proletära rörelsen. Så till verket!

Länge leve proletariatets egen aktivitet!

Ner med den politiska substitutionismen!

Syftet med denna detaljerade genomgång av de olika exemplen har varit att rikta uppmärksamheten mot de principiella skillnader som finns mellan de två motsatta arbetsmetoderna. Och denna skillnad är i grund och botten avgörande för hur vi ska definiera karaktären på det arbete som vårt parti genomför. I det ena fallet har vi ett parti som *tänker åt* proletariatet, som politiskt *ersätter* det med *sig själv*, och i det andra fallet har vi ett parti som *skolar* proletariatet politiskt och *mobiliserar* det för att sätta ett för ändamålet passande tryck mot alla de politiska grupperingarnas och partiernas vilja. Dessa två system ger helt olika objektiva politiska resultat.

När socialdemokratin på eget initiativ försöker ”knuffa” den liberala oppositionen ”framåt”, så grundar sig själva dess framgång bara på denna oppositions politiska läggning, och den avgör på förhand det lilla värdet hos dessa eventuella ”framgångar”. Vare sig dess initiativ är i form av en proklamation eller ett ”konspiratoriskt” möte i den politiska scenens kulisser, så kommer det bara att tas under övervägande i den mån det motsvarar den liberala publikens sinnesstämningar och tänkande. I liberalernas ögon kommer med andra ord socialdemokraterna bara att framstå som demokrater med ”marxistiska” fördomar. Bilden blir en helt annan om liberalerna tvingas se socialdemokraterna som representanter för en verklig kraft, även om de bara företräder några få tusen arbetare. När de politiska händelserna inte längre följer den väg som bestäms av liberalismens logik och politiska läggning, då tar de en ny riktning där en annan kraft har trumfkort på hand, nämligen det medvetna proletariats logik och inställning. När socialdemokraterna tar sådana initiativ så grundar de sig inte på vilken läggning deras aktuella ”medarbetare” har – *de kommer bara att ta med det i beräkningen*, och grunda sig på proletariats organiserade åsikter. För liberalerna kommer de inte att framstå som demokrater med marxistiska böjelser, utan som företrädare för proletariats demokratiska krav.

Våra kommittéers taktik, som består av att (bakom ryggen på proletariats) från tid till annan skicka appeller eller kungörelser till studenterna, *zemstvoerna*, *dumorna* och de olika kongresserna, är mycket lik liberalernas taktik i *zemstvoerna*, alltså att ”föra talan” hos enväldet å folkets vägnar. När den ledande socialdemokratiska gruppen ersätter proletariats med sig själv, så inser de inte att det är lika nödvändigt att få proletariats att ”visa” sin klassvilja i förhållande till den liberala och demokratiska rörelsen som att få den att visa sin revolutionärt demokratiska vilja mot enväldet.

Våra kommittéer sätter sig själva istället för proletariats, och istället för att organisera proletariats att bli samhälleligt medvetet vänder de sig till den borgerligt demokratiska rörelsen med proklamationer om att favorisera ”deras” proletariat. Är det då förvånande att dessa kraftlösa petitioner tar den ”bistra” formen av nedlåtande tillrättavisningar som fördömer ”halvmesyre” och ”bristande beslutsamhet”? Tillrättavisningar som inte ger andra reaktioner än ironiska axelryckningar från herrar kultiverade liberalers sida.

Det förmodade ”tryck” vi utövar mot liberalerna kommer att bli ännu mindre likt en petition till dem (om än i form av en djärv ”tillrättavisning”) om vi lär oss att samla proletariats i verkliga aktiviteter (en petition, en resolution, en protest, ett möte eller en demonstration), inte bara kring allmänna demokratiska mål utan också kring deras egna paroller, som klart formuleras utifrån en klasständpunkt och i ett givet ögonblick inte bara riktas mot polisen och enväldet utan också mot liberalernas ”obeslutsamhet” och ”bristande övertygelse”. Vårt verkliga och inte inbillade inflytande över liberalernas politik kommer att bli än större om vi inte så mycket går ”till befolkningens samtliga klasser” och därmed vänder ryggen åt proletariats – vilket är vad våra ”politiska” kommittéer förargligt nog förbereder sig för att göra.

Oavsett hur lätt detta verkar vid första påseende så måste vi förstå att det enda sättet för oss att få inflytande över det politiska livet är att handla genom proletariats och inte i dess namn, att vi följaktligen inte får ”röra oss bland befolkningens samtliga klasser”, utan – kort sagt – att *proletariats självt måste röra sig bland befolkningens samtliga klasser*.

Axelrod betonade denna tanke i sina artiklar från 1897. ”För att få inflytande över dessa skikt (de skikt som drabbas av den nuvarande desorganiseringen)”, skriver han, ”är det inte alls nödvändigt att socialdemokraterna rör sig bland dem, i dessa skikts miljöer. De ryska socialdemokraternas uppgift att vinna anhängare och direkta eller indirekta allierade inom de icke proletära klasserna kommer i huvudsak att lösas genom karaktären på agitationen och propagandan inom proletariats självt.” (Axelrod, *Angående frågan om de ryska socialdemokraternas nuvarande uppgifter och taktik*, sid 16, författarens kursivering.)

Precis som ”ekonomisternas” förenklade system utgår den politiska substitutionismen – medvetet

eller ej – från en felaktig och ”s sofistikerad” syn på förhållandet mellan proletariats objektiva intressen och dess medvetande. Marxismen lär oss att proletariats intressen bestäms av de objektiva förhållandena för dess tillvaro. Dessa intressen är så befällande och ofrånkomliga att de till sist tvingar proletariatet att släppa in dem i sitt medvetande, det vill säga få insikt om sina *objektiva* intressen och *subjektiva* bekymmer. Mellan dessa två faktorer – det objektiva faktum som utgörs av dess klassintressen och dess subjektiva medvetande – ligger verkligheten, en värld av sammandrabbningar och slag, misstag och besvikelser, förändringar och nederlag. Det proletära partiets taktiska vishet har till uppgift att bana vägen mellan dessa två faktorer. Det består av att förkorta och underlätta vägen mellan de två.

Oberoende av den nuvarande politiska konjunkturen och arbetarmassornas medvetenhetsnivå i synnerhet, kan proletariats klassintressen i ett givet ögonblick under denna konjunktur icke desto mindre inte utöva något annat tryck än på proletariats medvetande. På det politiska området kan partiet med andra ord inte räkna med proletariats objektiva intressen som de påvisas med hjälp av teorin, utan bara med proletariats medvetet organiserade vilja.

Om vi bortser från den ”förhistoriska” sekteristiska cirkelperiod som varje socialdemokratiskt parti går igenom, då dess metoder ligger mycket närmare den *skolande utopiska* socialismen än den *politiskt revolutionära socialismen*, och den bara känner till socialistisk pedagogik men ännu inte politisk taktik. Om man tänker sig ett parti som redan har passerat denna barndomsperiod, då uttrycks enligt vår uppfattning det väsentliga i dess politiska arbete i följande allmänna principer: partiet grundar sig på proletariats givna medvetenhetsnivå. Det kommer att ingripa i varje mer betydelsefull politisk händelse genom att försöka rikta in den på proletariats omedelbara intressen, och än viktigare anstränga sig för *att höja* medvetenhetsnivån, och grunda sig på denna nivå och använda den för detta dubbla syfte. Den avgörande segern kommer den dag då vi kan överbrygga avståndet mellan proletariats objektiva intressen och dess subjektiva medvetande, när – för att vara mer konkret – en så viktig del av proletariatet kommer att ha fått en förståelse för sitt mål av en samhällelig revolution, att det med hjälp av sin egen politiskt organiserade vilja kommer att vara starkt nog att flytta alla kontrarevolutionära hinder ur sin väg.

Ju längre det är mellan de objektiva och de subjektiva faktorerna, med andra ord ju svagare proletariats kultur är, ju mer naturliga verkar de ”metoder” i partiet vara, som i en eller annan form bara uppvisar en sorts passivitet inför den enormt svåra uppgift som ligger framför oss. Precis som ”ekonomisternas” teori om ”självbestämmande” utgör ”substitutionismen” hos deras raka motsats inget annat än försök från den unga socialdemokratien att ”göra krumbukter” inför historien.

”Ekonomisterna” och ”politikerna” är naturligtvis mycket mindre konsekventa i verkligheten än i vårt schema – och denna inkonsekvens har gjort det möjligt för dem att spela en mycket progressiv roll under vårt partis utveckling. När vi beskriver ”ekonomisternas” eller den ”politiska substitutionismens” ”grundläggande misstag” så måste vi till stor del tala om *möjligheten*, som kunde ha blivit *verklighet* om den inte hade stött på motstånd. Om vi tar hänsyn till denna begränsning så kan vi nu slå fast följande jämförelse.

”Ekonomisterna” utgick från proletariats *subjektiva intressen* som de fanns för handen under varje ögonblick av dess utveckling, de grundade sig på dem och såg det som sin enda uppgift att noggrant *protokollföra* dem. Vad gäller att lösa de uppgifter som utgör innehållet i vår taktik, så lämnade de det till den naturliga utvecklingen – från vilken de för tillfället uteslöt sig själva.

Till skillnad från ”ekonomisterna” tog de ”politiska” elementen sin utgångspunkt i proletariats *objektiva intressen*, såsom de hade fastslagit med hjälp av den marxistiska metoden. Men med samma ängslighet som ”ekonomisterna” backade även de inför den ”klyfta” som skiljde de objektiva intressena från de subjektiva intressena hos den klass som de antogs ”företräda”. Och frågor om politisk taktik – i ordets verkliga betydelse – existerar lika lite för dem som för ”ekonomisterna”. Det finns bara å ena sidan en historiskt-filosofisk analys som påvisar den samhälleliga

utvecklingens tendenser, och å den andra sidan resultaten av denna forskning som redan har förvandlats till ”vår” viktigaste tillgång, och hos oss har blivit ett *ställföreträdande sätt att tänka*; det räcker att kvittera ut de slutsatser vi har nått till i i historiens bank, precis som när man löser in en check. Så om ”ekonomisterna” inte leder proletariatet därför att de släpar *efter det*, så leder ”de politiska” inte proletariatet därför att *de själva fyller dess egentliga funktioner*. Medan ”ekonomisterna” skjuter uppgiften framför sig och nöjer sig med den blygsamma rollen att gå *bakom historien*, så har ”politikerna” å andra sidan löst problemet genom att försöka förvandla historien *till sin egen svans*.

Men vi måste göra följande förbehåll: anklagelsen för ”substitutionism” gäller mycket mindre för oss som revolutionärer än som revolutionära socialdemokrater. I det första fallet är det mycket svårare att ”luras”: historien har satt en bestämd uppgift på dagordningen och följer oss noga. På gott och ont (mest på ont) åstadkommer vi en omvälvning bland massorna och väcker deras mest grundläggande politiska instinkter. Men i så måtto som vi måste ta itu med en mer komplicerad uppgift – att omvandla dessa ”instinkter” till en politiskt självmedveten arbetarklass’ medvetna strävan – så har vi en benägenhet att ta till genvägar och överförenklingar i form av ”tänka åt andra” och ”substitutionism”.

Som vi ska se senare leder dessa metoder i partiets interna politik till att partiorganisationen (den politiska partimaskinen) först ersätter partiet som helhet, därefter ersätter centralkommittén organisationen, slutligen ersätter en enda ”diktator” centralkommittén. Å andra sidan får detta kommittéerna att tillhandahålla en ”linje” – och förändra den – medan ”folket håller tyst”. I den ”yttre” politiken visar sig dessa metoder i försök att sätta press på andra samhällsorganisationer med hjälp av de proletära klassintressenas abstrakta styrka, och inte den verkliga kraften hos proletariatet som blivit medvetet om sina intressen som klass. Dessa ”metoder” har antagits av oss och utgör innehållet i vårt partiarbete. På det hela taget *leder dessa ”metoder” till att frågor om politisk taktik helt och hållet försvinner från socialdemokratin*.

Kamrat Lenin har uttryckligen bekräftat detta i en viss tes, som inte går att förbigå med tystnad. I ett svar till kamrat Nadezjdin, som hade klagat över bristen på ”rötter i djupet”, skrev Lenin: ”De betecknar höjden av enfald, ty författaren förväxlar den filosofiska och socialhistoriska frågan om rörelsens ’rötter i djupet’ med den tekniska och organisatoriska frågan om den bästa metoden att bekämpa gendarmerna.” (**Vad bör göras?**, på marxistarkiv.se, s 59.) Kamrat Lenin omhuldar denna tanke så mycket att han tar upp den på nytt i sin senaste pamflett: ”Att hänvisa till att vi är klassens parti”, säger Lenin som svar till Axelrod, ”för att *rättfärdiga* den organisatoriska lösligheten, *rättfärdiga* hopblandningen av organisation och desorganisation, det betyder att upprepa Nadezjdins fel, när han rörde ihop ’den filosofiska och socialhistoriska frågan om rörelsens ’rötter i djupet’ med den tekniska och organisatoriska frågan’”. (**Ett steg framåt, två steg tillbaka**, på marxistarkiv.se, s 29.) Så för kamrat Lenin är ”rötter i djupet” inte frågan om *politisk taktik* utan en *filosofisk lära*. Om vår lära, marxismen, tillhandahåller ”djupa rötter” åt oss, så återstår bara att utföra de tekniskt-organisatoriska uppgifterna. I fallet med kamrat Lenin saknas en liten länk mellan det ”filosofiska” och det ”tekniskt-organisatoriska” problemet: *innehållet i vårt partiarbete*. Lenin har låtit frågans taktiska sida försvinna i den ”filosofiska”, och har på så sätt skaffat sig rätten att sätta likhetstecken mellan innehållet i partiets praktik och innehållet i programmet. Han förbiser medvetet det faktum att vi absolut inte behöver djupa ”filosofiska” rötter (så idiotiskt! Som om medicinmannen i en sekt ur ”filosofisk” synvinkel har djupa rötter av ett eller annat slag), utan verkliga *politiska* rötter, levande kontakter med massorna som gör att vi i det avgörande ögonblicket kan mobilisera massorna kring en fana som de erkänner som *sin* fana.

Det är därför de organisatoriska frågorna enligt vår uppfattning är helt underordnade våra politiska taktiska metoder, och för oss leder det till fullständig bankrutt att likställa frågan om det proletära partiets organisation med den tekniska frågan om att ”förbättra kampen mot polisen”. Fullständig

bankrutt – ty om detta likställande ”grundar sig på våra nuvarande arbetsmetoders konspiratoriska karaktär”, som Parvus säger i några få handlingskraftiga rader som han ägnar åt Lenins system, ”så är det på grund av att kampen mot spioner ställer kampen mot absolutismen och den andra mycket större kampen för arbetarklassens frigörelse i skuggan.”

För oss är de organisatoriska uppgifterna underordnade de politiska taktiska metoderna. Det är också därför denna pamflett, som härrör ur meningsmotsättningarna om ”de organisatoriska frågorna”, tar de taktiska frågorna som utgångspunkt. För att förstå motsättningarna i de organisatoriska frågorna måste man gå utöver dem, annars kvävs man av ett överflöd av pedantiskt ordfäktande!

Del III: Organisatoriska frågor

En dialog på Sokrates' sätt

”Säg mig”, frågar vår frågeställare, antingen medlidsamt eller (oftare) med en högdragen och ironisk min – ”är du mot Lenins organisatoriska plan?”

”Vad menar du med Lenins organisatoriska plan?”

(Förlägen tystnad.)

”Stadgarna?”

”Nej, varför det?”, svarar han en aning stött – ”Bara ’minoriteten’ anser oss vara ’byråkratiskt centralistiska’ och tror att stadgarna är allt för oss. Det handlar inte om stadgarna, utan hela planen...”

”Talar du om Lenins *Brev till en kamrat om våra organisatoriska uppgifter*?”

”Vi kan förvisso tala om *Brevet*. Men framförallt är det i **Vad bör göras?** som man kan säga att den organisatoriska planen uppenbaras.”

”Vad består den av då?”

”Men för Guds skull... var är det med dig? (Vår frågeställare blir till sist helt förtvivlad.) Vad menar du? Består av?... Den organisatoriska planen – Lenins plan?”

”Ja, planen, Lenins plan!”

”Fantastiskt! Det enda de gör, allihop, är att hela tiden upprepa: organisatorisk plan, Lenin har en plan... Och nu frågar du vad den består av?”

”Tja, under belägringen av Paris sa alla också om general Trouchu: *il a un plan, Trouchu a un plan*... Och hans hela plan bestod av att överlämna Paris till preussarna. Så förklara nu för mig vad Lenins organisatoriska plan består av.”

”Men det är omöjligt, så här på rak arm. Du måste läsa **Vad bör göras?**”

”Jag har redan gjort det... Berätta inte om hela planen, bara de grundläggande principerna.”

”De grundläggande principerna – det är en helt annan sak... Exempelvis arbetsdelningen – konspiratoriska aktioner – disciplin – överhuvudtaget centralism så att centralkommittén kan ha kontrollen. Och så det som kallas en organisation av yrkesrevolutionärer... mot demokratismen – det är principerna.”

”Storartat. Du säger till exempel: arbetsdelningen. Jag håller med: den är något alldeles aktningvärt, den har gjort stor nytta för samhällets framsteg. Men var det verkligen Lenin som slog fast denna princip? Ursäkta mig – redan ekonomerna under manufakturperioden hade förklarat för-

delarna med arbetsdelning. Ta Adam Smith. Vilka fantastiska perspektiv han öppnade för tillverkningen av nålar! Så jag kan inte hålla med om att Lenin uppfann arbetsdelningen, precis som vissa mytologiska personer uppfann jordbruk, lantushållning, handel, etc. Jag förstår: du kommer att säga att Lenin förkunnade att denna princip skulle tillämpas på tröskeln till den 'fjärde perioden'. Det är möjligt. Men tror du verkligen att 'minoriteten' förnekar 'principen' om arbetsdelning? Eller 'principen' om konspirationer?"

"Jag vet inte... Men Axelrod talar om 'knepp' och 'utvägar'... Och jag tycker att Lenin har rätt att säga att minoriteten visar sin småborgerliga karaktär när den på ett tragikomiskt sätt tjafsar om arbetsdelningen under ledning av centrum..."

"Jag återkommer utan tvekan till 'minoritetens' 'tjafs' om en liten stund. Men innan jag tar itu med det, ska jag ställa en fråga: kan arbetsdelningen vara – och kan den anses vara – princip för en speciell organisation, den socialdemokratiska partiorganisationen? Arbetsdelningen är tekniskt fördelaktig, men inte bara fördelaktig för *socialdemokratin*, utan alla andra partier, kontor, affärer, etc. Om arbetsdelningen kan betraktas som en *organisationsprincip* så är det bara i en fabrik, men aldrig i ett politiskt parti av någon sort, allra minst i vårt – är det inte uppenbart för oss att 'principen' om arbetsdelning inte på något sätt är typisk för en organisation som har ställt sig uppgiften att utveckla proletariats klassmedvetande? I sig själv, abstrakt, gör denna 'princip' vårt parti opersonligt och gör det bara till ett komplicerat samarbete."

"Låt oss nu övergå till *konspiratoriska aktioner*. Det är en snävare princip med uteslutande *politisk* innebörd. Men konspirationer är inte heller i sig själva socialdemokratiska. Det är framförallt de borgerligt revolutionära partierna som har arbetat och fortfarande arbetar konspiratoriskt. Så det måste slås fast att konspirationer *som sådana* inte heller kan vara en organisationsprincip för vårt parti."

"Samma sak måste också sägas om *centralismen*. En centraliserad fabrik, en centraliserad stat, en centraliserad sammansvärjning. Vad är det för 'ortodoxt' med centralism? Du har inte nämnt de leninistiska 'principerna' om *centralisering av ledningen* och *decentralisering av ansvaret* (*Brev till en kamrat...*, **Valda verk i 10 band**, bd 2, s 229) bland dina önskemål. Jag tänker inte uppehålla mig vid dessa. Jag ska helt enkelt säga att de för mig verkar uttrycka samma tankar som den bortgångne abboten Sieyes hade som grundval för sin institution: '*Tillit måste komma underifrån* (decentraliserat ansvar) *och makt uppifrån* (centraliserad ledning).' Det vill säga, proletariats ser inte sig själv i dessa principer. Kort sagt: om man sammanfattar allt du kallar Lenins 'organisatoriska principer', så leder det bara till *centraliserat, komplicerat samarbete som arbetar konspiratoriskt för något politiskt mål*."

"Men det kommer inte i sig själv att ge upphov till en socialdemokratisk organisation. I bästa fall innebär denna definition inte motsatsen till ett socialdemokratiskt parti, men den utgör bara en möjlighet. Vad vi alltså har framför oss är en algebraisk organisatorisk formel som kan få ett socialdemokratiskt innehåll om vissa konkreta numeriska värden sätts in istället för bokstäver. Men 'planen' innefattar inte sådana konkreta numeriska värden... En kamrat har gjort ett intressant experiment: genomgående i hela '*Brevet till en kamrat...*' ersatte han ordet *socialdemokratisk* med begreppet *socialistrevolutionär*. Och inte en enda gång gav det upphov till fel innebörd. Men försök göra samma sak med vårt partiprogram eller med resolutionerna om taktiken – då kommer ni att bränna fingrarna... Det är därför ett schema som i '*Brevet till en kamrat...*' oundvikligen reser frågan: vad har hänt med socialdemokratin i allt detta? Det är en underförstådd förutsättning, kommer du att säga. Kanske *subjektivt* men inte *objektivt*. Men det är det detta som ger det all sin styrka!"

Arbetsdelningen

Men behöver inte vara socialdemokrat för att trycka socialdemokratiska kungörelser. Inte heller för att sprida dem eller sätta upp dem. Med tanke på förhållandena i Ryssland, så kommer givetvis bara en person som är hängiven revolutionens sak att utföra sådant arbete. Men arbetets rent tekniska natur kräver inga politiska kunskaper hos de som utför det, och i sig själv kan det inte utveckla eller stimulera ett socialdemokratiskt medvetande. Det betyder att det måste finnas ett annat område i partilivet där de som trycker, sprider, arkiverar och organiserar har en relation till varandra, inte som delarbetare* i partiets *tekniska* apparat, utan som arbetare som helt och hållet införlivats i partiets *politik*. Denna grundprincip lämnas oftast utan avseende i organisationens praktik, och *partiarbetets innehåll ses som summan av de olika tekniska funktioner som genomförs "under centrumets ledning"*.

Orsaken till denna avvikelse är uppenbar. Det arbete som i alla europeiska partier, givetvis även de socialistiska partierna, genomförs i partiets kulisser (tryckeri, distribution, affischering, etc) placeras hos oss i förgrunden, det använder en enorm mängd material och personal, och har som ett resultat av detta fått större delen av vår uppmärksamhet och skapande förmåga. Sätillvida som vi ständigt kämpar mot polisförtrycket, som på några timmar kan förstöra många månaders svårt arbete, och hela tiden strider mot våra bristfälliga illegala tekniker – en stenåldersöas i detta ångans och elektricitetens århundrade – om vi kort sagt tar hänsyn till detta så har *det politiska arbetets tekniska villkor* en benägenhet att täcka hela spektrat över partiets politiska uppgifter. Är det förvånande att ett tänkande som arbetar så intensivt inom detta område kan upphöja arbetsdelningen till den ("ortodoxa") socialdemokratins organisationsprincip? Detta är den materiella förutsättningen för att de proletärt politiska uppgifterna i vårt parti ersätts med organisatoriskt tekniska uppgifter, att frågor om kampen mot enväldet ersätts med frågor om den underjordiska kampen mot den politiska polisen. Till vilket man måste tillägga att den nya "politiska" inriktningen har utvecklats under kampen mot den tidigare "ekonomistiska" inriktningen, som fick sitt organisatoriska uttryck i det så kallade "hantverksdilettanteriet".

I medvetandet hos de hantverkare som plötsligt hade blivit "upplysta" och rodnade om kinderna över sin (teoretiska, politiska, organisatoriska, etc) nakenhet, måste arbetsdelningen ha sett ut som en frälsande princip för att lösa allting och tillverka ett lysande ideal. Tillverka och inte fabriksproducera, såsom det redan hade sagts i den polemiska litteraturen. Ty fabriker förutsätter en högt utvecklad teknologi som minskar arbetsdelningens roll till ett minimum, medan tillverkning som baserar sig på "hantverksarbetets" låga teknologiska nivå gör arbetsdelningen till föremål för en teoretisk kult.

"Och ju mer fulländat varje *kugg* (min kursivering – LT) utarbetades, ju större antal *detaljarbetare* (min kursivering – LT) som deltog i det gemensamma verket, desto tätare skulle vårt nät bli och desto mindre förvirring skulle de oundvikliga häktningarna framkalla i de allmänna leden." (**Vad bör göras?**, på marxistarkiv.se, s 84.)

I dessa rader ställs den primitiva "hantverkaren", som i en enda person samlar hantverksarbetets alla branscher, mot manufakturindustrins "detaljarbetare" (*Teilarbeiter*) – den odelade individen mot "kuggen" i en komplicerad apparat. I ett sådant system förvandlas felan hos gårdagens hantverkare, deras okunnighet, bristande initiativförmåga, till en fördel, ty "[d]elarbetarens ensidighet och t.o.m. hans ofullkomlighet blir faktiskt hans nyttigaste egenskap i hans roll såsom ett element i totalarbetaren." (Marx. **Kapitalet**, band 1, 12 kapitlet, avdelning 3.) "Eftertanke och fantasi kan ta fel," säger Ferguson som citeras av Marx, "men den vanemässiga rörelsen av handen eller foten är oberoende av både tanken och fantasin. *Manufakturer blomstrar därför bäst, där man mest lyckats befria sig från intellektet...*" (**Ibid**, avdelning 5. Trotskijs kursivering.)

* I svenska översättningen av **Vad bör göras?** är denna term översatt med "detaljarbetare", men som vi ser nedan är den i Marx **Kapitalet** översatt med "delarbetare" - öa.

Mot Lenins uppfattningar som har fastnat i hans huvud sedan perioden av kamp mot *populismen* – nämligen att intelligentsian är rädd för fabriken, att protesterna mot arbetsdelningen ”under centrums ledning” bara avslöjar de intellektuellas ”borgerliga” karaktär – mot dessa uppfattningar kan vi på åtminstone lika goda grunder ställa Marx’ ord om det ”borgerliga medvetande, som lovprisar arbetsdelningen i manufakturen, arbetarens livslånga bundenhet vid ett detaljarbete och delarbetarens ovillkorliga underordnande under kapitalet – emedan denna arbetsorganisation stegrar dess produktivkraft”. (*Ibid*, avdelning 4.)

Men kommer inte vår frågeställare, som vi lämnade i början av kapitlet, och som kännetecknas mer av envishet än av klarsynthet, kommer inte han att dra den automatiska slutsatsen att ”minoriteten” är *mot* arbetsdelning och *för* att återupprätta ”hantverksdilettanteriet”? Vi skulle önska att läsaren drar en annan slutsats. Vi vill att han ska inse att arbetsdelningen, oavsett hur användbar den är, i princip är rent teknisk, det vill säga att för var och en som inte sätter likhetstecken mellan tekniskt arbete och partiliv, så kan inte arbetsdelningen betraktas som en principiell grund för vår partiorganisation. En sådan person måste dra slutsatsen att *partiets liv är det som återstår när man tagit bort ”arbetsdelningen”*.

Den bedrövliga teknik som står till vårt förfogande tvingar oss av ekonomiska skäl att göra en rent hantverksmässig arbetsdelning på vissa verksamhetsområden, men då måste vi först av allt använda alla krafter till att så långt som möjligt begränsa omfattningen på detta tekniska område, och för det andra inte överföra idealet med delarbetare, oavsett hur mycket expert dessa är – idealet med en jämnt rullande ”kugge” – från det tekniska området till det politiska arbetsområdet (i ordets verkliga betydelse). På detta område får inte vårt ideal vara en ”delarbetare” som ”i den revolutionära socialdemokratins intressen” på ett riktigt, snabbt och lydigt sätt ”flyttar händer och fötter under centrums ledning”, utan en allomfattande politisk personlighet, en partimedlem som aktivt reagerar på partilivets samtliga frågor, och som på alla tänkbara sätt – i värsta fall till och med en bojkott! – får sin vilja respekterad i förhållande till alla ”centrum”.

”Detta är gott och väl, helt riktigt, men känner inte alla till det?”, kommer ”majoritetens” läsare att fråga sig, de som för bara 10 minuter sedan var helt säkra på och övertygade om att ”minoriteten” fördömer arbetsdelningen. ”Känner inte alla till det? Det är ju självklart.”

Detta svar blir inte vettigare bara för att alla anhängare till den andra tendensen börjar upprepa det – från minsta till största, från kommittén i Tver till kamrat Lenin. Vi talar om behovet att skapa *partimedlemmar, medvetna socialdemokrater* och inte bara kunniga ”delarbetare”, och får svaret: ”Det säger sig självt.” ”Det är självklart!” Vad betyder det? För vem är det självklart? Vad består denna ”självklarhet” av? Är den underförstådd utifrån innehållet i vårt partiarbete, utgör alltså arbetet att få partikamraterna att tänka politiskt för närvarande en grundläggande och nödvändig sida av vårt arbete? Eller är denna uppgift bara ”underförstådd” i Lenins så kallade organisatoriska plan? Eller är den rättare sagt inte subjektivt ”underförstådd” för varje socialdemokrat?

Det sista antagandet är lättast att kontrollera: det räcker med en fläkt av förebråelser och anklagelser för att väcka denna ”självklarhet” som sover så lätt. Men det räcker inte. Det är absolut nödvändigt att denna ”självklara” uppgift ses som ett klart uppfattat mål, och att de frågor den ställer löses praktiskt i partiarbetet. Hittills har varken mer eller mindre än ingenting gjorts i denna riktning. Än mer: den organisationsfetischism som för närvarande är förhärskande i partiet får många kamrater att göra direkt motstånd mot varje försök att på ett riktigt sätt ställa denna ”självklara fråga”. Det är förståeligt.

Det tänkande som höjer upp denna tekniska princip om arbetsdelning till en socialdemokratisk organisationsprincip, dras – medvetet eller omedvetet – till detta oundvikliga resultat: att skilja den medvetna verksamheten från den verkställande aktiviteten, det socialdemokratiska tänkandet från de tekniska funktioner med hjälp av vilka detta med nödvändighet måste sättas i verket. Då framstår ”organisationen av yrkesrevolutionärer”, eller mer exakt ledningen, som det socialdemokratiska

medvetandets medelpunkt, och under dem finns bara disciplinerade utförare av tekniska funktioner. Kamrat Lenin tillhandahöll ett klassiskt uttalande om det organisatoriska idealet: ”för att sammanfatta alla dessa små brottstycken till ett helt, för att inte splittra rörelsen själv samtidigt som vi delar upp dess funktioner, för att hos dem som fullgör mindre funktioner ingjuta den övertygelse om att deras arbete är nödvändigt och viktigt, utan vilken de aldrig kommer att arbeta – för allt detta krävs just en fast organisation av beprövade revolutionärer.” (**Vad bör göras?**, på marxistarkiv.se, s 63-64.)

Kamrat Lenin ställer sig inte ens den ”självklara” frågan – för den går inte ens upp för honom: hur ska man uppväga arbetsdelningens negativa sidor, hur ska man få varje partimedlem att delta i partiets hela arbete. Nej, han ställer armén av enskilda ”som fullgör” funktioner mot den centrala generalstaben, som personligen har monopol på medvetande, framsynthet, initiativ, uthållighet och fasthet, och ingjuter tilltro till nödvändigheten av gemensamt arbete i alla dessa ”små brottstycken”. Vad har vi i detta fall? Ett parti eller en ”socialdemokratisk” verkstad?

Jämför med detta: ”Om också i liten skala, utvecklar den självständige bonden och hantverkaren (och, kan vi tillägga, vår ”hantverkare” som själv utför alla funktioner i sitt primitiva ”ekonomistiska” arbete – LT) kunskaper, insikter och viljestyrka... Denna energiutveckling har nu verkstaden (partiet – LT) som helhet lagt under sig. Produktionens andliga potenser framträder på den ena sidan i större skala, emedan de försvinner på många andra punkter. Vad delarbetarna förlorar, samlas i stället hos kapitalet (centrum - LT). Det är ett av resultaten av arbetets manufakturmässiga delning, att den materiella produktionsprocessens andliga potenser ställs gentemot den (arbetaren, ’som fullgör mindre funktioner’ - LT) som främmande egendom och behärskande makt.” (**Kapitalet**, band 1, 12 kapitlet, avdelning 5.)

Denna perfekta plan som har konstruerats med hjälp av en nästan geometrisk metod – en plan som skisseras i *Brev till en kamrat om våra organisationsuppgifter* – ställer överhuvudtaget inte frågan: men när kommer de socialdemokratiska medlemmarna, de framtida ”yrkesrevolutionärerna”, att skolas? Enligt planen kommer ingenjörerna, tryckeriarbetarna, sekreterarna... ”påvarna, generalerna, kvinnorna, massorna, blommorna och bina, alla att bilda en mäktig kooperativ förening” under ledning av de socialdemokratiska yrkesrevolutionärerna.

Men hur kommer denna kast av kortlivade medlemmar att förnyas? Var finns ”förrådet” av dem? ... Hantverkslärlingar blir nästan alltid mästare, men delarbetare blir nästan aldrig chefer över verkstaden. Man kan fråga sig var den bro finns som gör det möjligt för de ”enskilda medlemmarna” att inte bara bli politiska aktivister och som sådana nöja sig att fullgöra sin detaljerade uppgift i ”övertygelsen” att yrkesrevolutionärerna finns där och övervakar den roll som de har tilldelats, utan också kan orientera sig på egen hand i det politiska livet, hitta en paroll, föreslå ett initiativ...

I ett flertal kommittéer har man infört praktiken med ”diskussionsmöten”, det vill säga möten där kassörer, distributörer och tryckare träffas, inte som kassörer, distributörer och tryckare utan som partimedlemmar som diskuterar partifrågor såväl som mer övergripande politiska problem. Detta är naturligtvis bara en *delvis* kompensation för de *svagheter* som arbetsdelningen medför under de villkor under vilken denna teknik används idag, och man kan utifrån denna ståndpunkt betona hur bedrövliga och begränsade dessa ”diskussionsmöten” är. Men det är bara på detta sätt man kan påbörja skolningen av partiets medlemmar. Med det nuvarande läge som arbetet befinner sig i, är detta det enda sättet att säkra den bräckliga bro via vilken de ”små brottstyckena” går över till den ”första (kategorins)” kast (där många nollor uppfattas som ”första”).

Men vad upptäcker vi då? I sin ”plan” tystar kamrat Lenin ”diskussionsmötena” med avundsvärd konsekvens: de motsvarar inte de krav som konspirationerna ställer och de stör planens enhet och samförstånd! Vad är då dessa ”diskussionsmöten” till för? Det går att uppnå de resultat som dessa diskussioner kan leda till med mycket mindre kostsamma medel: det räcker att ”alla som deltar i

vårt arbete liksom även alla grupper *skall ha rätt* att meddela sina beslut, önskemål och behov till *såväl kommittén* som till centralorganet och centralkommittén. Åstadkommer vi detta, så uppnås därmed att *alla konferenser med partiarbetare* erhåller *uttömmande information* utan sådana otympliga instanser som 'diskussionsmöten', som det blir mycket svårt att hemlighålla." (Lenin, **Valda verk i 10 band**, bd 2, s 220, "Brev till en kamrat...") Så misstänksamt Lenin därefter anspelar på de "dilettantmässiga" kommittéer, arbetar- och studentcirklar som består av "icke specialiserade" medlemmar, som slösar bort sin tid på "oändliga diskussioner *om allting*" istället för att arbeta med "yrkesmässiga erfarenheter". Att tänka på och överväga "allting" ska vara "centrums" privilegium, och cirkelarna, grupperna och de enskilda ombuden måste tänka och överväga utifrån sin ställning, verkstad för verkstad. Partiets medvetande är centraliserat – det enda som återstår för det är att göra de enskilda medlemmarnas egna erfarenheter till centrums arvegods ("föra fram till centrums kännedom"). Det ska räcka för att berika delarbetarnas praktik, som kommer att få sin näring från centrums yrkesmässiga medvetande.

De praktiska arbetare som antog detta schema som trossats måste till sist ha undrat var de skulle hitta några socialdemokrater, när det kring dem bara fanns "små brottsstycken" som "trodde" på centrum. Och i ett brev från kamrat Severjanin (en mycket välkänd partimedlem) som publicerades i *Iskra* nr 51 (vid en tidpunkt då Lenin och Plechanov var redaktörer för tidningen) går det att se vilka otroliga, faktiskt tragiska, slutsatser en del av dessa medlemmar drar. "Har ni märkt", skriver Severjanin, "att erfarna och kunniga kamrater nuförtiden överger kommittéarbetet och hänger sig åt specialiserade funktioner. Det är ett dåligt symptom. *Det måste skapas en särskild, specialiserad organisation för att förbereda de som är nya i det socialdemokratiska arbetet.* Den kommer att stå under centralkommitténs direkta ledning, eftersom kommittéernas arbete inte alltid rör viktiga områden för en revolutionär skola. Hur styrkorna ska fördelas måste givetvis läggas i centralkommitténs händer. Det är oundgängligt att göra en klar åtskillnad mellan kommittéernas *stridbara* aktivitet och den nya organisationens förberedelsearbete."

Sådan är situationen. Det finns inte längre socialdemokratiska medlemmar, allihopa försvinner för att ta itu med enskilda funktioner. Och i och med att partiets arbete inte löser problemet ("vilket är självklart") att skola upp aktiva socialdemokrater som är förmögna att ta initiativ, så återstår inget annat för det än att skapa en skola för socialdemokratisk skolning *utanför partiets arbete*, "under centralkommitténs direkta ledning". I sin faktiska politiska praktik varken skapar eller skolar det *socialdemokratiska* partiet några *socialdemokrater*. De måste smidas fram någon annanstans. Det "aktiva" arbetet avskiljs från det *skolande* arbetet, vilket mer exakt innebär att den *revolutionära* verksamheten åtskiljs från den *socialistiska* verksamheten. Finns det något mer slående sätt att åskådliggöra att den bankrutt "manufakturidealen" gjort på det organisatoriska området.

Demokratism

Under kampen mot de gamla klumpiga, skenbart demokratiska organisationsformerna har kommittéerna alltmer tenderat att begränsa vad centralismen innebär: till sist handlade det om att befria sig från alla förpliktelser mot de som var underordnade kommittéerna. De tre eller fyra medlemmarna i kommittén utgör ensamma "enheten och viljan hos arbetarnas sociala organism". De tar besluten, "ger" partiet dess nya linje, förpassar "ekonomismen" till museet, de får igång "centralismen", de antingen erkänner eller fördömer *Iskra*. Kort sagt fullgör de partiets hela interna politik. Under dem ligger de "enskilda medlemmarnas" värld, de som trycker kungörelserna, samlar in pengar, distribuerar broschyrer – men givetvis bara i den mån kommittéerna, som "ger" linjen, kan tillhandahålla dem. Under de tre eller fyra senaste årens intensiva interna meningsmotsättningar i partiet, har det i många kommittéer ägt rum en rad "statskupper" som liknar 1700-talets palatsrevolutioner. Någonstans i toppen blir någon fördömd av någon annan, någon tilldelar sig själv någon titel, och till slut ser man en triumferande fana vaja från kommitténs klocktorn, med devisen "Ortodoxi, centralism,

politisk kamp...”

Jag tillåter mig betvivla att det finns en enda kommitté, som innan de ”erkände” *Iskra* som sitt ledande organ eller senare ”förkastade” den, har känt sig förpliktigad att lägga fram sin resolution inför alla de grupper av ”enskilda deltagare” som är underordnade den – inte för att snabbt driva igenom den, utan för att *verkligen* få den att tränga in i *medvetandet* på distributörerna, kassörerna, organisatörerna, propagandisterna, agitatorerna och alla andra sorters ”knepp” och ”utvägar”. Denna komplicerade ”demokratiska” process har ersatt med ett enda ”centralistiskt” påbud. Och om de grupper som placerats under kommitténs befäl är bångstyriga och vägrar att godta den nya ”linje” som mufti* presenterar? Tja, man upplöser dem, och tillsammans med dem ofta hela den lokala arbetarrörelsen.

Så här beskriver till exempel en aktivist från den föregående perioden *Iskras* ideologiska seger i brev som sänts utomlands:

6 november, 1902... Detta är vad som hände i kommittén här: en resolution hade lagts fram, som uttryckte fullständig solidaritet med *Iskra* och förkunnade att den var det organ som partiet ville ha. Kommittén antog resolutionen... men med vissa reservationer för den våldsamma polemiken. De som hade lagt fram resolutionen drog till sist tillbaka den. Först då antogs den utan förändringar... Men då hände samma sak som i Petersburg, nästan ord för ord: de missnöjda väckte upp de mer äregiriga elementen mot den ”despotiska intelligentsian”, varvid *det visade sig* (sic!) att *agitationen och propagandan hittills hade genomförts nästan uteslutande av dessa missnöjda element: tack vare det visade sig deras inflytande vara mycket stort*. Nu blev kampen hetsig. Slutligen *måste nästan alla tidigare agitatorer gå* (vart?). *Det finns inte så många som kan ersätta dem*, och därför går saker och ting inte så bra (naturligtvis inte!), men segern *måste bli vår*.

En månad senare skriver samma oförskräckta kämpe:

4 december 1902. Så här står det till: synbarligen ägnar anhängarna till *Rabotjeje Delo* oss fördubblad uppmärksamhet. Söndagen den 24 november antog kommittén entusiastiskt organisationskommitténs förslag och lovade den sitt fullständiga samarbete. Men nästa dag utnyttjade fem personer som stöder *Rabotjeje Delo* att ett antal kamrater var frånvarande och genomförde en formlig statskupp i kommittén. Man föreslog att de frånvarande skulle uteslutas, och att ett brev skulle skickas till *Iskra* att den inte skulle trycka cirkuläret som förkunnade att den var partiets organ. Ni har säkert fått det, men jag har blivit tillsagd att säga till er att flygbladet ska tryckas i alla fall. Det kommer att bli signalen till kamp mot träskallarna här. Allt detta har ägt rum *helt oväntat för alla*, trots att det redan har visat sig att *de hade haft tid att förvirra många arbetares tankar och i synnerhet de mest inflytelserika bland dem*. Vi förbereder nu en bitter kamp. Saker och ting kommer slutligen att leda till splittring. Fler och fler är övertygade om detta. Slutligen visar det sig (!!!) att det lokala arbetet när det kommer till kritan framförallt utförs av ekonomisterna, och det är orsaken till alla dessa *rückschlage* (bakslag) överallt, här i Petersburg, och som jag har hört också i Charkov.

Uppenbarligen kan denna aktivist inte beskrivas som en svanspolitiker som sackar efter massorna och bugar inför deras spontana praktik. Han marscherar inte bakom dem, men tyvärr har han heller ingen bakom sig! Han gestikulerar i tomma luften. Kamraten – som senare fick en ledande roll under ”belägringstillståndet” – befinner sig förvisso över genomsnittet, men det enda han gör är att dra ut det i det absurda och bli en karikatyr av hela periodens grundläggande drag, vilka – som vi ser redan i dessa brev – var förhärskande ”absolut överallt”: ”här i Petersburg, och som jag har hört också i Charkov.” Det viktigaste draget i denna period är att ”yrkesrevolutionärerna” frigjort sig från alla förpliktelser, inte bara moraliskt (”kalkborgerlighet”) utan även politiskt (”svanspolitik”), gentemot de medvetna delar av den klass vi beslutat att ägna vårt liv åt. Kommittéerna har gjort sig

* **Mufti** är en muslimsk rättslärare – öa.

av med behovet att stödja sig på arbetarna, eftersom de stöder sig på centralismens ”principer”.

Det räcker att se: den nya linjen är redan antagen, den fjärde perioden hälsas ”triumferande”, *Iskra* har redan uppmanats att ställa sig i ledningen, när det plötsligt, ”oväntat för alla”, visar sig att agitationen och propagandan ”nästan uteslutande” utförs av de som är missnöjda med *Iskra*, att det inte finns någon som kan ersätta dem, att de har organiserat de speciellt ”ambitiösa” arbetarna mot *Iskra* – arbetare som av någon märklig slump också är de mest inflytelserika. Och sensmoralen i denna historia är: det är svårt att befatta sig med storpolitik när din rörelses frihet hämmas av ”träskallar”.

Men hur ska man förklara att det ”substitutionistiska” tänkesättet – att substituera [ersätta] proletariet – som under hela *Iskra*-perioden praktiserades på de mest varierande sätt (från de mest barbariska till sådana som skulle vara godtagbara i parlamentet) inte gav upphov till självkritik bland iskraiterna själva? Läsaren har redan sett förklaringen på de föregående sidorna. Över *Iskras* hela arbete hängde uppgiften att kämpa *för* proletariet, *för* dess principer, *för* slutmålet – i den revolutionära intelligentsians kretsar.

Som jag flera gånger har förklarat var detta arbete, som har lagt den psykologiska grundvalen till den politiska substitutionismen i ”iskraiternas” medvetande, historiskt oundvikligt. Men av historiska skäl var det icke desto mindre begränsat, ty det var bara en sekundär process i den proletära rörelsens allmänna utveckling, som bara höll på att inledas. Men även när proletarietets övergripande klasskamp är mer utvecklad än i vårt land, så utvecklar varje *delprocess* sina egna inre tendenser, sitt eget tänkande och taktik, sina egna paroller och sin egen speciella psykologi. Varje *delprocess* har en benägenhet att överskrida sina gränser (som den påtvingas av sin karaktär) och dess taktik, tänkande, paroller och moral präglar hela den historiska rörelse som den utlöser. Medlen vänder sig mot målet, formen mot innehållet.

De ”substitutionistiska” metoder vars förebild vi har sett ovan på den ”yttre politikens” område, och i de tidigare citerade breven från den stridslustne iskraiten i form av bländande blixtar på den ”interna politikens” område, är ett allmänt fenomen under hela perioden. I en eller annan form, dolt eller öppet, var dessa metoder oundvikliga i så måtto som man måste jaga efter den snabbt försvinnande socialdemokratiska intelligentsian och inte först och främst ta till knölpåkarna mot rörelsens ”träskallar”, med andra ord i den mån enandet av den revolutionära intelligentsian kring de socialdemokratiska politiska principerna genomfördes ojämförligt mycket snabbare än det revolutionära proletariet samlades kring politiska klassparoller. Men även om man påtvingar rörelsen i sin helhet den ”substitutionistiska” sjukan i syfte att hålla dess principer och ”ortodoxi” rena, så undergräver det uppenbarligen hela rörelsen.

Såvitt möjligt är det vår uppgift att säkra partiet mot överraskningar. Och den mest ödesdigra överraskningen av alla vore självklart om ”träskallarna” (proletariet) i det avgörande ögonblicket ”oväntat för alla” skulle vända ryggen åt oss. För att förhindra ett sådant ödesdigert perspektiv är det absolut nödvändigt att till varje pris stärka våra politiska, moraliska och organisatoriska band till arbetarklassens medvetna delar. Det är absolut nödvändigt att vart och ett av våra grundläggande beslut ska vara deras beslut.

I Vad bör göras? fördöms ”ekonomisterna” skarpt för att de hade försökt bygga upp lokalorganisationerna utifrån principer som föreskrev att ”Kommittébesluten skall bli giltiga först sedan de behandlats i alla cirklar.”² Vi är absolut inte för den legalistiska ritualen med kommittéfolkval och röster. Vi vill inte ha ”demokratiska” påhitt. Men kommittéerna måste komma ihåg att deras beslut bara kan bli verkligt ”genomförbara” när de uttrycker den medvetna viljan hos alla de grupper och cirklar som är underordnad den. Det är detta vi ständigt måste sträva mot – inte i namn av några ”demokratiska” fördömanden utan av hänsyn till partiets stabilitet och livskraft.

2 Lenin, **Vad bör göras?**, på marxistarkiv.se, s 70.

Jag tänker inte dröja vid frågan tekniska sidor, utan hänvisar bara läsaren till Tjerevanins pamflett, **Organisationsfrågan**, vars grund enligt min åsikt varken är någon sorts organisatorisk plan eller principen om kommittéernas ”oberoende” som är i allra högsta grad villkorlig, utan den enkla, nästan banala tanken, som trots det energiskt har ”likviderats” bland oss: att utveckla och stärka nära band av kollektivt tänkande mellan den ledande organisationen och den tekniska apparatens ”enskilda” personer. Ty – och jag upprepar vad jag har sagt på andra ställen – ”Garantin för sin stabilitet måste partiet sökas i sin egen bas, i ett aktivt proletariatet fullt av tillit och inte i partitoppen, som revolutionen plötsligt kan komma att svepa bort med sin vinge som ett historiskt missförstånd utan att proletariatet ens märker det.” (*Iskra*, nr 62.)

Das war also der langen Rede kurzer Sinn? (Är det allt som detta långa tal betyder?) Man genmäler att ”minoriteten” kanske inte fördömer ”arbetsdelningen”, men att den genom att betrakta den som något dåligt försöker bota den med något annat mycket värre. ”Minoriteten” återvänder helt enkelt till ”demokratismen”, om än i förklädd form: den kräver att kommittéernas beslut ska gå igenom i alla lägre grupper, den gör ”yrkesrevolutionärerna” beroende av rörelsens minst medvetna delar, och hindrar på så sätt kommittéernas initiativ och entusiastiska arbete och öppnar därmed dörren på vid gavel för ”ekonomism”, syndikalism, svanspolitik och opportunistisk, och överlämnar till sist proletariatet till den borgerliga demokratin.

Jag måste erkänna att jag upprepar detta sammelsurium med viss avsky. Vi har blivit vana vid det! Jag skulle inte bli det minsta förvånad om kamrat Lenin med tiden, i sitt nästa arbete – som han kanske redan skriver på – sätter upp som mål att bevisa att ”minoriteten” styr kosan mot skrivbords- (universitets-) socialismen. Tror ni att det är osannolikt? Inte alls!

Tillbringar inte minoriteten (ursäkta mig om jag för ett ögonblick använder den käre kamrat Lenins polemiska sopkvast) dag och natt med att beklaga sig över att principen om arbetsdelning, som jag, Lenin, har slagit fast, att den stympar partimedlemmarna, förvandlar dem till knep och utvägar, och att det system jag har skapat berövar revolutionärerna deras spontanitet och självständighet, egenskaper som de stackars intellektuella som jag har kastat ut ur de centrala organen är i behov av? Stackars dem! Det märks tydligt att de har pluggat med den tyske professorn Schmoller, som i en av sina senaste artiklar – precis som minoritetens olycksaliga kandidater – också begråter arbetsdelningen, som alltmer splittrar människor och bara erbjuder många av dem (det vill säga, med kamrat Martovs opportunistiska formulering, många partimedlemmar) en tom, livlös specialisering, där själen och kunskapen och kroppen vissnar bort. Fortsätt att utveckla era principer, herrar i minoriteten, så kommer ni snart att falla i professor Schmollers armar!

Tyvär är inte kamrat Lenin tillräckligt smidig, annars skulle han med hjälp av denna metod, och genom att stödja sig på den moderna litteraturens rikedom och mångfald, kunna ”bevisa” ännu märkligare saker.

Vi bör naturligtvis inte förhålla oss tysta inför kamrat Lenin. Vi behöver bara öppna hans senaste pamflett på vilken sida som helst. På en sida diskuterar han till exempel ”minoritetens” anarkistiska praktik, och tillägger inom parentes: ”praktiken går alltid (n.b.) före teorin.” ”Alltid?”, utropar vi, och håller inte igen på kursiveringen. Verkligen, *alltid*, kamrat Lenin? Och vi som trodde att teorin, som är en allmän slutsats av de senaste århundradenas erfarenheter, *också* kan vara före morgondagens och kanske till och med de kommande årtiondenas praktik. Men enligt kamrat Lenins ”teori”, som vi får anta återspeglar hans egen praktik, så sackar teorin alltid (alltid!) bakom historiens svans. Är inte det *en skenbart marxistisk ursäkt för en teoretisk svanspolitik?*

Törs vi förmoda att det inte är så illa för att vara en början?

Disciplin och centralism

”Partidisciplin” är en av ”majoritetens” mest krigiska paroller. Det är beklagligt att alla de skäl för disciplin som hamrades in i oss i egenskap av medlemmar av ”minoriteten”, att dessa skäl kom att försvinna för gott för mänskligheten i sin helhet innan vi lämnade den underjordiska tillvaron. Nu går det knappt att finna företrädare för den ädla men snart utrotade rasen av första rangens ”hårda iskraiter”, ”*jakobiner lika rena som solens strålar*”, ens i de mest avlägsna delarna av Ural eller den sibiriska tajgan. Tydligen har tvivlet och kritikens upplösande medel verkat även bland dem. Men de kämpar modigt emot och försöker förvisa det till denna sidan av Uralbergen, och på så sätt rädda det socialdemokratiska Asien som leddes av den mig närstående sibiriska fackföreningen. Givetvis fördömer historien alla dessa ansträngningar redan på förhand, men de tappra Uralkamraterna inger ofrivilligt respekt med sin sammanhållning och sitt mod. Tack vare dessa kvalitéer kommer framtida partihistoriker att rädda dem från glömska: de kommer att ägna några rader åt deras *Manifest* som djärvt och ärligt för fram ”majoritetens” ståndpunkt. Vi måste ta itu med detta *Credo* från rena leninister senare. Under tiden ska vi dröja vid de delar av detta *Manifest* som direkt berör frågan om ”disciplin”.

Bara en centraliserad pan-rysk organisation av yrkesrevolutionärer *där lokalkommittéerna helt och hållet står under deras befäl* [säger företrädarna för dessa Uralkommittéer], kan förutse (?) proletariats politiska kamp och förbereda sig för att gå i spetsen för massorna... Både kommittéerna och enskilda partimedlemmar kan få mycket omfattande maktbefogenheter, men detta måste avgöras av centralkommittén. Å andra sidan kan centralkommittén – om den anser det nödvändigt och lämpligt – använda sin makt för att upplösa en kommitté eller någon annan organisation, och beröva varje partimedlem deras rättigheter. *Annars går det inte att organisera arbetet med proletariats kamp på ett effektivt sätt.* (Tillägg till *Iskra*, nr 63, min kursivering – LT.)

Fram till den andra kongressen existerade enskilda och helt självständiga kommittéer både som verkliga och formella enheter. Runt dem formades och utvecklades partiets hela liv. Som ett resultat av så enkla handlingar som att räcka upp händerna och lägga papper i en valurna visar det sig att det redan finns en ”centraliserad organisation” i partiet, och att ”lokalkommittéerna helt står till dess förfogande”. Centralismen betraktas så vitt man kan se inte som en komplicerad politiskt organisatorisk och teknisk *uppgift*, utan som en enkel antites till det välbekanta ”hantverksdilettanteriet”. Man tror att den ska göras verklig (utvecklas i och genom ett gemensamt genomfört arbete, en känsla av moraliskt och politiskt ansvar bland partiets medlemmar) genom att ge centralkommittén rätt att lösa upp varje hinder i dess väg. För att genomföra ”centralismens” ideal är det därför absolut nödvändigt, att alla de verkliga element som ingen och ingenting hittills har tuktat inte ska göra motstånd mot centralkommitténs försök att desorganisera dem. ”Annars”, säger Uralkamraterna, ”går det inte att organisera arbetet med proletariats kamp”. Man kan bara undra om ”arbetet med proletariats kamp” i så fall verkligen kan organiseras. Vi tvingas säga nej.

Nå! Författarna till det citerade dokumentet antar utan tvekan att de enda personer som kan gå mot det arbete som organiseras av centralkommittén är ”ekonomister”, ”opportunisterna” och överhuvudtaget, för att använda deras uttryck, ”företrädare för andra klasser i befolkningen”. Låt oss anta att strömningar med avvikande uppfattningar alltid kommer att beskrivas på detta sätt. Men var kan man återfinna en strömning som, även om den är ”opportunistisk”, är så dum att den låter sig själv ”upplösas” och går med på att dess anhängare ”berövas sina rättigheter”, utan att först göra *allt motstånd* den är förmögen till? Är det så svårt att förstå att varje allvarligt syftande grupp (för det är inte ens värt att kämpa mot en grupp som inte är allvarligt syftande) som ställs inför dilemmat om den, av disciplinskäl, ska *utplåna sig själv*, eller *utan hänsyn till disciplinen* slåss för sin existens – tveklöst kommer att välja den senare kursen? Ty disciplin har bara en mening när den ger möjlighet att kämpa för det man anser vara rätt, och det är för detta som man påtvingar sig själv disciplin.

Men när en viss strömning ställs inför att bli ”berövad sina rättigheter” (det vill säga att inte längre ha möjlighet att kämpa om ideologiskt inflytande), så förvandlas frågan om dess existens från en *rättighetsfråga* till en *maktfråga*, det vill säga det handlar inte längre om rättigheter utan om styrkeförhållanden.

Beroende på läget och hur djup krisen är, så kan företrädarna för den avvikande strömningen antingen bryta sig ut, och sätta en verklig disciplin mot sina egna principer högre än ”principen” om formell disciplin, eller så stannar de kvar i partiet och försöker med hjälp av påtryckningar minimera de begränsningar som partidisciplinen sätter upp för dem, för att säkerställa största möjliga handlingsfrihet (och motstånd mot de stridande strömningarna). Vad de väljer beror på hur hårda motsättningarna är gentemot resten av partiet. I så måtto som de *medvetet* försöker frigöra sig från partiets restriktioner av hänsyn till partiets intressen som de ser dem, och i så måtto som deras inflytande gör det möjligt för dem att göra det, kommer alla försök från motståndarfraktionen att hålla tillbaka dem genom att upprepa ordet ”disciplin” att visa sig vara sorgligt illusoriska. Inget kan injaga mindre respekt än de politiska ”ledare” som i de avgörande ögonblicken tar till sådana tillrättavisningar. Det borde vi förstå en gång för alla.

En situation internt där disciplin bara är en börda i ögonen på vissa och ett hot enligt andra, kan givetvis inte anses vara normal. Tvärtom vittnar den om en djup kris i partiet. Men det går inte att hoppa över en kris genom att ropa högt, även om det finns folk som är beredda att skrika sig hesa ända in i det sista. Vad bör då göras? Överge frågan om en sönderfallande disciplin, och söka efter rörelsens verkliga behov och krav som är gemensamma för alla, och vilka i och med den omsorg de kräver sannolikt kommer att samla partiets modigaste och mest inflytelserika delar. I den mån dessa krafter samlas kring rörelsens levande paroller, kommer de sår som partiets båda sidor har ådragit sig att läka. Det kommer inte att vara något mer tal om disciplin eftersom ingen kommer att bryta mot den. Var och en som försöker betrakta de två tendensernas arbete i vårt parti utifrån denna synvinkel kommer inte att ha det svårt att besvara frågan: vilken av de två strömningarna kommer att leda partiet till ett *verkligt* enande?

Om ”minoriteten” på vägen mot detta mål har tvingats bryta mot det ”majoriteten” kallar disciplin, så återstår bara att säga: åt skogen med den ”disciplin” som undertrycker rörelsens vitala intressen. ”Historien” drar hursomhelst själv denna slutsats. Ty till skillnad från kommittén i Jekaterinoslav håller historien inte fast vid den idealistiska principen: ”Låt världen gå under – så länge disciplinen överlever!” Som en god dialektiker avslutar de alltid de interna partikonflikterna med att ge segern till den som har rätt – ty *när det kommer till kritan* hamnar segern alltid hos de som har den mer fullkomliga och djupare insikten om revolutionens uppgifter. Det är därför vi ser framtiden an med tillförsikt.

Men det finns en märklig sak: redan tycker ett allt större antal av centralismens metafysiker och mystiker att till exempel konflikten med Förbundet var ett misstag, en tabbe, ett förbiseende eller rättare sagt brist på takt från centralkommitténs representants och hans rådgivares sida. Men självklart är det inte systemet som är ansvarigt för denna taktlöshet, det system som inte känner till någon annan metod för att ”organisera proletariats kamp” än att ”beröva rättigheter” och ”upplösa”. De konsekvenser som logiskt följer av dessa förutsättningar verkar vara oförutsedda tillfälligheter, misstag av enskilda personer, och på så sätt skaffar sig det mänskliga tänkandets tröghet rätten att behålla tron på sina ”förutsättningar”... Det är vägen till undergång för vissa tankesystem – i stort såväl som smått. Först slår slutsatserna fel när de omedelbart drabbas av slag från de dagliga erfarenheterna. Medvetandet förkastar dessa logiskt uppbyggda men i själva verket befängda slutsatser, och drar med hjälp av spetsfundigheter de rätta slutsatserna från orimliga förutsättningar. Men spetsfundiga metoder är i sig själva ett tecken på förfall. Tänkandet trasslar in sig i sina egna motsättningar och blir till sist deras fånge. Det är just i denna kamp mellan slutsatser och förutsättningar som vår ”majoritets” tänkande befinner sig. Och vi håller det inte för uteslutet att Ural-kamraterna idag är beredda att kalla korståget mot Förbundet ett beklagligt ”missförstånd”, trots att

det i grund och botten (enligt deras uppfattning) ”inte går att organisera proletariats kamp på något annat sätt.”

Som vi sa tidigare finns det inget mer bedrövt än en ”ledare” som försöker få företrädarna för olika uppfattningar att bli fiender genom att på ett suggestivt sätt upprepa ordet *disciplin*. Uppenbarligen kände Lenin hur besvärlig situationen var, och han försökte ge sina besvärjelser en ”filosofisk” grund.

Resultatet: viljelösa, nervöst vacklande, individualistiska intellektuella skyr den stränga disciplinen som pesten. ”Partiorganisationen förefaller honom vara en ohygglig ’fabrik’, delens underordnande under det hela och minoritetens under majoriteten tycks honom vara ’livegenskap’ (se Axelrods artiklar), arbetets delning under ledning av ett centrum framkallar hos honom tragikomiska tjut mot att människorna förvandlas till ’kuggar i ett maskineri’”. (Lenin, **Valda verk i 10 band**, bd 2, s 496, ”Ett steg framåt, två tillbaka.”) *Härav följer sensmoralen: ”Just här kan och måste proletären, som har genomgått ’fabrikens’ skola, ge den anarkistiska individualismen en läxa.” (Ibid, s 498.)*

Enligt Lenins nya filosofi, som sedan **Vad bör göras?** knappt har haft tid att slita ut ett par skor, behöver proletariatet bara ha gått igenom ”fabrikens skola” för att ge intelligentsian, som fram tills dess hade spelat den ledande rollen i partiet, *lektioner i politisk disciplin!* Var och en som inte ser partiet som en ”enorm fabrik”, som finner tanken ”avskräckande”, eller som inte tror på maskinens omedelbara (politiskt) skolande styrka, ”röjer” enligt denna nya filosofi ”genast... mentaliteten hos den borgerlige intellektuelle”, som inte kan skilja mellan fabriksens negativa sida ”(disciplin som beror på fruktan för att dö av svält)” och dess positiva sida ”(disciplin baserad på gemensamt arbete, som är förenat genom en tekniskt högt utvecklad produktion).” (**Ibid**, s 495.)

Utan rädsla för att röja min ”borgerliga intellektuella mentalitet” påstår jag först av allt bestämt att de förhållanden som tvingar proletariatet till gemensam, kollektiv kamp inte återfinns i fabriken utan i de allmänna sociala villkoren för dess tillvaro. Och vidare påstår vi att det ligger en lång väg av kamp, misstag, skolning mellan de *objektiva förhållandena* och den *medvetna disciplinen* under politiska aktioner – inte ”fabrikens skola” utan det politiska livets skola, som det ryska proletariatet bara träder in i under ledning av den socialdemokratiska intelligentsian – på gott och ont. Och jag påstår återigen att det ryska proletariatet, vars *politiska spontanitet* vi knappt har börjat utveckla, ännu inte – tyvärr för proletariatet självt och som tur är för herrarnas kandidater till ”diktatur” – kan ge ”intelligentsian” lektioner i disciplin, och det oavsett vilken skolning det får i fabriken i ”gemensamt arbete, som är förenat genom en tekniskt högt utvecklad produktion”. Utan minsta rädsla för att avslöja min ”borgerliga intellektuella mentalitet” förkunnar jag mig vara fullständigt överens med tanken att:

Arbetarens tekniska underordnande under arbetsmedlets likformiga gång (”disciplin baserad på gemensamt arbete, som är förenat genom en tekniskt högt utvecklad produktion” - LT) och den egendomliga sammansättningen av arbetsstyrkan i individer av bägge könen och alla åldersstadier skapar en kasernmässig disciplin (kasernmässig och inte politiskt medveten disciplin – LT), som utbildas till fullständig fabriksregim... (Marx, **Kapitalet**, band 1, 13 kapitlet, avdelning 4.)

Om Lenin tror på det ryska proletariatets disciplin som ett verkligt begrepp, så blandar han, för att använda hans egen formulering, faktiskt ihop en ”filosofisk” fråga med en politisk. ”En tekniskt högt utvecklad produktion” skapar naturligtvis de materiella *betingelserna* för proletariatets politiska utveckling och känsla för disciplin, precis som kapitalismen allmänt sett skapar *förutsättningarna* för socialismen. Men *fabriksdisciplin* är lika lite detsamma som proletariatets *politiska, revolutionära disciplin* som kapitalismen är detsamma som socialism.

Socialdemokratins uppgift är just att väcka proletariatet mot denna disciplin, som ersätter det mänskliga tänkandets arbete med fysiska rörelsers likformiga gång. Uppgiften består av att ena

proletariatet i en enda armé mot denna förråande, dödliga disciplin, en armé som från hand till hand och axel till axel är förenad av ett gemensamt politiskt medvetande och revolutionär entusiasm. Denna disciplin existerar ännu inte i det ryska proletariatet. Fabriker och maskiner förlänar det denna egenskap mycket mindre spontant än fackliga konflikter och strider.

Regimen i vårt parti kan aldrig vara kasernmässig, lika lite som fabriken kan stå som modell för partiet. Stackars kamrat "Praktiker", som erkände att han tyckte detta, och inte har någon "aning om att det skräckinjagande ord han lanserat (fabriken) genast röjer mentaliteten hos den borgerlige intellektuelle". ("Ett steg framåt...", *op cit*, s 495.) Stackars kamrat Lenin! Ödet har bestämt sig för att försätta honom i en särskilt absurd situation: han misstänker inte ens att kamraten "Praktiker" inte är en "borgerlig intellektuell" utan en proletär som har gått igenom den frälsande fabriks skola... Efter kamrat Lenins åhutning måste det ryska proletariatet, för vilket kamrat Lenins anhängare så ofta *döljer* problemen med partiets interna kris, imorgon ge den "anarkistiska individualismen" en skarp lektion...

Vilken indignation man känner när man läser dessa vedervärdiga, hämningslöst demagogiska rader! Proletariatet, samma proletariat som man igår fick höra "spontant strävar mot tradeunionism", uppmanas idag ge lektioner i *politisk* disciplin! Och till vilka? Till samma intelligentsia som i gårdagens plan tilldelades rollen att tillföra proletariatet ett proletärt politiskt medvetande utifrån! Igår krälade proletariatet i stoftet, idag höjs det till oanade höjder! Igår var det intelligentsian som var bärare av det socialistiska medvetandet, idag måste det gå igenom en procedur av fabriksdisciplin! Och detta antas vara marxism och socialdemokratiskt tänkande! Det går faktiskt inte att visa en större cynism mot proletariatets rika ideologiska arv än den som kamrat Lenin uppvisar! För honom är marxismen inte en metod för vetenskapliga analyser, en metod som innebär enormt teoretiskt ansvar, utan en trasa som man kan trampa på om man vill, en blank filmduk på vilken man kan projicera saker som är större än livet och en böjlig regel för när man behöver ta hänsyn till tillståndet hos partiets medvetande.

Är "minoriteten" mot centralism? Över hela världen reser sig socialdemokratin "opportunist" mot centralismen, så "minoriteten" är opportunistisk! Om man tar bort det virrvarr av anklagande utläggningar som grundar sig på indirekta bevis från Lenins senaste bok, så utgörs den grundläggande provocerande tanken i den av en sådan slutledning – som till och med är formellt felaktig. Lenin tar upp denna slutledning på alla sätt och försöker hypnotisera läsaren med hjälp av centralistiska "övergångar". Axelrod i Zürich är mot centralism. Heine i Berlin är mot centralism. Heine och Jaurès är opportunist. Så Axelrod står tillsammans med "opportunisterna". Uppenbarligen är även han "opportunist", och det är mer än uppenbart att "minoriteten" också är opportunistisk. Å andra sidan är Kautsky i Berlin för centralism. En medlem i centralkommittén, Vassiljev, ville upplösa Förbundet i centralismens namn. Kamrat Lenin var den store inspiratören till kampanjen mot centralismen, så...

Efter att med hjälp av denna typiskt "uralska" procedur ha upplöst den internationella socialdemokratin (det är häpnadsväckande att inte kamrat Lenin bjuder på ett diagram i ämnet), anser författaren att han har givit läsarna allt han behöver: han har *lurat dem med en slutledning som komprometterar hans motståndare*.

Jag tror att Lenin har en lägre uppfattning om sina anhängare än vad de förtjänar. Jag hoppas att till och med den minst krävande av Lenins kamrater inte kan låta bli att fråga sig varför i hela världen de som för närvarande säger sig vara mot centralism skulle representera de socialdemokrater som har en opportunistisk infallsvinkel i sin *samhälleliga och politiska syn på världen*: klassarbete *istället för* klasskamp, sociala reformer *istället för* social revolution? Och om de tänker igenom denna fråga så kommer de till sist att komma fram till följande svar: om man håller med om att den organisatoriska centralismen är ett mäktigt verktyg för proletariatets *klasskamp*, vilket utan tvivel är sant, så blir det uppenbart att Heine och Jaurès går mot centralismen som ett system av organisato-

riska förhållanden, ett system som de känner är deras fiende. Inom den socialistiska rörelsen följer den organisatoriska centralismen på att herraväldet i partiet gått till en strömning som ställer de enskilda intressena över rörelsens övergripande intressen och försöker ge de förstnämnda kontrollen över de senare. Centralismen är den *organisatoriska form* som partiets kontroll över sina delar antar. Opportunismen grundar och utvecklar inte sina handlingar på att kämpa för rörelsens *övergripande* intressen, för proletariats klassintressen i deras fulla historiska omfattning, utan på en kamp för tillfälliga, enskilda mål av facklig, kommunal och lokal natur. Så centralismen är mot opportunismens *politiska* eller *programmatiska och taktiska* uppfattning.

Trots all sin eldighet går inte kamrat Lenin så långt att han säger att "minoritetens" *programmatiska och taktiska* uppfattningar är opportunistiska. Varför är då "minoriteten" mot "centralismen"? Och vilken centralism? Och varför förklarar sig kamraterna Kautsky, Parvus och Luxemburg, som är oförsonliga motståndare till Heine och Jaurès, vara mot kamrat Lenins "centralism"? Uppenbarligen får man inga svar på dessa frågor genom att upprepa samma slutledning tusentals gånger, och framförallt lita till dess högljuddhet.

Kautsky hänför den tyska socialdemokratins högerflygelns *organisatoriska uppfattningar* – kamp mot centralism, disciplin och den "kompakta majoriteten" – till den borgerliga intelligentsians politiska mentalitet, även när den hade anammat marxistiska idéer. Denna exakta, värdefulla analys fullbordar bara vad Kautsky hade sagt om den europeiska socialistiska intelligentsian och dess "organiska" strävan mot programmatisk och taktisk reformism och opportunism. Det finns ett djupgående ömsesidigt inre band mellan intelligentsians organisatoriska och samhällspolitiska uppfattningar, såtillvida som båda härrör ur samma gruppmentalitet, som i sin tur bestäms av intelligentsians sociala levnadsförhållanden. Men det säger sig själv att samma psykologiska målarduk kan ge upphov till olika – och ibland till och med en helt annan – politisk färgprakt, beroende på de aktuella förhållandena.

I vårt fall är det helt avgörande att veta om vi har att göra med en *för-* eller *efter*revolutionär intelligentsia. Att göra en liknelse mellan den tyska och franska socialistiska intelligentsians organisatoriska uppfattningar å ena sidan, och den ryska intelligentsians å den andra, det vill säga att bortse från den franska revolutionens "Rubikon" som skiljer dem åt, är att förfalla till den mest obotliga formalism och låta ytliga jämförelser se ut som en materialistisk analys. En viss organisatorisk uppfattning utgör inte en grundläggande eller ens speciell beståndsdel som är inneboende i intelligentsians världsbild som sådan. Den är ingalunda given en gång för alla, tvärtom härrör den via en hel rad komplicerade förmedlingar ur deras politiska mentalitet, som reagerar på olika sätt i olika politiska omgivningar. I sin politik och sätt att tänka kan dagens "jakobinska" intellektuella fortfarande motsvara gårdagens reformistiska intellektuella. Det som skiljer jakobinen från reformisten är erövringen av ett minimum av demokratiska garantier.

Om alltså samma samhälls- och psykologiska miljö ger upphov till så olika *politisk* "brytning av ljuset", vad ska man då säga om dess förmåga att i det oändliga skifta på de *organisatoriska* formernas delområde! Intelligentsian kan vara federalistisk eller centralistisk, den kan luta åt självstyrelse eller envælde, demokrati eller diktatur, utan att på något sätt ändra sitt väsen, och inte heller karaktären på sina politiska intressen.

Om han hade uppmärksammat följande hade kamrat Lenin med lätthet kunnat avstå från så mekaniska liknelser: enligt hans egen formulering (som vi ska återkomma till) är en revolutionär socialdemokrat en "jakobin, som är oupplösligt förbunden med *organisationen* av proletariats, som blivit *medvetet* om sina klassintressen". ("Ett steg framåt...", *op cit*, s 487.) Överenskommet. Men den klassiska jakobinen (som kamrat Lenin vill översätta till ett marxistiskt språkbruk) är bland annat en revolutionär intellektuell. Lenin kan knappast förneka det, hoppas jag, när det gäller den franska revolutionen och efter vederbörliga ändringar vår *Narodnaja Volja*. Jakobinernas "centralism" och "disciplin", som Lenin beundrar så mycket, lånade inte dessa "borgerligt individualis-

tiska” revolutionära intellektuella från proletariatet som hade blivit disciplinerat i fabriken skola, utan de utvecklade det direkt ”ur sig själva”. Inom ramen för demokratin började slutligen alla dessa samhällselement som tillhör de nya ”medelklasserna” återspegla regnbågens alla färger, från anarkism till millerandism. Intelligentsians karaktär är så formbar och medgörlig att ingen en gång för alla kan innesluta den i ett diagram och dess färdiga fyrkanter!

Vi måste erinra oss att samma ”egenskaper” som driver den förrevolutionära intelligentsian till jakobinismen, till centraliserade, konspiratoriska organisationer som är beväpnade med dynamit – eller med en ”plan” för ett folkligt uppror – driver den efterrevolutionära intelligentsian till reformismen, till att trubba av klasskampens skarpa konturer. Sådan är samhällsutvecklingens dialektik. Men dialektik och kamrat Lenin är två olika saker.

Han behandlar marxistiska ”teser” som oföränderliga avdelningar i brottsbalken. Först försöker han hitta en avdelning som ”passar”, sedan bläddrar han igenom listan av polismål och plockar ut detaljerna i de brott som formellt motsvarar innehållet i den aktuella avdelningen. Dialektik och kamrat Lenin är två olika saker. Han vet att ”opportunisten inte av någon tillfällighet utan på grund av själva sin natur – och det inte bara i Ryssland utan *i hela världen* (!) – leder till martovska och axelrodskas ’åsikter’ om organisationen”. (”Ett steg framåt...”, *op cit*, s 472, Trotskijs kursivering.) Han vet det mycket väl, men eftersom vår oförskräckte polemiker ännu inte har beslutat sig för att placera Axelrod och Martov i den opportunistiska kategorin i allmänhet (en så lockande tanke utifrån synpunkten klarhet och enkelhet!), så skapar han för dem rubriken ”opportunisterna i organisatoriska frågor”. Därmed töms begreppet opportunist på allt politiskt innehåll. Det blir ett ”spöke” för att skrämma små barn med.

Att förvanska dialektiken till spetsfundigheter, tömma de levande idéerna i den marxistiska teorins byggnadsverk på allt innehåll, omvandla samhällshistoriska ”urtyper” till oföränderliga överhistoriska ”urtyper”, till oföränderliga överhistoriska normer för att bedöma hur omfattande världsliga synder är – det är priset för kampen mot ”minoriteten”. *Opportunisterna i organisatoriska frågor!* Girondism i frågan om adjungering med två tredjedelars majoritet i avsaknad av en motiverad röst! Jaurèrism om centralkommitténs rätt att slå fast var Förbundets administrationer ska ligga!

Det kan verka som om man inte kan gå längre. Men kamrat Lenin fortsätter. Efter att ha skrivit en hel bok för att berätta för oss att revolutionära metoder (”uppror” och ”omstörtning”) bara var godtagbara under cirkelperioden, att det måste härska ”en och odelbar” disciplin i ett parti, och att element som bryter mot disciplinen i proletariatets parti enbart i och med detta visar sin småborgerliga opportunist, så kastar kamrat Lenin – som på 500 sidor kanske inte lyckas övertyga sina läsare men åtminstone trötta ut dem med all sin filosofi – plötsligt denna dunkla aforism* mot dem:

Upproret är en härlig sak, då det är avancerade element som gör uppror mot reaktionära. När den revolutionära flygeln gör uppror mot den opportunistiska, så är det bra. När den opportunistiska flygeln gör uppror mot den revolutionära, så är det illa. (”Ett steg framåt...”, *op cit*, s 511.)

Det vore lämpligt för kamrat Lenins läsare att stanna upp vid detta ”argument”. ”Minoriteten” vill inte rätta sig efter partidisciplinen. Själva detta faktum (märk väl!) blottar deras ”anarkism” och ”jaurèrism”. Därför är ”minoriteten” vårt partis opportunistiska flygel. Det är den *direkta* teoretiska satsen. Nu måste man bevisa den *motsvarande* satsen. Ett uppror av ”minoriteten” är mycket illa eftersom ”minoriteten” är partiets opportunistiska flygel. Det är något helt annat om det är ”majoriteten” som ”reser sig”, ty ”majoritetens” revolutionära karaktär visar sig i det faktum att den opportunistiska ”minoriteten” bekämpar den... Som den direkta teoretiska satsen har visat är ”minoriteten” å sin sida opportunistisk eftersom den bryter mot disciplinen. Slutsatsen av de två teoretiska satserna: kamrat Lenin har armbågsutrymme på båda sidor. *Quod erat demonstrandum* [Vilket skulle bevisas].

* **Aforism** är ett kort och tankeväckande citat eller påstående, ungefär som ett talessätt eller ordspråk – öa.

Det behövs bara ett ringa tankearbete för att lösa frågan: hur bestämde sig Lenin för att han, med de få rader som vi just har citerat, skulle trampa på hela sin pamflett? Situationen tvingade honom till det! Vår generals armé håller på att falla sönder och ”disciplinen” hotar att vändas mot honom. Och eftersom Lenin, till skillnad från de anarkistiska intellektuella i ”minoriteten”, (jag använder ett citat som han tar från en artikel av Kautsky) utgör ”ett idealexempel på en intellektuell, som helt genom-syrats av de proletära känslorna, som... utan knot gick med i ledet, arbetade på varje post han blev tilldelad”, eftersom Lenin följer Marx’ exempel och *aldrig ställer in sig* och ”underkastar sig disciplinen på ett exemplariskt sätt”, eftersom kamrat Lenin har alla dessa absolut ovärderliga egenskaper hos en disciplinerad partimedlem som inte är rädd för att förbli i ”minoritet”, så anser han det nödvändigt att i sitt verk redan på förhand ”smyga in” *ett filosofiskt rättfärdigande av den splittring av partiet som genomfördes för att behålla resterna av sin armé*. Och han gör det på ett oblygt sätt som är raka motsatsen till hans djupa misstro mot sina egna anhängare.

Om någon gör uppror mot mig så är det mycket illa. Om jag gör uppror så är det bra. Sådan är den korta och glättiga sensmoralen i en lång och tråkig bok som vimlar av citat, ”internationella” jämförelser, konstlade diagram och alla möjliga andra mentala narkosmedel.

Några slutsatser i form av utdrag ur brev

I. Mars 1904 – Igår var det ett möte mellan propagandisterna (11 medlemmar) och organisationen. Syftet med mötet var att bekanta sig med den organisatoriska planen i allmänhet och vår plan i synnerhet. Innan organisationen förklarade planen sa han några ord om ”minoriteten” och ”majoriteten”. Han tillhör ”majoriteten” och erkänner den organisatoriska plan som föreslogs av Lenin och antogs vid kongressen (sic!). ”Minoriteten”, sa organisationen, ”förebrår majoriteten för dess formalism och byråkratism. *Som ni kommer att se* är detta helt obefogat. Och så har inte minoriteten någon plan att ersätta Lenins med.” Han uppgav att det gick att urskilja spår av ”Förbundet” (”demokratism”) i ”minoriteten”. Han beklagade den likgiltighet med vilken frågan om den organisatoriska planen togs emot när den föreslogs av Lenin i ”Brev till en kamrat...” och ”Vad bör göras?”. Med avseende på detta erinrade han om att Trotskij och Zaslutij godkände planen. ”En cirkel är inte organisationen, och inte ens en cell. Cellen är fabrikskommittén (som hittills inte existerar någonstans). Det är av livsavgörande vikt att skapa en sådan cell. *Vi saknar helt information om livet på fabrikena och företagen*, som trots det erbjuder ett mycket rikhaltigt material. Agitatorerna talar ofta utan att ha något att grunda sig på. Så – fabrikskommittéerna ska ledas av en arbetarorganisation. I fabrikskommittéerna finns det fem eller sex utmärkta organisationer, inflytelserika personer (*eftersom vårt arbete saknar kontinuitet finns det inga sådana*). Fabrikskommittéernas uppgift är att sprida publikationer, samla in pengar, samla information, ge ut flygblad...”

Vi fick en detaljerad förklaring av hur vi skulle organisera grupper för att ge ut flygblad som aldrig har gjorts hittills. Sedan: organisera agitationsmöten och propagandacirklar. Medlemmarna i fabrikskommittén ska vara: en organisation, en tekniker, en kassör, en bibliotekarie, en politisk skribent. Staden är uppdelad i sju avdelningar, till vilket läggs arbete inom intelligentsian. Avdelningarnas organisation: en avdelningsorganisation, propagandist, bibliotekarie, politisk skribent, kassör. Lokalkommittén bildas: en medlem från gruppen (första gången det har nämnts), en tekniker, en huvudpropagandist, en organisation, en journalist, en sekreterare. (Ursäktat brådskan och oredan i denna rapport. Jag har haft så ont om tid. Om nödvändigt kan jag skriva mer detaljerat.)

Rapportören dröjde länge vid arbetets alla *tekniska* detaljer: hur det skulle organiseras för att vara *hemligt* och *fruktbart*. Ingenting sas om de ömsesidiga relationerna mellan grupperna, och deras relationer till lokalkommittén. Han förklarade bara de *yttre formerna*. Slutligen frågade rapportören: *vari ligger byråkratismen och formalismen i denna plan?* Ingen hade något att säga till svar, men alla lutar åt att tycka att det inte är någon fara. Propagandisterna vet ingenting om meningsskiljaktigheterna, inget har publicerats. Nu har det organiserats en ”läshörna” för dem.

Där finns de senaste numren av *Osvobozjdenije*, den första delen (!) av protokollen från den andra kongressen och Pavlovitjts broschyr. Nyligen hölls ett möte med 25 teknologistudenter. *De fick också höra om den organisatoriska planen*. Fram till nu hade det aldrig hållits något möte med dem: ”Vad kan vi göra med er? Studera ni bara er medicin.”

Jag skakar din hand med värme.

Svar. Mars 1904 – Käre vän, ditt senaste brev är oerhört intressant och väcker olika tankar och funderingar, till den grad att jag knappt vet var jag ska börja. Det första vi kan slå fast är det obestriddliga faktum att inte bara de organiserade arbetarna i N, inte bara propagandisterna utan till och med medlemmarna i kommittén i N fram till nu inte kände till någonting om innebörden i de meningsmotsättningar som sliter isär partiet. Nuförtiden får vi ofta höra att ”grunden (!) för vårt arbete måste vara tanken (!) på centralism”, (jämför Batumkommitténs resolution). Överallt talas det om centralism: i Mingreliankommittén och Petersburgkommittén, Rigakommittén och Tjita-kommittén. Och folk tror att centralism är centralkommittén. Om det finns en centralkommitté så betyder det att det är centralism. Men det faktum att en organisation som kommittén i N, antingen på grund bristande information eller bristande intresse, inte känner till vad partiets centrala organ är ute efter, vad ”Förbundet” vill och vad de fem eller sex kommittéer som stöder centralorganet vill, så får det inte kamraterna i N att anse *att det saknas centralism bland oss*. Ty ”centralism”, och det är det minsta man måste inse, betyder inte centralkommittén, centralorganet eller rådet, utan något mycket större: det kräver framförallt att *alla medlemmar deltar aktivt i partiets hela liv*. Jag talar givetvis om ”européisk” centralism och inte enväldig asiatisk centralism. Det sistnämnda *kräver* inte utan *utesluter* snarare ett sådant deltagande.

Den organisatoriska ”planen” (som presenterades för er) kanske är utmärkt (”i sig själv”, och jag ska tala om den igen längre fram), men man måste inse att denna plan redan har existerat i två år, att den har givit upphov till en hel generation som bokstavligen ”lever” på Lenins *Brev till en kamrat...* Man skulle tro att centralismen borde blomstra storartat. Men det visar sig att kommittén i N (inte i Poltava eller Ufa, utan i N) struntar i de frågor som under nästan ett år har splittrat de mest inflytelserika medlemmarna i partiet. Betyder inte det att kommittén i N precis som för tre år sedan bara är en liten grupp ”hantverksdilettanter”, bara en grupp hantverkare som – vilket går att se i ditt brev – inte är förmögna att fullgöra en hundradel av de lokala uppgifterna, som precis som tidigare är helt likgiltiga inför de frågor som partiet i sin helhet ställer eller till och med uppvisar ett överlägset förakt för dem. Vad är skillnaden? Hur visar den sig? I det faktum att folk har återupplivat några få revolutionära floskler, inte kan säga tre ord utan att gå ed på centralismen och i det faktum att man flyttat alla förhoppningar från ”uppgifternas spontana tillväxt” till ”tanken på centralism” eller den organisatoriska planen som någon dag kommer att sättas i verket (om inte desorganisatorerna hindrar det), varefter ”skogar och berg kommer att börja dansa”...

Vad är skillnaden? En socialdemokratisk centralism kräver med nödvändighet att alla medlemmar deltar aktivt i partiets liv. För det måste framförallt alla vara *informerade*. Men ni har bara första delen av kongressprotokollen (vem delade upp protokollen i två delar? Och varför?) och Pavlovitjts broschyr. Men ni har inte protokollen från Förbundets kongress, eller Martovs pamflett, eller *Iskra*. Så var finns de positiva resultaten av den ”tanke på centralism” som i **Vad bör göras?** läggs fram som grundvalen för partiets arbete?

Är det inte uppenbart att centralkommittén ingalunda betyder centralism, inte ens i ordets snävaste tekniska mening? Hur kan man undvika att se att kommittén i N, istället för att för er propagandister förklara den organisatoriska ”planen” som redan har förts fram av tre eller fyra generationer av ”centralistiska” kommittémedlemmar till tre eller fyra generationer av ”centralistiska” propagandister utan att det har lett till att partiets förståelse har ökat – om din kommitté, istället för att upprepa detta arbete för fjärde eller femte gången och undvika frågan om meningsmotsättningarna, i

ett visst ögon blick hade stannat upp för att betrakta vad den gör: vad den har varit, vad den har blivit, vad den har till sitt förfogande. Kommittén skulle ha märkt att den under alla sina snabba och fantastiska förvandlingar hade behållit ett enda kännetecken: den gamla trasiga spannen – hantverksdilettanteriet.

Då skulle den ha frågat sig själv om den organisatoriska ”planen” verkligen innehåller allt. Har vi inte kört fast, trots att ”tanken på centralism” har bankats in i allas huvud så mycket att man ibland ser ena änden av Lenins **Brev till en kamrat...** sticka ut ur det? Orsaken till tillbakagången kanske ligger djupare än i att veta hur många kassörer, revisorer och andra bärare av ”tanken på centralism” vi ska ha, och var.

När kommittén väl börjar tänka längs dessa linjer – och det är en mycket effektiv inriktning – så kommer den att tappa lusten att (som din ledare gör) fråga ”minoriteten”: ”Men var har ni er plan som ska ersätta Lenins plan som ni avvisar?”, ty han kommer att förstå att ”minoriteten” inte så mycket förkastar att en viss plan på en självtillräcklig organisation kan vara en patentrösning, utan själva planen på att ha en sådan plan. I ett av dina tidigare brev skriver du att ni sällan har möten med propagandisterna: alla håller sig för sig själva, alla hänvisas till sina egna resurser, den underjordiska verksamheten stoppar allting. Men här sammankallades ett av dessa sällsynta möten. En ledande kamrat anlände. Han berättade för er att det fortfarande finns spår av ”demokratism” hos ”minoriteten” – som han, att döma av vad han sa, hursomhelst inte känner till. Sedan förklarade han den organisatoriska ”planen” för er propagandister. Och sedan? Vilka slutsatser ska man dra av denna plan? Vad ger den för vägledning för ert propagandaarbete? I vilken mening berikade han ert medvetande? Började ni att sätta planen i verket efter mötet? På vilket sätt? Med vilka medel? Eller kommer arbetet att utföras av någon annan, exempelvis den organisatör som har invigt er i planens mysterier? Har han också berättat hur han tänker genomföra sin ”plan”? Kommer han att upplösa alla de befintliga grupperna och cirkelarna, och efter att ha rensat marken bygga upp en ny organisatorisk struktur med knappa resurser, utifrån den centraliserade arkitekturens regler? Eller tänker han gradvis undanröja den existerande organisationens rudimentära organ? Och hur? Var kommer han att börja? Vad innebär det i fråga om ert organisatoriska arbete som propagandister? Ditt brev visar att han inte har sagt *ett enda ord* om dessa ”bagateller”. Men i så fall var allt ert prat bara ett ytterst ofruktbart tidsfördriv.

”Cirkeln är inte organisationen, inte ens fröet till en organisation – fröet är fabrikskommittén, som ännu så länge inte existerar någonstans.” Planen är utmärkt, den innehåller inte ett spår av byråkratism. Men din organisatör har inte ens brytt sig om att tänka på det faktum att planen å ena sidan existerar för sig själv, och å den andra att socialdemokratien i N lever helt oberoende av den. Din organisation är så dålig att den distribuerar proklamationer ännu sämre än under ”demokratismens” dagar. Och planen som staden N har skrivit, och som på sin tid publicerades av kommittén i N, och som noggrant och i stor detalj studerades av både de nya och gamla kamraterna i N, precis som tidigare har denna plan givit näring åt ”centralisternas” entusiasm i N. Allt detta trots det faktum att fabrikskommittén, den grundläggande cellen i Lenins ”plan”, efter två års platonisk centralism *fortfarande inte existerar någonstans*. Medan ”cirkeln”, som enligt planen bara är perifer, står helt i förgrunden – och än idag faktiskt är den enda ”embryonala cell” som vår organisatör kan använda för att förklara sina organisatoriska planer.

Och efter mötet i er *cirkel* går ni propagandister tillbaka till *era cirklar* och börjar diskutera med arbetarna – kanske utifrån linjen att hela staden N en dag kommer att vara täckt av fabrikskommittéer. I varje kommitté kommer det att finnas en organisatör, en propagandist, en kassör, en ”politisk skribent”, och ovanför dem kommer det att finnas branschkommittéer, var och en med en branschorganisatör, en branschpropagandist, en branschkassör, en politisk skribent, och ovanför dem en lokal partikommitté och ovanför alla dessa kommittéer finns kommittéernas kommitté, centralkommittén, som i rätt ögonblick kommer att återkalla alla lokalkommittéer till ordningen, och dessa kommer i sin tur att återkalla branschkommittéerna till ordningen, och dessa i sin tur

fabrikskommittéerna och dessa arbetarna – och det revolutionära allryska proletariatet kommer att inleda sitt pennfäktande... Det kommer att göra det, om bara inte ”desorganisatorerna” förhindrar det!

Jag frågar mig ännu en gång: varför, i vilket syfte, förklarade organisatören sin ”plan” för er? Jag ska försöka förklara hans uppträdande psykologiskt. Jag minns den ”primitiva” cirkelpropagandans dagar. På den tiden hade propagandisterna som mål att ge arbetarna på Pahlfabriken eller Maxwellfabriken en klar bild av deras plats i universum. Vi började med kosmologi. Vi följde glatt människans utveckling från apan och framåt. Så gott vi kunde täckte vi civilisationens historia, och (ibland!) kom vi så långt som till kapitalismen och sedan socialismen. På grundval av detta arbete var tanken att den genomsnittlige proletären skulle omvandlas till en socialdemokrat med en materialistisk syn på världen. Idag är dessa aktningvärda lärosatser omoderna och till och med bortglömda – bara för att, som vi ser idag, uppträda på nytt i form av den mest bedrägliga parodi.

De delar av vårt parti som skolades under den period då ”dilettanteriet” föll samman, har kommit till den anmärkningsvärt torftiga slutsatsen att *teorin om centralismen måste ligga till grund för vårt arbete*. Tanken på en materialistisk förklaring av världen har ersatts av tanken på en centralt konstruerad ”plan”. Den enorma men lärorika uppgiften att förklara vilken plats en medlem i cirkeln har i det underbara makrokosmos förvandlas till den bryskt byråkratiska idén att för organisationens medlemmar förklara deras plats i det leninistiska mikrokosmos.

Även om det kanske var ganska ovanligt att någon av måltavlorna för denna propaganda skulle överleva i cirkeln tillräckligt länge för att det skulle gå att avgöra vad arbetarna på Pahl- eller Maxwellfabriken representerade, så hade han hursomhelst lärt sig att mänskligheten hade gått igenom en period med månggifte... Allt detta är en nyttig och riktig sammanfattning av kunskaperna för att förstå det som är och har funnits. Men världssystemet i N som vilar på 130 arbetarkassörer, 130 revisorer och 130 ”politiska skribenter” – måste helt enkelt ha tänkts ut av Lenin i en byråkratisk vision. Hursomhelst kan man se att den inte existerar. Och när man förklarar för arbetarna vad de har för plats i ett sådant världssystem, så säger man bara till dem ”det som inte är och aldrig har funnits”...

Är det inte uppenbart käre vän, att de förebråelser ”minoriteten” riktar mot vissa element i partiet för deras byråkratism och formalism ”är helt grundlösa”?

Ett vänskapligt handslag.

II. Juli 1904 – Kära kamrat, är det verkligen rätt tid för oss att hålla på med noggranna analyser av den organisatoriska frågan nu? Stora händelser smyger sig på oss och överrumplar oss, och revolutionen kan anlända mycket snabbare än vi vågar vänta oss. Och vi räknar med att bara en tredjedel av socialdemokraterna kan utföra kommittéarbete. När de beslutsamma och revolutionära massorna går ut på gatorna, kommer vi då att förstå att det är revolution? Kommer massorna att hitta de paroller de behöver? Och soldaterna? Ty det är på deras inställning som utgången av gatustriderna beror... Ska vi försöka närma dem till de revolutionära massorna? Det är verkligen hög tid att förbereda sig för revolutionen, som kommer att komma ”som en tjuv på natten”. Enligt min uppfattning är det så här det står till: vi måste förbereda oss som om revolutionen skulle börja i slutet av sommaren. Vi måste utnyttja varje ”dröjsmål” i partiets intressen. Det är dags, det är hög tid!

Svar – Jag håller med dig, kära kamrat, att revolutionen kanske ligger närmare än vad det verkar, att vi måste utveckla en så intensiv och omfattande agitation som möjligt, att det är nödvändigt att göra de omedelbara kampparollerna kända bland de breda massorna, så att de kan gå ut på gatorna med dem. Jag håller med dig: det är inte längre tid att gå igenom den organisatoriska frågan i detalj... Men jag håller inte med dig om du för fram denna tanke som en invändning mot det arbete som

”minoriteten” utför.

Du säger det inte direkt, men det går att tolka så. Om inte revolutionen, som förvisso kommer att komma ”som en tjuv på natten”, om den inte ska hitta oss sovande, så är det absolut nödvändigt att vara *politiskt på vakt*. Tyvärr sover vårt parti, politiskt talat. Under sin sömn drömmer det de mest fantastiska organisatoriska drömmar, som ibland förvandlas till smärtsamma mardrömmar. Det är livsviktigt att till varje pris väcka partiet. Annars skulle dess politiska sömn mycket väl kunna övergå i dess politiska död.

När du säger: *vi måste förbereda oss för revolutionen*, så kommer hela partiet att hålla med dig, men tre fjärdedelar kommer att tro att du talar om tekniska, organisatoriska förberedelser. Rigakommittén kommer att säga: ”Det är absolut nödvändigt att bygga en strikt centraliserad organisation av yrkesrevolutionärer.” Och ett dussin andra kommittéer kommer att säga samma sak. För dem innebär förberedelser för revolutionen, om inte att faktiskt sprida lösenord och paroller och slå fast tid och datum för den så kallade ”uppmaningen” till det så kallade ”upproret”, så åtminstone att utföra internt organisatoriskt arbete (som hursomhelst rättare borde kallas ”desorganiserande” arbete, eftersom det inleds med att förstöra redan befintliga organisationsformer). Men *den uppgift som vi måste fullgöra i det nuvarande avgörande ögonblicket*, och som inte kommer att vänta och inte kommer att upprepa sig, *består av att ta alla befintliga organisatoriska delar och förena dem i ett systematiskt centraliserat arbete, utan att skingras eller avvika*. Målet med detta arbete är att med hjälp av lämpliga taktiska metoder hålla massornas politiska spänning uppe, och höja den ännu mer tills den slutligen laddar ur sig i en revolutionär period eller annars i en period av tillfällig reaktion – vilket är mindre sannolikt.

Som helhet betraktad ligger vår uppgift för närvarande på den politiska taktikens område. Vi, den så kallade ”minoriteten” skapar inte oberoende organisatoriska uppgifter för oss själva. Vi tror att själva den politiska kampen tvingar på oss den mest trängande av dessa uppgifter. I denna speciella mening är vi faktiskt ”opportunisterna i den organisatoriska frågan”. Man bör bara komma ihåg att den stränghet i organisatoriska frågor som ställs mot vår opportunistik bara är andra sidan av samma närsynta politiska mynt. Så länge de flesta kamraters tänkande (och här upprepar jag bara vad jag har sagt på andra ställen) fortsätter att sprattla som en mus som har fångats i en musfälla av organisatoriska och stadgemässiga struntsaker och småsaker, *så kommer man inte ens att kunna ställa sig de verkliga politiska uppgifterna*. Minoriteten ”polemiska” arbete handlar i grund och botten inte om att ”i detalj” utarbeta ”organisatoriska frågor”. Det består bara av att krossa den organisatoriska fetischismen och rensa marken så att det går att ställa frågor om politisk taktik: det är den praktiska lösningen på de frågor på vilket hela den ryska socialdemokratins öde beror, och det revolutionära partiets och det proletära partiets öde. *Sapienti sat!* (För den som vet är detta tillräckligt.)

Utgångspunkten för den kampanj som vi genast måste inleda måste vara kriget, och under denna kampanj måste vi grunda oss på alla de krafter vi har, både enskilda och organiserade grupper. Den paroll vi för fram är självklar: *Fred och frihet*. Den paroll som vi lägger fram får inte bara vara en formulering av vår principiella ståndpunkt angående kriget utan också en formulering av det mål vi utan dröjsmål vill uppnå. Vi uttalar oss inte bara för fred utan hoppas också få slut på kriget, samtidigt som vi får ”slut” på enväldet. Vi *måste* sträva efter det – och det måste sätta sin prägel på tonen och innehållet i vår agitation.

Vi har inte alls lärt oss att ge massorna kampparoller. Motsvarigheten till formalismen i vårt politiska tänkande är inte effektiva paroller utan ett antal utnötta uttalanden som är giltiga alltid och överallt, ty även för oss är de bara fraser. Rigakommitténs proklamation *Om kriget* förde fram följande paroll: ”Svaret på den *enväldiga klickens* alla försök att väcka odjuret i oss och mana oss att kämpa mot våra japanska bröder måste vara ropet: Ner med *borgarklassen!* Ner med kriget! Länge leve freden och det broderliga förbundet mellan folken! Länge leve socialismen!” Denna proklamation ger oss uppenbarligen ingen kampparoll, inget motto för att få folket ut i kamp. Man

kan inte ta ett utrop som ”Ner med borgarklassen!” som en seriös paroll till svar på den ”enväldiga klickens” äventyrspolitik! I denna proklamation knyts ödet för det nuvarande kriget ihop med borgarklassens öde. Kommittén i Jekaterinoslav säger:

Alla är vi mot kriget, ty kriget är mot arbetarklassen. Vi kan i själva verket inte stoppa kriget men vi *protesterar* starkt mot detta meningslösa, destruktiva, äventyrliga krig!

Denna inställning kan ge vår revolutionära ståndpunkt ett pinsamt dåligt rykte. För närvarande är det tsarismens öde som är knutet till kriget, och det är detta vi måste förstå. Om det stämmer att vi går in i en period av definitivt sammanbrott för enväldet, då måste vår slutsats vara att vi inte bara måste protestera mot kriget, utan kräva att det omedelbart upphör.

”Fred till varje pris!” Det är den paroll som inleder och avslutar varenda proklamation, varje agitatoriskt tal. Det är absolut nödvändigt att bedöma konsekvenserna av kriget och göra massorna medvetna om dem. Enkla, klara och så korta proklamationer som möjligt borde täcka hela Ryssland. Under den nuvarande perioden måste de ha samma inriktning. *Fred till varje pris!* Det är den paroll under vilka

alla måste kallas ut: låt er appell nå varenda verkstad, varje by, varje hem. Låt arbetarna i städerna föra sina överlägsna kunskaper och skolning vidare till dem på landsbygden! Prata, diskutera överallt, varje dag, outtröttligt och outhärligt.. Ju fler miljontals röster som upprepar vårt krav, desto högre kommer det att höras för dem det riktas till. (Lassalle, *Öppet brev till centralkommittén.*)

Vi måste genomföra en intensiv agitation bland de arbetslösa, på grundval av samma paroll: Ner med kriget som bara ger folket fattigdom, arbetslöshet och död! Vid en viss tidpunkt måste agitationen få en mer komplicerad karaktär. Målet måste bli att få den härskande klassens samhällsinstitutioner att avslöja sin verkliga inställning till kriget. Arbetarna måste kräva att *zemstvoerna*, *dumorna*, universiteten, de vetenskapliga samfundet och pressen höjer sina inflytelserika röster mot kriget. I stor utsträckning kommer kampanjens fortsatta utveckling att avgöras av hur dessa institutioner reagerar på det revolutionära proletariats krav.

Statlig hjälp till de nödlidande bönderna och de arbetslösa och offren för kriget! Denna andra paroll måste föras fram i ett lämpligt ögonblick, med all den energi som krävs. På denna grundval kan agitationen leda till demonstrationer från proletariats och i synnerhet de arbetslösas sida, mot *dumorna* och *zemstvoerna* som slösar bort folkets pengar på kriget. Ju bredare och djupare rörelsen mot kriget blir, desto större svårigheter kommer enväldet att få, fångad i en korseld. Parollen *Länge leve den konstituerande församlingen!* måste klinga över hela Ryssland som den avgörande lösningen på svårigheterna. Det är uppenbart att denna paroll hänger ihop med de två tidigare: den konstituerande församlingen måste göra slut på kriget och överhuvudtaget Romanovs styre.

Vi får inte låta oss överraskas av en ”appell” från representanter för *zemstvoerna*, *dumorna* och universiteten. En sådan appell skulle troligen väcka farhågor i många kamraters sinne: ”Vi kommer för sent.” (Men varför? Därför att vi inte har uppmanat till uppror före de andra?) Men en ”konstitutionell” reform som påbjuds uppifrån utesluter inte en rörelse bland massorna, tvärtom kan den fungera som ett förspel till den. Turgots reformer utgjorde tröskeln till den franska revolutionen. Vi måste besvara *dumornas* och *zemstvoernas* appell ”uppifrån” med parollen: *Allmän, direkt och hemlig rösträtt!* För att massorna ska stöda denna paroll är det – som jag just har visat – absolut nödvändigt att vi på ett eller annat sätt får massornas mobiliseringar kring andra paroller att gå mot *zemstvoerna* och *dumorna*, som är samhällsinstitutioner som grundar sig på en rösträtt som är beroende av egendomar.

Det är naturligtvis befängt att omedelbart slå fast i vilken ordning parollerna kommer att föras fram, eller hur massorna kommer att mobiliseras kring dem. Jag kan bara skissera det revolutionära arbete

som väntar oss. Men oavsett vilka förändringar vår taktik genomgår, oavsett vilka kombinationer den antar, så måste *metoden* bakom vår taktik förbli oförändrad: att i handling ställa proletariatet mot enväldet och alla den härskande klassens institutioner, i synnerhet de som – likt *zemstvoerna* och *dumorna* – kanske kommer att bli ”kallade” att avgöra ödet för friheten i Ryssland.

När vi bedriver denna mångsidiga förrevolutionära kampanj måste vi erinra oss den regel som Lassalle föreslog för de tyska arbetarna 1863:

Hela hemligheten bakom praktiska framgångar består av konsten att alltid koncentrera alla krafter på en punkt, den viktigaste punkten, utan att titta åt sidorna. Slösa inte energi på att titta åt höger eller vänster, var döva för allt utom allmän, direkt rösträtt, allt som inte hänger ihop med det eller inte kan leda till det! (Öppet brev...)

Oavsett under vilket skede av vår kampanj som revolutionen överraskar oss, så kommer proletariatet som förenats bakom exakta paroller att säga sin mening. Och under sådana förhållanden kommer revolutionen själv att ge en enorm skjuts åt deras fortsatta politiska enande. Så *mobilisera proletariatet kring revolutionens grundläggande paroller!* Sådant är innehållet i våra omedelbara förberedelser för de avgörande händelser som nu förbereds. Om dessa händelser försenas på obestämd tid därför att historien så vill, så kommer ingen av våra ansträngningar att gå förlorade. De kommer att bli en väsentlig del av hela vår enorma historiska uppgift, som består av att utveckla proletariatets klassmedvetande.

För närvarande känner jag inte till några andra förberedelser än detta. Å andra sidan ser jag alla *dessa* i hela deras invecklade beskaffenhet, med alla sina svårigheter, hela deras väldiga omfattning. Mer exakt: alla andra förberedelser måste komplettera dem. *Da stehe ich, anders kann ich nicht.* (Här står jag, och kan inget annat göra.) Det är vad varje medveten anhängare till ”minoriteten” kommer att säga. Även om de korsfästs för sin organisatoriska ”opportunist” så kommer de inte att medge att de har besegrats. Till och med på korset måste de vara beredda att ropa: ”Ni är blinda! Ni ser grandet i er broders öga men inte bjälken i ert eget!”

DEL IV: Jakobinism och socialdemokrati

En jakobin, som är oupplösligt förbunden med *organisationen* av proletariatet, som blivit *medvetet* om sina klassintressen – det är just en *revolutionär socialdemokrat*. (Lenin, **Valda verk i 10 band**, bd 2, s 487, ”Ett steg framåt, två steg tillbaka”.)

Denna formulering stadfäster alla de politiska och teoretiska erövringar som den leninistiska delen av vårt parti har gjort. Denna synbarligen obetydliga formulering döljer de teoretiska rötterna till meningsskiljaktigheterna om den olyckliga paragraf I i stadgarna, och alla frågor om taktiken. Vi måste dröja vid den.

När Lenin i sin definition medvetet och på allvar (och inte bara för att göra intryck) talar om ”*organisationen* av proletariatet, som blivit *medvetet* om sina klassintressen”, så finns det inget kätterskt i det, det är helt enkelt överflödigt. Det säger sig självt, att en som är förbunden med proletariatet som blivit medvetet om sina klassintressen är socialdemokrat. Men då kan man istället för *jakobin* i Lenins definition sätta: liberal, populist, tolstojan eller vad ni vill. Ty när jakobinen, tolstojanen eller vad det nu kan vara knyter sitt öde till ”*organisationen* av proletariatet, som blivit medvetet om sina klassintressen”, så upphör de att vara jakobiner, tolstojaner, mennoniter, etc, och blir revolutionära socialdemokrater. Men om Lenin avsåg något mer djuplodande med sin definition än att en socialdemokrat är en socialdemokrat, då måste vi uppfatta den så här: *utan att upphöra att vara jakobin i sitt övergripande metodologiska tänkande och i synnerhet genom sina organisatoriska uppfattningar*, blir jakobinen en revolutionär socialdemokrat så fort han ”förbinder” sig med det revolutionära proletariatet.

Under kampen mellan den internationella socialismens revolutionära och opportunistiska delar har man ofta använt liknelsen med kampen mellan Berget och Gironden. Men det var naturligtvis inte för att slå fast en likhet mellan jakobinismen och den revolutionära socialismen. Var och en som inte tänker i termer av ytliga ord och liknelser, utan i levande begrepp, kommer givetvis att förstå att socialdemokratien ligger lika långt från jakobinismen som från reformismen. Robespierre är lika långt från Bebel som Jaurès. I vilken mening kan vi vara jakobiner? Av övertygelse, i vår lära, i våra metoder för den politiska kampen eller den interna politiken? I våra ord? Jakobinism är inte någon "revolutionär" kategori som står ovanför samhället, utan ett historiskt resultat. Det är den revolutionära energins höjdpunkt under det borgerliga samhällets egen frigörelse. Det är ett maximum av radikalism som borgarsamhället varit i stånd till, inte genom att utveckla sina egna motsättningar utan genom att undertrycka åberopandet av den abstrakta människans och medborgarens rättigheter, i praktiken giljotinen. För att jakobinerna skulle kunna behålla makten var historien tvungen att stanna upp, ty varje rörelse framåt ställde de olika element som stödde dem mot varandra, och undergrävde på så sätt den revolutionära vilja som Berget ledde. Jakobinerna trodde inte och kunde inte tro att deras "Sanning" skulle vinna alltmer mark vartefter tiden gick. Verkligheten visade att det överallt ifrån, från samhällets alla springor, kom intrigmakare, hycklare, aristokrater och "moderater". De som igår verkade vara sanna patrioter och verkliga jakobiner föreföll idag tveka. Jakobinernas instinkt att bevara sig politiskt dikterade deras taktik, som var att bibehålla den revolutionära glöden genom att införa "belägringstillstånd" och använda giljotinen för att dra upp skiljelinjerna. Jakobinerna var utopiker. De ställde sig uppgiften att "grunda en republik grundad på förnuft och jämlikhet". De ville ha en jämlik republik grundad på privategendom, en förnuftig och dygdig republik inom ramen för att en klass exploaterar en annan. De stod grensle över en enorm motsättning och kallade på giljotinen till sin räddning.

Jakobinerna var rena idealister, de var "de första" som erkände "de universella moraliska principerna". De trodde på tanken om "Sanningens" absoluta kraft. De sparade ingen mänsklig hekatomb när det gällde att bygga en piedestal för sin Sanning. Allt som avvek från deras princip om en universell moral var ett resultat av laster och hyckleri. "Jag känner bara två partier", sa Maximilien Robespierre i ett av sina sista tal den 8:e termidor, "goda och dåliga medborgare." Motsvarigheten till deras absoluta tro på en metafysisk idé var deras absoluta misstro mot levande människor. "Misstänksamhet" var den oundvikliga metoden för att tjäna Sanningen.

För att jakobinerna skulle kunna behålla sin ställning skulle historien ha varit tvungen att stanna upp, men den stannade inte. Det enda som återstod var att skoningslöst och till utmattningens gräns kämpa mot naturens rörelse. Varje paus, varje eftergift innebar döden. Denna känsla av en ohjälplig historisk tragedi fyllde det tal som Robespierre höll inför Konventet den 8:e termidor, och ännu en gång inför jakobinklubben: "Att stanna innan slutet på vår nuvarande väg är att förgås, och vi är skamligt försenade... Låt oss för ett ögonblick gå till revolutionens makt så kommer ni att se att den innehas av militära despoter, och folkets nationella representation har störtats av fraktionsledare. Ett sekel av inbördeskrig och elände kommer att ödelägga vårt parti, och vi kommer att gå under därför att vi inte har gripit det tillfälle som var utstakat i människans historia för att grunda friheten. Vi överlämnar vårt folk till ett sekel av elände, och folket kommer att åkalla förbannelser över vårt minne, som borde ha varit den mänskliga rasen så kärt!"

Så olik denna utveckling är från socialdemokratins, det mest optimistiska av alla partier! Framtiden *garanterar* den ett allt större antal anhängare till sin sanning, ty denna "sanning" är inte en plötslig uppenbarelse utan bara ett teoretiskt uttryck för proletarietets ökande klasskamp. Den revolutionära socialdemokratien är inte bara övertygad om att proletarietets politiska parti oundvikligen måste växa, utan också att den *revolutionära* socialismen ofrånkomligen måste segra i partiet. Den första vissheten grundar sig på det faktum att det borgerliga samhällets utveckling leder till att proletarietet spontant tar politisk form, den andra på det faktum att denna objektiva tendens visar sig allra tydligast i den revolutionära, det vill säga marxistiska, socialismen. Utifrån en hel rad objektiva

orsaker, taktiska överväganden och politiska skäl kan vi slå fast att partiets *formella* gränser är vidare eller snävare, ”mjukare” eller ”hårdare”. Men oavsett deras omfattning är det uppenbart att vårt parti alltid kommer att bilda en rad koncentriskt cirkel, från centrum och utåt, i ett allt större antal men med minskande medvetenhet. De mest medvetna och därmed mest revolutionära elementen kommer alltid att vara en ”minoritet” i vårt parti. Och det går bara att förklara med vår tilltro till att arbetarklassens öde är den sociala revolutionen, och att de revolutionära teorierna är de som bäst motsvarar proletariats historiska rörelse. Vi tror att klassens praktik tack vare marxismen kommer att höja de mindre medvetna elementens nivå. Det är detta som skiljer oss från jakobinerna. *Vår inställning till de grundläggande samhällskrafterna, och därmed till framtiden, är en revolutionär förtröstan.* För jakobinerna var dessa krafter med rätta misstänksamma, ty de låg också bakom formandet av proletariatet till en klass.

Två världar, två doktriner, två sorters taktik, två mentaliteter, som skiljs åt av en avgrund.

I vilken mening är vi jakobiner? De var utopister, vi vill ge uttryck åt den objektiva rörelsen. De var idealister från topp till botten, vi är materialister från topp till botten. De var rationalister, vi är dialektiker. De trodde på kraften hos en ovanför klassen stående Sanning, inför vilken alla är förpliktade att böja sig, vi tror på det revolutionära proletariatets klasskraft. Deras motsägelsefulla teoretiska idealism förledde dem till politisk misstro och skoningslös misstänksamhet, vår teoretiska materialism ger oss oantastligt förtroende för proletariatets historiska ”vilja”. Deras metod var att halshugga minsta avvikelser, vår metod är att avskaffa meningsskiljaktigheter på ett intellektuellt och politiskt sätt. De högg av huvuden, vi fyller dem med klassmedvetande.

I vilken mening är vi jakobiner? Det är sant att de var oförsonliga, precis som vi är. Bland jakobinerna var den mest fruktansvärda anklagelsen *återhållsamhet*. Vi har anklagelsen *opportunist*. Men vår ”oförsonlighet” är kvalitativt annorlunda. Vi avgränsar oss från opportunisterna med hjälp av det proletära klassmedvetandes rustning, och antingen lämnar opportunisterna oss för att ansluta sig till den andra klassens politiska läger eller så underkastar de sig den proletära klassrörelsens revolutionära (*inte opportunistiska*) logik. Alla sådana ”upprensningssaktioner” stärker oss och utvidgar ofta våra led. Jakobinerna satte bara upp giljotinen mellan sig själva och återhållsamheten. Klassrörelsens logik gick mot dem och de försökte hugga huvudet av den. Det var dårskap, det var en månghövdad hydra, och de huvuden som ägnade sig åt idealen dygd och sanning blev allt ovanligare. Jakobinernas ”utrensningar” försvagade dem. Giljotinen var bara ett mekaniskt verktyg för deras politiska självmord, och detta självmord var bara en ödesdigert utväg ur en hopplös historisk situation, en situation som förkunnade likhet på basis av privategendom, och en universell moral inom ramen för en klassmässig utsugning...

Två världar, två doktriner, två sorters taktik, två mentaliteter, som skiljs åt av en avgrund.

Det finns inget tvekan om att en jakobinsk tribunal skulle ha dömt hela den internationella proletära rörelsen för återhållsamhet och Marx’ lejonhuvud skulle ha varit det första att rulla under giljotinen. Inte heller finns det någon tvekan om att det är och alltid kommer att vara ett tecken på renaste *opportunist* att lansera jakobinernas metoder inom den proletära klassrörelsen, och att det innebär att offra proletariatets historiska intressen för ett påhitt om tillfälliga fördelar. Klasskampen kan bara hämta styrka genom att utvecklas, och i förhållande till den verkar giljotinen lika värdelös som konsumentkooperativ och jakobinismen lika opportunistisk som bernsteinismen.

Om man försöker flytta över jakobinismens metoder och taktik till klasskampens område, så slutar det naturligtvis bara med en ömklig parodi på jakobinismen – men det är inte socialdemokrati, ty socialdemokratien är inte jakobinism, än mindre en parodi på den. Man får hoppas att den ”jakobin, som är oupplösligt förbunden med *organisationen* av proletariatet, som blivit *medvetet* om sina klassintressen”, till sist kommer att avskilja sig från jakobinismen. Men såtillvida han behåller sin jakobinska läggning av misstro och misstänksamhet mot de oorganiserade krafterna och framtiden, så kommer han att visa sig fullständigt oförmögen att bedöma partiets utveckling. ”Jag känner bara

två partier, de goda och de dåliga medborgarna.” De goda medborgarna är de som idag gillar min ”plan”, det kvittar om deras politiska medvetande är utvecklat eller ej.

Robespierre brukade säga: ”Jag känner bara två partier, de goda och de dåliga medborgarna”, och denna politiska aforism finns ingraverad i hjärtat på Maximilian Lenin, och sammanfattar i stora drag den tidigare *Iskras* politiska visdom. Misstankar och misstro var förvisso ett grundläggande drag hos gruppen på *Iskra*: den miljö de arbetade i var en intelligentsia som på olika sätt visade sin antiproletära karaktär. Den gamla *Iskra* tog inte till sin uppgift att upplysa intelligentsians politiska medvetande, utan att *terrorisera* det *teoretiskt*. För de socialdemokrater som hade lärts upp i denna skola är ”ortodoxi” något som ligger mycket nära jakobinernas absoluta Sanning. En ortodox Sanning härskade överallt, till och med i frågan om att adjungera. Var och en som utmanade den förflyttades, var och en som ifrågasatte den drogs i tvivelsmål.

Lenins tal till Förbundets kongress är i detta avseende ett klassiskt uttryck för hans ”jakobinska” uppfattningar. Lenin känner till den absoluta organisatoriska Sanningen, han har en ”plan” och försöker genomföra den. Partiet skulle blomstra om han, Lenin, inte var omgiven av intriger och ränker på alla sidor, som om allt hade förenat sig mot honom och hans ”plan”. Och Lenin kommer fram till slutsatsen att man för att göra arbetet effektivare måste oskadliggöra *de besvärliga elementen och göra det omöjligt för dem att skada partiet*. Med andra ord har det för partiets bästa blivit nödvändigt införa en regim av ”undantagstillstånd”. I dess ledning måste det, som romarna sa, finnas en *dictator seditionis sedendae et rei gerundae causa* (en diktator som ska slå ner upproriskheten och leda verksamheten). Men ända från början var ”terrorregimen” utan kraft. Denna *dictator seditionis sedendae* kunde varken underkuva ”splittrarna” eller utesluta dem, eller sätta på dem en disciplinär tvångströja. Han kunde inte injaga skräck i de ”efterblivna element” som fortsatte att inta nya ståndpunkter. Och det enda som återstod för vår Robespierre var att upprepa sin namnes pessimistiska ord.

Till vad leder en sådan tingens ordning, där intrigerna ständigt besegrar Sanningen, där rättvisan är en lögn, där de allra lägsta lidelser och den löjligaste fruktan tar plats i hjärtat istället för mänsklighetens heliga intressen?..

Så länge Lenin och hans anhängare inte inser att det varken går att föreskriva hela samhällets eller partiets utvecklingsväg, så kommer de inte att förstå orsaken till sitt misslyckande. Man kan bara härleda denna väg ur de faktiska historiska betingelserna och röja vägen med hjälp av oförtröttligt kritiskt arbete. De politiska rationalisterna – som det finns gott om i vårt parti, och vilka som vi har sagt ovan ännu inte har lyckats skaffa sig någon taktisk visdom, och genom en rad besvikelser lyckats disciplinera sin ledares mening – rationalisterna och metafysikerna tror att det räcker att ”fundera” som ”ställföreträdande” för hela partiets utveckling, och förse sig med den officiella maktens emblem, för att kunna röra sig utåt. Men så snart alla förutsättningar för utvecklingen finns tillgängliga så uppstår det oförmodat hinder och motstånd. Det börjar en period av ”intriger” och ”bakhåll”. Det finns folk som inte förstår och frågar sig ”Varför?”. Det finns andra som håller fast vid sin mening om den bästa vägen och förespråkar den. Det finns en tredje grupp som räknar med de förstas bristande förståelse och de andras ståndaktighet, och söker taktiska metoder som partiet kan använda för att underlätta arbetet i den progressiva rörelsen. De politiska metafysikerna är organiskt oförmögna att skilja mellan dessa två kategorier, de analyserar ingenting, delar inte upp någonting, granskar inte någonting i detalj, förklarar ingenting, frågar sig inte ”varför?” eller ”hur?”, de ser blott ”en enda reaktionär massa” som hindrar dem att ta makten över partiet, som de tänker sig det. Den rationalistiska logiken hos våra ”jakobiners” tänkande frigör dem från den historiska logiken i att utveckla partiet. I deras medvetande ser den ut som en farlig utväxt av illvilliga motståndare, desorganisatörer, äventyrare och intrigmakare i partiet. Och slutligen kommer den stackars ”ledaren” fram till tanken att – partiet ”förföljer honom illvilligt”. Individernas olika utvecklingsnivåer, världsåskådningar och temperament, med ett ord *själva partiets materiella kropp*

ser för rationalisterna till sist ut som en hämsko för *partiets utveckling* som de har tänkt ut den i förväg. Häre ligger hemligheten bakom Lenins misslyckande, och här har vi orsaken till hans småaktiga misstro.

Denna Lenins misstro är illvillig och moraliskt pinsam, en platt karikatyr av jakobinismens tragiska intolerans, och den representerar ett arv från den gamla *Iskras* taktik och utgör tillika ett avtryck av den. Men dessa metoder och förhållanden, som var berättigade under de dåvarande omständigheterna, måste idag avskaffas, kosta vad det kosta vill, annars hotas vårt parti av ett fullständigt förfall i politiskt, moraliskt och teoretiskt avseende.

Det är ingen slump utan ett betecknande faktum, att ledaren för den reaktionära flygeln i vårt parti, kamrat Lenin, genom att vidmakthålla en taktik som är en parodi på jakobinismen, såg sig psykologiskt tvingad att definiera socialdemokratien på ett sätt som inte är något annat ett *teoretiskt attentat mot partiets klasskaraktär*. Ja, ett *teoretiskt attentat* som inte är mindre farligt än en viss Bernsteins "kritiska" teorier. För vad genomförde Bernstein för teoretisk operation i förhållande till liberalismen och socialismen? Först och främst försökte han utplåna deras tydliga klasskaraktär och förvandla dem till politiska tanke-system som stod ovanför klasserna och stod i samband med varandra genom en inre logik. Det är den operation som Jaurès och hans trogne vän Millerand genomför i förhållande till demokratins och socialismens principer. Det duger inte att peka på att det jämte dessa teoretiska spekulationer "på hög nivå" finns spekulationer av praktisk karaktär som handlar om ministerposter, eller i största allmänhet att man genom att logiskt härleda socialismen från liberala och demokratiska principer i praktiken förvandlar proletariatet till ett politiskt bihang till den borgerliga demokratien.

Samma arbete genomförs också av de före detta marxistiska idealistiska "kritikerna". De sätter socialismen i liberalismens skola, men med den skillnaden att de först får den att genomgå den idealistiska filosofins skärseld. "Socialdemokratins eller socialismens... ideal", säger herr Bulgakov, "härstammar direkt ur den filosofiska idealismens grundprinciper". Men i rollen som idealismens absoluta, med andra ord av klassanalys befriade, principer figurerar liberalismens politiska testamente och högtidliga löften. Det belyser Berdejajev: "liberalismen strävar i *sina ideal efter att utveckla personligheten, förverkliga naturrätt, frihet och jämlikhet, medan socialismen bara öppnar nya sätt att följdriktigt genomdriva dessa eviga principer.*" Och *Osvoboždenije* slutligen, som alltid måste leta efter den politiska nyckeln till de filosofiska hieroglyferna i vår idealistiska metafysik, bekräftar idealismens teoretiska erövringar med denna energiska tes: "På inget sätt kan liberalismen och socialismen skiljas åt, och än mindre ställas mot varandra. I sina grundläggande ideal är de identiska och oskiljaktiga."

Den borgerligt demokratiska politiska strömningen (som ställer proletariatet under sitt förmyndarskap) kräver att liberalismen och socialismen på det *ideologiska området* inte framstår som två principiellt oförenliga världar – kapitalism och kollektivism, borgarklass och proletariat – utan som två abstrakta system där den ena (liberalismen) omfattar den andra (socialismen) som helheten innehåller delen, eller rättare sagt som en algebraisk formel i sin egen aritmetiska värld. Utan tvekan kommer Bernstein, Jaurès och Millerand, och imorgon i det fria Ryssland herrar Berdejajev, Bulgakov och kanske till och med Struve, att vara överens om denna definition: "Socialdemokraten är en liberal (eller demokrat) förbunden med organisationen av proletariatet, som blivit medvetet om sina klassintressen."

Vad kommer kamrat Lenin att säga? Han kommer att säga att det är logiskt befängt och att det politiskt visar tendensen att försöka pådyvla proletariatet en främmande ideologi, taktik och till och med politisk åskådning. Men vad gör kamrat Lenin själv? Han genomför en operation som liknar Bernsteins, Jaurès' och våra "idealisters", med den skillnaden att han i linje med sin revolutionära ståndpunkt inte väljer *liberalismen* utan dess extremt revolutionära avkomling, kött av dess kött och blod av dess blod, *jakobinismen*. Kamrat Lenin förklarar i tapper kursiv stil: "En jakobin, som är

ouplösligt förbunden med *organisationen* av proletariatet, som blivit *medvetet* om sina klassintressen – det är just en *revolutionär socialdemokrat*.” Men i detta fall måste kamrat Lenin anta en annan formulering, *Osvobozhdenijes*, men ersätta liberalismen med dess vänstervariant, jakobinism. Då kommer den att lyda: ”På inget sätt kan jakobinismen och socialdemokratin skiljas åt, och än mindre ställas mot varandra. I sina grundläggande ideal är de identiska och oskiljaktiga.” Så man kan göra bokslutet: jakobinismen är en speciell sorts liberalism, socialdemokratin är en speciell sorts jakobinism. Om kamrat Lenin inte vill ta ”två steg tillbaka” från den enda principiella paroll som han har publicerat – en skamlös (om än inte oklanderlig) princip – så kommer han att bli *tvungen* att ta ”ett steg framåt” längs sin egen definition, acceptera alla slutsatser som härrör från den och skicka partikamraterna sitt nya visitkort.

Antingen... eller!

Antingen – eller, kamrat Lenin! Antingen bygger du din teoretiska ”bro” mellan den borgerligt revolutionära demokratin (jakobinismen) och den proletära demokratin, precis som liberalerna som efter att ha lämnat marxismen reser en ”bro” mellan den borgerliga liberalismen och den proletära socialismen, eller ge upp praktiken som leder till en sådant teoretiskt angrepp. *Antingen* jakobinism, *eller* proletär socialism!

Antingen överger ni det enda principiella ställningstagande ni *verkligen* gjort när ni bekämpade ”minoriteten” eller också överger ni marxismens terräng som *skenbart* var vad ni försvarade mot minoriteten. Antingen – eller, kamrat Lenin!

Varför skulle inte historien spela den revolutionära borgerliga demokratin spratt [hör vi kamrat Axelrods röst] och se till att den får en ledare ur den ortodoxt revolutionära marxismens skola? Men i själva verket gav den legala och halvmarxismen våra liberaler en litterär ledare.

Bara en *jakobin* kan bli ledare för den *revolutionära* borgerliga demokratin. Han samlar ihop sin armé (som inte kommer att vara stor och mäktig) till den skraliga lösningen med en sträng ”diktatur”, ”järndisciplin”, ”uppmaning till uppror”. Marxismen kan se ut som en ideologisk täckmantel för att den revolutionära intelligentsian ska kunna genomföra sin begränsade, borgerligt revolutionära roll, givetvis inte med sitt socialistiska klassinnehåll, utan med sina formella ramar, som är så trasiga att man kan *förknippa* denna ”ortodoxa marxism” med jakobinismen så att man får en ”revolutionär socialdemokrat”.

Kamrat Lenin påstår att kamrat Axelrod ”*absolut inte i ringaste grad* har förmått ge något bevis på och påvisa vissa tendenser (borgerligt revolutionära eller jakobinska tendenser) hos de eller de representanterna för den honom så förhatliga (sic) ortodoxa flygeln i partiet”. (Lenin, **Valda verk i 10 band**, bd 2, s 485, ”Ett steg framåt, två steg tillbaka”.) Axelrod har inte ”givit något bevis” varken för ekonomisterna, som han var den förste att angripa, eller för våra jakobinska administratörer när han beskrev dem politiskt i sin historiska resolution till Förbundets kongress. Axelrod har inte ”påvisat” något. Han gjorde något annat: han definierade en *tendens* som har uppstått i partiet. För den första sortens arbete behövs en skicklig statistiker och slarvig advokat. För den andra måste man vara marxist och en insiktsfull politiker. Vad gäller bevis som stöds på dokument kommer andra att ordna med dem. Det finns gott om våra jakobiner i partiets praktik, i resolutionerna från våra kommittéer, i synnerhet det ökända manifestet från Ural. Och alla dessa angrepp på marxismen har fått en speciell betydelse eftersom Lenin själv ”centraliserade” dem i sin pamflett som kröns av den odödliga ”formuleringen” om en jakobinsk socialdemokrat!

Diktaturen över proletariatet

O livets mäktiga logik! Du ”lägger ett sandkorn på vägen, och förståsigpåaren tumlar huvudstupa till marken”. En sådan ”obetydlig” omständighet, att i en viss organisationsplan för ett visst socialdemokratiskt parti, den grupp som hade fostrat detta parti framstod i en ofördelaktig situation, blev källan till en stor partistrid. Man måste säga sig: Uppenbarligen har denna organisationsplan en brist, uppenbarligen lider det tänkande som har gett upphov till denna plan av någon organisk svaghet. Författaren till ”planen”, som hade använt metoder i den interna partipolitiken som är främmande för varje socialdemokratisk anda, såg sig av sin egen positions nödvändigheter tvingad att ”utvidga” begreppet socialdemokrat och koppla det till begreppet jakobin. Livet utvecklar sin mäktiga logik och tvingar obetydliga, inkonsekventa, eklektiska människor att på ett eller annat sätt nå ett logiskt slut – ju snabbare, desto bättre.

Vid den tidpunkt då Lenin skapade sin ”formel” om den socialdemokratiska jakobinen, utarbetade hans likasinnade i Ural en ny ”formel” om proletariatets diktatur. Subjektivt sett befinner sig jakobinerna i Ural, precis som Lenin, fortfarande inom ramen för marxismen. Men det politiska livet har tillräckligt med stötar och knuffar för att tvinga dem att ”utvidga” denna ram eller helt ta farväl av den när den verkar för begränsande. Och det är vad som förr eller senare kan förväntas.

”När Pariskommunen störtades 1871”, säger det uraliska manifestet, ”var den egentliga orsaken det faktum att olika riktningar var representerade i den, ofta med motstridiga och motsägelsefulla intressen. Var och en drog åt sitt håll, och resultatet blev *mycket stridigheter och lite handling*. Och man måste säga, inte bara för Rysslands skull, utan för hela det internationella proletariatets skull, att det måste förberedas och *förbereda sig för att upprätthålla* en stark, mäktig organisation (!!!). *Att förbereda proletariatet för diktaturen* är en så viktig *organisatorisk* (!) uppgift att allt annat måste underordnas den. Förberedelsen består bland annat i att skapa en mental inställning till förmån för en stark, mäktig organisation, i att klargöra dess hela betydelse. Man kan invända att *diktatorer* (!!!) uppstod och uppstår helt av sig själva. Men så har det inte alltid varit, och *i ett proletärt parti får det inte vara spontant, inte opportunistiskt*.

Här måste högsta grad av medvetenhet kombineras med absolut lydnad – det ena måste frambringa det andra (*hänsyn till den absoluta nödvändigheten är fri vilja*). ”

Hos oss i Ryssland är, med tanke på det centraliserade enväldet, ”frågan om organisationen, det strikt centraliserade, konspirativa partiet som är kapabelt att gå framåt och utföra sin *egentliga uppgift*” särskilt viktig; ”*och denna uppgift sammanfaller med den slutgiltiga uppgiften*. ”

Detta är den socialrevolutionära filosofin hos tre kommittéer: kommittén i Ufa, kommittén i Mellersta Ural och kommittén i Perm. Denna filosofi kan formuleras i tre teser:

1. Förberedelsen av proletariatet för diktaturen är en *organisatorisk* uppgift som består i att förbereda proletariatet för att *upprätthålla* en mäktig organisation, krönt av en *diktator*.
2. Uppkomsten av denna diktator över proletariatet, i proletariatets diktators intresse, måste absolut förberedas medvetet.
3. Avvikelse från detta program innebär opportunism.

I vilket fall som helst har författarna till detta dokument modet att öppet förklara att proletariatets

diktatur för dem framstår som en diktatur över proletariatet: inte den självständiga arbetarklassen, som tar samhällets öde i sina händer, utan en ”stark och mäktig organisation”, som härskar över proletariatet och genom det över samhället, kommer att säkra övergången till socialismen.

För att förbereda arbetarklassen för det politiska herraväldet måste dess självständighet utvecklas och övas, och den måste vänja sig vid ständig aktiv kontroll över revolutionens hela verkställande personal. Det är just detta som är den stora *politiska* uppgift som den internationella socialdemokratin har ställt sig. För ”socialdemokratiska jakobiner”, för de orädda företrädarna för systemet med politisk substitutionism, ersätts dock denna gigantiska *samhällspolitiska* uppgift, nämligen att förbereda klassen för det statliga herraväldet, av en organisatoriskt taktisk uppgift, nämligen att utarbeta en maktapparat.

Den första problematikens tyngdpunkt är metoder för politisk skolning och omskolning av allt större kretsar av proletariatet på vägen mot att de dras in i det aktiva politiska arbetet. Den andra problematiken leder till ett urval av disciplinerade verkställare inom ramen för den ”starka och mäktiga organisationen”, ett urval som i syfte att förkorta arbetet endast sker genom att icke anpassade avlägsnas mekaniskt: genom ”upplösning” och ”berövande av rättigheter”.

Vi upprepar: kamraterna från Ural är helt konsekventa i att ersätta proletariatets diktatur med diktaturen över proletariatet, ersätta klassens politiska herravälde med organisatoriskt herravälde över klassen. Detta är dock inte marxistens slutsats, utan jakobinens, eller ”överfört” till socialistiskt språk, blanquistens slutsats – naturligtvis med den uraliska kulturens ursprungliga arom.

Vi anklagar alltså våra uraliska kamrater för blanquism. Och vi minns här att Bernstein anklagar just de revolutionära socialdemokraterna för blanquism. Det verkar vara en fullständigt tillräcklig anledning till att uralierna bör räknas till de revolutionära socialdemokraterna, medan vi bör räknas till bernsteinianerna.¹

Vi anser därför att det är ytterst ändamålsenligt att citera Engels åsikt om hur blanquisterna föreställer sig sin roll i samband med en socialistisk revolution:

”Uppfostrade som de var i konspirationens skola och sammanhållna med en därtill svarande sträng disciplin, utgick de från den åsikten att ett relativt litet antal beslutsamma och välorganiserade män vore i stånd att i ett givet gynnsamt ögonblick icke blott rycka till sig statsrodret utan därtill, genom utvecklingen av en stor hänsynslös energi, behålla det så länge att de skulle lyckas rycka med sig folkets massa i revolutionen och gruppera den omkring den lilla ledarskaran. Därtill hörde framför allt den strängaste diktatoriska centralisation av all makt i den nya revolutionära regeringens hand.”²

Men som bekant agerade blanquisterna inte så som logiken i deras doktrin skulle ha krävt, utan så som logiken i de revolutionära intressena hos proletariatet, som var vid makten, krävde. I stället för att uppmana proletariatet till ”medveten” underordning under diktaturen, i vilken, enligt våra uråldriga dialektiker, arbetarklassens ”fria vilja” måste komma till uttryck, insåg [Paris]Kommunen framför allt att

1 Den största delen av detta kapitel skrevs före utgivningen av Lenins broschyr [Ett steg framåt](#). ... Det visar sig att vi inte hade fel. På anklagelsen om jakobinism och blanquism svarar Lenin som förväntat: ”... *den moderna socialdemokratins girondister* [använder sig] överallt och ständigt ... av uttrycken ’jakobinism’, ’blanquism’ osv. för att karakterisera sina motståndare .” (Sid 93.) Axelrod ”bestyrker” anklagelsen om opportunistisk som riktats mot honom ”genom att på nytt ta upp den utnötta bernsteinska melodin om jakobinism, blanquism osv. ...” (Ibid.)

2 F Engels, *Inledning till Marx’ Pariskommunen*, på marxistarkiv.se, s 6.

”... arbetarklassen, sedan den en gång kommit till makten ... måste säkerställa sig mot sina egna förtroendemän och ämbetsmän genom att förklara dessa undantagslöst och vid vilken tidpunkt som helst avsättliga.”

Redan av dessa två citat framgår det tillräckligt tydligt att man kan vara emot jakobinismen utan att behöva vara bernsteinianer; och att man, som vi tillägger, å andra sidan kan vara anti-bersteinianer från topp till tå men ändå samtidigt befinna sig tusentals verst från marxismen. Plechanov skrev en gång att våra ”ekonomister” liknade de karikatyrer som Michajlovskij, Kriwenko och andra marxister hade ritat, precis som en droppe vatten liknar en annan. Nu liknar våra centralistiska ersättare de revolutionära socialdemokraternas karikatyrer av den ryska ”ekonomismens” och de europeiska bernsteinianernas teoretiker som två droppar vatten liknar varandra. Det räcker inte på något sätt att sätta ett plustecken där opportunisterna har ett minustecken och ett minustecken där de har ett plustecken för att vara insatt i alla den revolutionära socialistiska politikens hemligheter.

Att ha opportunisterna som motståndare betyder inte på något sätt att man är en revolutionär socialdemokrat.

Detta framgår tydligast och klarast i frågan om proletariatets diktatur, som splittrar den europeiska socialistiska världen.

Hos oss i Ryssland råder uppfattningen att det i denna fråga – liksom i andra frågor som rör socialismen – endast finns en reformistisk, opportunistisk (eller bernsteinsk) ståndpunkt utanför den marxistiska (”ortodoxa”) ståndpunkten. Det är inte riktigt. Det finns ännu en tredje ståndpunkt: den opportunistiska blanquismen. Våra ”ortodoxa” misstänker och fruktar inte detta kätteri på något sätt; den ligger oss dock i många avseenden mycket närmare än bernsteinismen.

Båda sorternas opportunism, den reformistiska och den blanquistiska, bestäms av de specifika element som den demokratiska intelligentsian för in i proletariatets klassrörelse. Så länge den fortfarande andas den berusande doften av den borgerliga revolutionen känner den sig dragen till ett konspiratoriskt maktövertagande, och i takt med att de borgerligt-revolutionära traditionerna försvinner in i det förflutna lutar den alltmer åt antirevolutionär reformism. Det är anledningen till att den jakobinska opportunismen i frågor om socialistisk teori och praktik motsvarar den politiska ståndpunkten och den politiska mentaliteten hos dagens *ryska* revolutionära intelligentsia i samma utsträckning som den reformistiska opportunismen motsvarar den politiska inställningen hos dagens *franska* intelligentsia.

För den europeiska socialismen är de jakobinska tendenserna en *överbunden ståndpunkt*, ett sedan länge avslutat utvecklingsstadium. Där förekommer *jakobinismen* och *blanquismen* endast som skrämselfpropaganda i revisionisternas och bernsteinianernas mun. Hos oss, däremot, börjar *revisionismen* och *bernsteinismen* tydligt förvandlas till skrämselfpropaganda i tal och i skrift hos de ”ortodoxa” som öppet tenderar mot jakobinism och blanquism.

Följaktligen är det meningslöst för oss ryska revolutionärer att stolt skryta med att vi under den förrevolutionära epok vi upplevt, på grund av vår allmänna underutveckling, visar oss mer mottagliga för jakobinism än för reformism. Proletariatets stora sak är lika främmande för den ena som för den andra.

Om vi bara för ett ögonblick påminner oss om de kolossala uppgifter – inte de organisatoriska och

konspirativa, utan de samhällsekonomiska och samhällspolitiska uppgifter – som proletarietets diktatur ställer när den inleder en ny historisk epok, med andra ord om proletarietets diktatur för oss inte är en tom fras som kröner den interna partistriden inom vår formalistiska ”ortodoxi”, utan en levande idé som härrör från analysen av proletarietets alltmer utvecklade och alltmer intensifierade sociala kamp mot bourgeoisien, då kommer vi inte tillsammans med uralierna att dra den dumma slutsatsen att Kommunen misslyckades för att den inte hade någon diktator, eller anklaga den för att ha haft för mycket stridigheter och lite handling, eller i efterhand rekommendera den att ”eliminera de stridslystna”, dvs. intrigerna, desorganisatorerna och de illvilliga motståndarna till Kommunen, genom ”upplösning” och ”berövande av rättigheter”. Den nya regimens uppgifter kommer att bli så komplicerade att de inte kan lösas på annat sätt än genom tävlan mellan olika ekonomiska och politiska metoder, genom långa ”dispyter”, genom en systematisk kamp mellan inte endast den socialistiska och den kapitalistiska världen utan också mellan många riktningar inom socialismen, riktningar som oundvikligen kommer att uppstå så snart proletarietets diktatur ger upphov till tiotals och hundratals nya som ingen i förväg kan lösa. Och ingen stark, ”dominerande” organisation kommer att kunna undertrycka dessa riktningar och kontroverser för att påskynda och förenkla processen, eftersom det är alltför uppenbart att ett proletariat, kapabelt att utöva sin diktatur över samhället, inte kommer att tolerera någon diktatur över sig självt.

Arbetarklassen, som står vid statens roder, kommer otvivelaktigt att ha en hel del politiska invalider i sina led och en stor barlast i form av förlegade idéer som den kommer att bli tvungen att kasta över bord. Liksom nu kommer den under sin diktatoriska tid att tvingas befria sig från falska teorier och borgerliga erfarenheter och ur sina led rensa ut politiska fraseologer och bakåtblickande revolutionärer. Men denna svåra uppgift kan inte lösas genom att över proletarietet placera några väl utvalda personer, eller en person som förses med makt att likvidera och vanära.

Marx karakteriserade med några rader kommunernas ”inre fiender” som bromsade det revolutionära proletarietets sak. Marx visste dock att man inte kan befria sig från dessa element genom ett dekret uppifrån. ”De utgör ett oundvikligt ont”, sa Marx. ”Med tiden skakar man dem av sig. Men kommunen fick aldrig tid till det.”³ Man kan bara befria sig från dem genom att fördjupa proletarietets klassmedvetande och på så sätt göra det mindre och mindre beroende av de olika ”ledarnas” felaktiga uppfattningar och felbedömningar.⁴

Man måste tro, att Marx, som gav sin minnesvärda bedömning två dagar efter Kommunens fall, inte hade en aning om att de människor som utnämnde sig till hans lärjungar, 33 år senare skulle upprepa de fördomar om dogmatisk jakobinism som uttryckts mot Kommunen.

Kommunen visar just hur dum och hjälplös all konspirativ dogmatism är gentemot proletarietets klasskampslogik. Den visade just att ett självständigt proletariat bara kan existera på grundval av en icke-äventyrlig socialdemokratisk politik, men det kan inte en klass som har påtvingats en ”andlig inställning” till förmån för en stark och mäktig organisation som står över den.

3 K Marx, [Pariskommunen](#).

4 Det var precis detta **Iskra** hade i åtanke när den skrev att ”även i Tyskland har frågan om taktpinnen förlorat sin betydelse i direkt proportion till den proletära klassmedvetenhetens tillväxt. Proletarietets klassmedvetenhet fullgör stadigt, om än långsamt, sin uppgift.” På detta svarar kamraterna i Ural: ”En sådan rent opportunistisk (!!!) tes anser **Iskra** vara ett tydligt mål för partiets mognad i sin organisation.” Det innebär att det enda ”tydliga tecknet” på framsteg för proletarietets sak och partiets mognad är den långsamma men stadiga *tillväxten av dess klassmedvetande*, vilket varken mer eller mindre innebär att man faller in i ”ren opportunist”!

Det är nödvändigt att förstå, mina herrar, att utvecklingen av en hel klass sker kontinuerligt men långsamt, att vi inte har och inte kan ha någon annan grund för vår politiska utveckling än nivån på proletariats medvetande. Man måste en gång för alla avstå från den politiska substitutionismens ”påskyndande” metoder. Den som inte tål detta, som vill söka andra garantier som inte baseras på klassgrundval utan i en organisatoriskt konspirativ topp, kan redan i dag lämna oss, ty imorgon kommer ändå den proletära utvecklingens ”långsamma men stadiga” logik att driva honom vidare – vart? Till anarkisterna eller till reformisterna – vem kan förutsäga det?

Vi tvivlar inte på det. Det sägs att kopplingen mellan frågan om *proletariatets diktatur* och organisationsfrågan, och den senare med frågan om att i tid förbereda en *diktator*, är en rent lokal uralisk dumhet. Men varför, frågar vi, verkar denna dumhet så ”lagbunden”? Hur kom det sig att den så exakt rättfärdigade de förutsägelser som minoriteten har gjort i litteraturen?

Skrev inte den sibiriska delegationen⁵ långt före det uraliska dokumentets publicering, att enligt ”belägringstillståndets” logik innebär socialdemokratins hegemoni under befrielsekampen en persons hegemoni över socialdemokratien? Och vidare: vet Lenin inte vem som är tänkt att spela den centrala rollen i den uraliska socialdemokratiska ”boulangerismens” system? Och protesterar han mot denna förvrängda bild av socialdemokratien, som har upphöjts till teori? Nej, han tiger; mer än så, han tiger så talande om dessa frågor att det verkar som om han njuter av förväntan och innerligt gläder sig.

Nej, det uraliska manifestet är inte en kuriositet, utan ett symptom på en allvarlig fara som hotar vårt parti; och vi är våra uraliska kamrater djupt politiskt tacksamma för att de har övervunnit den abstrakta feighet som kännetecknar majoriteten av deras likasinnade och dragit slutsatser som får även människor som inte är rädda att rysa.

De kommer att lämna oss – jag talar om dem för vilka de skisserade åsikterna redan är en mer eller mindre fullständig världsbild och inte längre bara en tillfällig tillväxtkris – de kommer att lämna oss, eftersom denna formella revolutionism, revolutionismen i organisatorisk *form* men inte i politiskt *inhåll*, i sig bär på tecknen på sitt oundvikliga och snabba förfall.

Om vårt parti i en diktatorisk situation skulle lyckas skapa denna ideala organisatoriska struktur – vilket är osannolikt –, även om det klarar sig oskadat genom alla prövningar som perioden av diktaturens avveckling har i beredskap för oss – men under den befriade bourgeoisieens glansdagar, under åren av nationell uppgång, när den ryska kapitalismen, berusad av de nya utvecklingskällor som öppnat sig för den, tillfälligt kanske kan avleda proletariatet från den ansträngande politiska kampen och leda det in på den väg som möter minst motstånd, på de syndikalistiska och ekonomiska organisationernas väg, då kommer den ”starka och mäktiga organisationen” att hänga livlöst över den levande klasskampen, som ett segel som inte blåses upp av vinden.

Och då kommer alla de som anser det vara ”ren opportunism” att räkna med en ”långsam men stadig tillväxt av klassmedvetandet”, alla de vars medvetande säger mindre om den historiska logiken i klassrörelsen än den byråkratiska logiken i den ena eller andra organisations”planen”, alla dessa kommer plötsligt att överrumplas, och vågen av politisk besvikelse kommer oundvikligen att driva ut många av dessa den organisatoriska formens mystiker ur våra led. Denna besvikelse kommer nämligen inte bara att skada den organisatoriska formen, inte bara idén om centralism, utan

5 L Trotskij, [Rapport från den sibiriska delegationen](#), på marxistarkiv.se.

idén om centralism som grund för en revolutionär världsbild.

Fiaskot för den organisatoriska fetischismen kommer oundvikligen att innebära ett fiasko för marxismen, ett fiasko för "ortodoxin" i deras politiska medvetande, eftersom hela marxismen för dem konkretiseras i några primitiva organisatoriska formler. Mer än så, det kommer att bli ett fiasko för tron på proletariatet som klass, som inte lät sig ledas till diktatur, trots att det erbjöds så tydliga och direkta marschrutter.

De kommer att lämna oss besvikna – en del till reformismen, andra till anarkismen, och om det visar sig att vi möter dem vid korsningen mellan två politiska vägar, så kommer vi att påminna dem om denna profetia.